

I utakt med tiden

Debatten om Norske Selskab siden 1983 i lys av selskapets historie og historiebruk

Pernille Krathe
Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, konservering og historie
Universitetet i Oslo
Vår 2021

Forord

Etter syv år med høyere utdanning setter jeg endelig punktum med denne masteroppgaven. Arbeidet med oppgaven har vært lærerikt og spennende, men også krevende og utfordrende, og jeg hadde ikke klart det alene. Først og fremst må jeg takke min veileder Eirinn Larsen for uvurderlig hjelp det siste halvannet året. Hvis jeg noen gang er i nærheten av din kompetanse, kunnskap og kløkt kan jeg si meg fornøyd. Tusen takk for dine tilbakemeldinger, innspill og kommentarer til alle døgnets tider.

Jeg vil også takke den tidligere professoren ved Universitetet i Oslo og Norske Selskabsmedlem, John Peter Collett, for invitasjon inn i Norske Selskab. Det var en unik opplevelse å få vandre gjennom deres lokaler og bli fortalt historier om klubben.

Tusen takk til mamma og pappa for kost og losji etter at jeg rømte fra den korona-nedstengte hovedstaden. Til sist vil jeg takke Camilla for at du har holdt ut og heiet på meg hele veien til mål.

Oslo, 24. mai 2021.

Sammendrag

Norske Selskab startet som en litterær salong i 1772 for norske studenter i København. Opprettelsen av et eget norsk universitet og oppløsningen av den dansk-norske unionen førte til at Norske Selskab opphørte. Det ble imidlertid reetablert av tidligere medlemmer i Christiania i 1818. De var ikke lenger unge litterater, men etablerte herrer i den nye norske statsforvaltningen. I tråd med tiden og andre lignende klubber var Norske Selskab et samlingssted for landets ledende mannlige elite.

Gjennom 1800-tallet og til langt ut på 1900-tallet endret selskapet seg svært lite, men verden utenfor dørene i Akersgata 18 hadde gjennomgått store politiske og sosiale endringer. Etter hvert ble denne kontrasten større slik at journalister og utenforstående begynte å kritisere klubbens praksis. Den tidlige kritikken startet smått i 1983 og fortsatte med ujevne mellomrom helt til det eksploderte i 2020.

Den tidlige kritikken handlet om at klubben huset noen av landets mektigste menn i en lukket klubb, men fra 2013 var det Norske Selskabs ekskludering av kvinner som var i fokus. Mens utenforstående og journalister mente Norske Selskab var elitistisk, ekskluderende og etter hvert en anakronisme, forsvarte medlemmene seg med at de bevarte en tradisjon fra 1772 og virket i tråd med selskapets lange historie. Dette stemte bare delvis. Kvinner hadde hatt adgang til klubben i København, og den gangen var det unge studenter uten den samme kapitalmengden som medlemmene hadde i nyere tid. Det viser at selskapet gjennom en selektiv framstilling og bruken av sin egen historie har bidratt til å gi klubben et formål og en legitimitet – noe som har gjort at klubben har kunnet fortsette som den har gjort siden den ble revitalisert på begynnelsen av 1800-tallet i Christiania.

Denne oppgaven viser at den offentlige kritikken av selskapet endret seg over tid, fra først å handle om klasse og deretter om kjønn. Den første kritikken rettet mot Norske Selskab problematiserte samlingen av kapitalrike menn bak lukkede dører, men viste samtidig at det var legitimt å ekskludere kvinner. I 2013 og 2020 hadde dette derimot endret seg. Herrene var fortsatt ledende innen sine felt og hadde dermed høy status, og kritikken rettet seg mot den såkalte maskuline dominans. Men ekskludering av kvinner var ikke lenger ansett for å være en komponent av den øverste formen for maskulinitet, hegemonisk maskulinitet, og førte til massiv kritikk utenfra, og utmeldelser og strid innenfra.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iii
Kapittel 1: Tema og aktualisering av oppgaven	6
Det Norske Selskab eller Norske Selskab? En terminologisk avklaring.....	8
Tidligere forskning og litteratur	8
Teori og metode	10
Kilder og kildearbeid.....	14
Oppgavens struktur	18
Kapittel 2: Litterær salong blir borgerlig herreklubb	19
Norske Selskab i København.....	20
«I drikkegilder møttes menn alene»: Kvinnene i Norske Selskab i København	24
Opplysning og nyetablering i Christiania	28
Foreningsfeber og maskulinisering.....	32
«Clubabilitet» i opp- og nedgangstid.....	35
Avslutning	37
Kapittel 3: Mediekritikken begynner: «Hemmelig rikmannsklubb»	39
I utakt med samtiden.....	40
Hva gikk den tidlige kritikken ut på?.....	45
Hemmelighold som uttrykk for den maskuline dominans.....	47
Et selskap på linje med fortiden	49
Økt kapitalmengde og prestisje for medlemmene	54
Oppkomlinger, røvestreker og damedager	58
Avslutning	60
Kapittel 4: Mediestorm: «... det skader vår Klub ekstern men ennå viktigere; internt»	63
Ulike forklaringer har blitt gitt.....	65
«Tidenes fuck-up»	68
En enslig svale i likestillingslandet?	71
Fra hegemonisk maskulinitet til akterutseilte menn	74
I strid med likestillingsloven?	78
Avslutning	81
Kapittel 5: Konklusjon	83
Litteraturliste	86

Kapittel 1: Tema og aktualisering av oppgaven

Vel, vi ivaretar en arv fra 1772; det ville være sjelerått å forandre på dette.¹

9. januar i 2020 hadde *Dagbladet* et tresiders oppslag med overskriften «Herreklubb strupet kvinnedebatt etter medlemsraseri».² Dette oppslaget markerte starten på det som skulle bli den verste mediestormen for Norske Selskab og samtidig min interesse for klubben. Debatten som fulgte viste et selskap og en medlemsmasse som tilsynelatende sto i sterk kontrast til samfunnet for øvrig når det gjaldt idealer som åpenhet, mangfold, likestilling og inkludering. Av norsk presse ble klubben kalt irrelevant, en anakronisme, det vil si at foreningen virket i tråd med en annen og svunnen tid, og flere spådde at den snart ville dø ut på grunn av dens ekskludering av kvinner. Medlemmene på sin side forsvarte seg med at de ønsket å være en venneklubb for herrer og at de bevarte en tradisjon fra 1772, som var året Norske Selskab ble stiftet av unge studenter i København.

Norske Selskabs historie kan deles i to perioder. Den første fra 1772 til 1812 da klubben holdt til i København, og den andre fra 1818 da klubben ble gjenstiftet i Christiania og mer eller mindre fram til i dag. Til tross for at klubben på norsk jord ble reetablert av tidligere medlemmer, var mye forandret både utenfor og innenfor Norske Selskab. Norge hadde gått fra å være i union med Danmark til personalunion med Sverige, og i likhet med andre vest-europeiske land ble det norske samfunnet i større grad enn tidligere oppdelt i en privat kvinnelig sfære og en offentlig mannlig sfære. Medlemmene i det revitaliserte Norske Selskab var ikke lenger unge litterater, men eldre, mer etablerte menn, og de ledende herrerne i den nye norske statsforvaltningen, og etter hvert fra norsk forretnings- og næringsliv.

Da Norske Selskab ble gjenstiftet i 1818 som en herreklubb for den norske eliten var den i tråd med både samfunnsutviklingen og borgerlige idealer generelt. Av den grunn var det også klare likhetstrekk mellom Norske Selskab og andre britiske, amerikanske eller norske herreklubber som Londons eldste herreklubb, White's, fra 1693, den amerikanske herreklubben the Old Colony Club i Massachusetts fra 1769 og Klubselskabet Harmonien i

¹ Rydne, «Herreklubben i disse lokalene vokter tradisjonene. Bli med inn i Norges skjulte kulturpalass».

² Eriksen, Marthinussen og Andersen, «Herreklubb strupet kvinnedebatt etter medlemsraseri».

Trondheim fra 1813. Klubbene var eksklusivt for menn fra de øvre samfunnslag, kvinnene var ekskludert fra medlemskap, klubbene holdt til i fasjonable klubbhus som lignet et 1800-talls borgerskapshjem både på innsiden og utsiden, og de hadde nedskrevne regler for styring, oppførsel og opptaksprosess.³ Fra 1818 og til langt ut på 1900-tallet kom Norske Selskab til å endre seg svært lite, samtidig som det norske samfunnet gjennomgikk omfattende endringer. Spesielt i etterkrigstiden ble skillet mellom klubben og det «sosialdemokratiske» Norge tydelig. Mest økte det fra 1970-årene og utover i et samfunn som i stadig større grad ble mer mangfoldig, likestilt, åpent og inkluderende. Norske Selskab på sin side fortsatte å forfekte 1800-tallsidealene om separate sfærer for eliten og folket, menn og kvinner. Dette var bakgrunnen for den gryende medieomtalen og kritikken av Norske Selskab som første gang figurerte i *Klassekampen* i 1983 under overskriften «Borgerskapets eksklusive broderskap». Fra dette tidspunktet og fram til i dag, har Norske Selskab vært gjenstand for kritikk, debatt og beundring fra norske journalister med ujevne mellomrom. Omtalen av klubben i norsk presse har vært ledet av journalistene selv og de er dermed sentrale aktører i konstruksjonen av det offentlige og tilgjengelige narrative om Norske Selskab – dette er det viktig å være bevisst på.

Det var ønsket om å forstå denne debatten som brakte meg til historien om Norske Selskab og de maskulinitetsidealene den er bygget på. Jeg ønsket å forstå debatten fra begge perspektiver, utenfra og innenfra, og undersøke hva som lå til grunn for den etter hvert tilsynelatende store kontrasten mellom Norske Selskab og verden utenfor, særlig i synet på kjønn. I arbeidet med oppgaven forsto jeg at dette ikke bare handlet om selskapets historie, men også hvordan medlemmene selv brukte denne historien i sitt forsvar mot angrep fra media og samtiden. Fra den første kritiske artikkelen sto på trykk i *Klassekampen* i 1983 fram til mediestormen i 2020, har kunnskapen om Norske Selskab økt betraktelig i Norge. Men hva er det mediedebatten om Norske Selskab egentlig har handlet om? Endret den seg vesentlig fra den første artikkelen sto på trykk i 1983 fram til 2020, og eventuelt hvorfor? Og hvordan kan selskapets historie og klubbmedlemmenes bruk av den bidra til å kaste lys over debatten? Dette er problemstillingen som denne masteroppgaven søker å besvare med et analytisk blikk for historiebruk, klasse og kjønn.

³ Milne-Smith, *London Clubland*, 139-159; Kendall, *Members Only*, 22-24; Bull, «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur», 313-320.

Det Norske Selskab eller Norske Selskab? En terminologisk avklaring

I litteratur og avisartikler om Norske Selskab skrives «Norske Selskab» både med og uten «Det» foran. Norske Selskab-medlemmene og historikerne, John Peter Collett og Karsten Alnæs, valgte å konsekvent bruke «Det Norske Selskab» i forbindelse med klubben i København, og «Norske Selskab» om klubben etter gjenstiftelsen i sine bøker om klubben fra 2018 for å skille de to. Jeg har imidlertid valgt å kun bruke «Norske Selskab» uavhengig av hvilke de to det er snakk om. Årsakene til det er todelt. For det første endret selskapet navn til «Det norske litteraire Selskab» i 1774, og for det andre stiftet forfatterne Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson i 1859 «Det Norske Selskab» etter mønster fra det opprinnelige Norske Selskab i København. For å unngå å ha for mange navn å forholde seg til og for å unngå forvirring, bruker jeg kun «Norske Selskab» både i forbindelse med klubben i København og etter gjenstiftelsen i Christiania i 1818.

Tidligere forskning og litteratur

Det er flere utfordringer knyttet til å forske på Norske Selskab og andre eliteklubber. Ifølge den amerikanske sosiologen, Diana Kendall, ønsker ikke disse klubbene å slippe forskere inn og derfor er det vanskelig å innhente forskningsmateriale.⁴ Den britiske historikeren, Amy Milne-Smith, er en av få som i stor grad har forsket på engelske gentlemen-klubber på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. I boken *London Clubland* presenterer hun Londons mest prestisjefylte herreklubber og viser til likheter i opptaksprosessen og medlemsmassen, hvordan klubbene fylte tomrommet mellom den private og offentlige sfære for den mannlige delen av eliten, samt medlemmenes syn på kjønn. Historiker Ida Bull har skrevet om «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur», med hovedvekt på utviklingen i Trondheim på slutten av 1700- og begynnelsen av 1800-tallet. I artikkelen skriver hun om ulike klubber med ulike formål og vanlige prosedyrer for klubbdannelse i perioden 1760- til 1830-tallet. Bull hevder disse foreningene bidro til å etablere borgerskapet som en egen klasse, og at denne gruppen var de ledende i perioden etter 1814. Ifølge Bull forsterket disse foreningene ytterligere skille mellom en kvinnelig privat sfære og en mannlig offentlig sfære, men parallelt med denne utviklingen, oppsto det en kulturell borgerlig offentlighet i teater- og musikkforeninger som i større grad inkluderte kvinner.

⁴ Kendall, *Members Only*, 146.

Amerikanske Kendall, har i sin bok *Members Only* fra 2008 undersøkt hvordan medlemmer av eliteklubber fysisk og sosialt forsøker å skille seg fra andre, lavere grupper i samfunnet. I likhet med Milne-Smith viser hun tilbake til herreklubbene på 1800-tallet, men hennes hovedanliggende er klubber i det tjuetførste århundre. Hun viser hvordan tilgang på ulike former for kapital er viktig for å kunne bli medlem, men også at et medlemskap i en eliteklubb gir medlemmene mulighet til å øke sin samlede kapitalmengde. Boken inneholder informasjon om rekrutteringen til klubbene, opptaksprosesser, samt lover og regler for klubbene. Kendall argumenterer for at en liten elitegruppe bruker blant annet eliteklubber til å lage en setting hvor de kan se verden slik de vil den skal være, og ikke hvordan den egentlig er.

En av de få utenforstående som har skrevet om Norske Selskab er litteraturhistoriker, Liv Bliksrud. I 1999 skrev hun sin litteraturvitenskapelige avhandling om Wessel og Norske Selskab i København. I *Den smilende makten* tar hun for seg selskapets diktning under forskjellige aspekter. I motsetning til annen litteratur skrevet om den litterære produksjonen til nordmennene i Norske Selskab i København, tar Bliksrud et oppgjør både med hvordan nordmennene har blitt framstilt i tradisjonelle litteraturhistoriske verk, samt betydningen av selskapets litterære produksjon. Boken gir innsikt både i det litterære selskapets program, medlemsliste og virkemåte.

Utover at det er skrevet svært lite om klubben, omhandler det som har blitt skrevet i stor grad om den litterære kretsen og -produksjonen fra tiden i København. Blant (litteratur)historikere har det med andre ord vært en ensidig interesse for Norske Selskab i København, og ikke for Norske Selskab på norsk jord. Det meste av det som har blitt skrevet om klubben har blitt skrevet av medlemmene selv, og det har som regel vært i forbindelse med ulike jubileer at det har blitt skrevet om Norske Selskab. Denne litteraturen har ikke vært ment for et allment publikum, men for intern bruk da en del av det aldri har blitt publisert offentlig. De er fulle av heltehistorier om tidligere medlemmer, hyllester og ekstravaganser, og det samlede inntrykket er at objektivitet ikke har stått øverst på forfatterens prioriteringsliste. Disse faktorene er viktig å være klar over i arbeidet med masteroppgaven. Denne litteraturen gir derimot innsikt i klubbens rådende selvoppfattelse og talemåte, eller diskurs, inkludert måten medlemmene har tolket, framstilt og brukt selskapets egen historie. Slik vil jeg også bruke for eksempel historiker og Norske Selskab-medlem, John Peter Colletts bok fra 2018 om Norske Selskab i

København i kapitelet om kvinnene i Norske Selskab: Jeg søker svar på både om kvinner var medlemmer, men også hvordan temaet blir skrevet om og behandlet.

I 1918, hundre år etter gjenstiftelsen i Christiania, utga Norske Selskab boka *Norske Selskab 1818-1918*. I forbindelse med at det var 150 år siden Norske Selskab ble stiftet i København utga klubben boka *Norske Selskab 1772-1812* i 1924 skrevet av medlem, Andreas Hofgaard Winsnes. 200 år etter oppstarten i København skrev Norske Selskab-medlem, Karl Ludvig Bugge, boka *Norske Selskab 1918-1972* i 1972. I forbindelse med 200-årsjubileet etter gjenstiftelsen i Christiania i 2018 skrev Norske Selskab-medlemmene og historikerne, John Peter Collett og Karsten Alnæs hver sin bok om klubbens historie. Colletts bok, *Til Norges ære*, dekker perioden 1772 til 1813 da Norske Selskab holdt til i København, mens Alnæs' bok, *Til vennskaps lyst*, dekker reetableringen i Christiania fra 1818 og fram til 1885. Alle disse bøkene både ligner og bygger i stor grad på hverandre. De er alle forsøk på å skrive klubbens historie og er basert på Norske Selskabs lover, protokoller, samtidsaviser, brev og den tidligere litteraturen. Collett og Alnæs' bøker skiller seg derimot noe fra den tidligste litteraturen ved at de i større grad plasserer medlemmene inn i norsk historie generelt og ifølge de to har medlemmene hatt stor betydning for den norske stats- og samfunnsutviklingen. Samtidig er det stor grad av kontinuitet eller likheter i måten selskapets historie og virke blir fortolket, spesielt av klubbens egne medlemmer. Norske Selskab har blitt fortolket som en fortsettelse av klubben i København. Det vil si at alle disse framstillingene av selskapet, gjort av medlemmene selv, innebærer et samsvar eller overlapp mellom såkalt erfaringsrom og forventningshorisont. Identifiseringen med fortiden gir legitimitet og forklaring på hvorfor alt er som det er, og former deretter forventningene til framtiden i form av kontinuitet.

Teori og metode

Begrepsparet «erfaringsrom» og «forventningshorisont» ble for første gang introdusert av den tyske historikeren, Reinhart Koselleck, i 1979. Her argumenterer han for hvordan den franske revolusjonen markerte et skille i menneskers forhold til fortid og framtid. Før den franske revolusjonen, i førmoderne tid, hang disse forestillingene sammen. Erfaringene man hadde gjennom årssyklusen i jordbruk og arbeid, var også forventet i framtiden. Historien var læremester og tidligere tider var ansett som gullalder, men med de voldsomme samfunnsendringene på 1800-tallet, kunne ikke forventningshorisonten lenger utledes fra

erfaringene fra fortiden. Det gjorde fremtiden uforutsigbar, og man kunne ha en forventning om framskritt, og ifølge Koselleck overskygget forventningsaspektet erfaringen. Det oppsto begreper og konsepter som «liberalisme» og «sosialisme», og fordi de ikke fantes fra før kunne de ikke utledes av fortiden, men måtte realiseres i fremtiden.⁵ Ved bruk av begrepene «erfaringsrom» og «forventningshorisont» argumenterer jeg i denne oppgaven for at medlemmene i Norske Selskab i større grad enn andre ikke skiller mellom disse forestillingene, er fortidsorienterte og fortsatt titter bakover for å finne veien framover. Dette viser seg både i klubbens opptatthet av historien fra københavntiden, men også i deres stadige ekskludering av kvinner samtidig som stadig nye grupper menn blir inkludert som ikke opprinnelig var en del av klubben under tiden i København. Jeg tenker spesielt på den finansielle eliten som utover 1800- og 1900-tallet skulle utgjøre en stadig viktigere del av medlemsmassen.

Begrepet «historiebruk» refererer til anvendelsen av en *historiekultur*. Det kan være kilder, ritualer, artefakter, normer og regler med en historisk referanse. Dette muliggjør å binde fortid, nåtid og framtid sammen, og kan komme til uttrykk gjennom minnesmerker, høytidsdager eller tradisjoner. Historiebruk sørger for at det som anses som viktig blir husket, og det som anses som mindre viktig blir glemt. Ubevisst og bevisst historiebruk er, ifølge historikerne Jan Bjarne Bøe og Ketil Knutsen, en dynamisk prosess som innebefatter en fortolkning av fortiden, forståelse av nåtiden og perspektiver på fremtiden, slik at historiebruk henger sammen med erfaringsrom og forventningshorisont.⁶ I oppgaven argumenterer jeg for at Norske Selskabs selektive bruk av sin historie fra København utover på 1900- og 2000-tallet har gitt klubben et formål som «ufarliggjør» samlingen av kapitalrike menn bak lukkede dører, og samtidig har bidratt til å legitimere klubbens etter hvert ekskluderende praksis.

Begrepene «offentlig sfære», «privat sfære», «maskulinisering» og «borgerlig ideal» har jeg allerede vært inne på. Dette er begreper som har blitt brukt av historikere til å kaste lys over og forklare deler av samfunnsutviklingen på slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet, som var den perioden hvor Norske Selskab gikk fra å være en litterær salong til å bli en borgerlig herreklubb. Disse begrepene er derimot også fruktbare i analysen av vår egen samtid. For til tross for at disse trekkene, idealene eller holdninger ikke lenger er normgivende for det norske samfunnet, forfektes de tilsynelatende fortsatt i Norske Selskab.

⁵ Myhre, *Historie: en introduksjon til grunnlagsproblemer*, 30-31, 78-79.

⁶ Bøe og Knutsen, *Innføring i historiebruk*, 16.

Ideen om at det ble skapt et skille mellom en offentlig sfære og en privat sfære springer ut fra den tyske sosiologen, Jürgen Habermas' teori om framveksten av en borgerlig offentlighet blant borgerskapet i Vest-Europa på 1700- og 1800-tallet. Denne borgerlige offentligheten kom til uttrykk blant annet i kaffehus, salonger, foreninger, aviser og skrifter, og det var først med 1700-tallets samtalekultur at forutsetningene for et litterært selskap, som Norske Selskab i København, var til stede.⁷ Med framveksten av en borgerlig offentlighet hevder flere historikere som blant andre Leonore Davidoff og Cathrine Hall at det borgerlige samfunnet i større grad enn tidligere ble oppdelt mellom en mannlig offentlig sfære og en kvinnelig privat sfære.⁸ Videre foregikk det en maskulinisering av den offentlige sfæren utover 1800-tallet som skjøv kvinner ut av forenings-, samfunns- og forretningsliv, og disse offentlige arenaene ble mennenes domene. Ifølge historiker Knut Dørum, kom maskuliniseringen og tanken om to separate sfærer til å prege utviklingen på 1800-tallet, og gjennombruddet for den borgerlige husmoren kom for alvor i andre halvdel av 1800-tallet. Skillet mellom en mannlig offentlig sfære og en kvinnelig privat sfære ble et ideal for den norske eliten.⁹ Med utgangspunkt i disse begrepene argumenterer jeg i denne oppgaven for at ved gjenstiftelsen av Norske Selskab på norsk jord i 1818 var det utenkelig at alle kvinner eller menn fra lavere klasser kunne bli medlemmer i en klubb som Norske Selskab.

I min undersøkelse av *hvem* som har vært medlemmer i Norske Selskab benytter jeg meg av det engelske begrepet «clubable», fremmet og brukt av historiker, Amy Milne-Smith, og sosiolog, Diana Kendall. Det er et litt vagt begrep, men ifølge Milne-Smith innebar det å komme fra de «rette» familier, ha stor rikdom, være fremtredende i forretning eller inneha et spesielt talent.¹⁰ Ifølge Kendall handlet det om å være sosial og omgjengelig, samt å være *nok gentleman*.¹¹ Dette begrepet ble av både Milne-Smith og Kendall brukt hovedsakelig om de tidligste herreklubbene på 1700- og 1800-tallet, men så sent som i 2008 uttalte daværende direksjonsformann i Norske Selskab, Christian Gilhuus-Moe, til *Dagbladet* at musiker Ole Paus ikke var clubable nok til å bli medlem.¹²

⁷ Dørum, «Bydamer og bygdekvinne i offentligheten i Salten på 1800-tallet», 31-32; Bliksrud, *Den smilende makten*, 28.

⁸ Davidoff og Hall. *Family Fortunes. Men and Women of the English Middle Class 1750-1850*.

⁹ Dørum, «Bydamer og bygdekvinne i offentligheten i Saltnes på 1800-tallet», 31-32; 45.

¹⁰ Milne-Smith, *London Clubland*, 30-31.

¹¹ Kendall, *Members Only*, 29-30.

¹² Blindheim, «Bak dørene på herreklubben».

«Kapital» er et noe mer presist og håndterbart begrep for å beskrive hva medlemmene hadde til felles, særlig etter 1980-tallet. Den franske sosiologen, Pierre Bourdieu, skiller mellom sosial kapital, kulturell kapital og økonomisk kapital. Sosial kapital innebærer, ifølge Bourdieu, å ha tilgang til et sosialt nettverk hvor vedkommende kan mobilisere dette nettverket for å oppnå fordeler i det sosiale og politiske liv. Ved å inneha kulturell kapital kan man oppnå de samme fordelene, men kulturell kapital innebærer å mestre og inneha den dominerende kulturelle koden i samfunnet. Det er blant annet gjennom høyere utdanning, tilgang til attraktive posisjoner på arbeidsmarkedet, bedre muligheter for deltakelse i politikk, vitenskap og kunst, samt gjennom generell status og prestisje at kulturell kapital gir makt. Bourdieu framhever økonomisk kapital som den viktigste av de tre kapitalformene fordi både sosial kapital og kulturell kapital kan omgjøres til økonomisk kapital. Økonomisk kapital innebærer alle former for økonomiske ressurser som kan investeres og gi økonomisk avkastning som blant annet penger, eiendom og aksjer.¹³ Ved bruk av Bourdieus kapitalbegreper argumenterer jeg for at det medlemmene hadde til felles var nettopp store mengder kapital, og dette støttes av Kendalls forskning på de amerikanske eliteklubbene. I tillegg hevder jeg at det var på grunn av denne konsentrasjonen av kapital i Norske Selskab som var bakgrunnen for den første kritikken rettet mot klubben, for som Bourdieu mener så foregår det en kamp om disse knappe ressursene, og det er den eller de som innehar størst kapitalmengde som også har mest makt i samfunnet.¹⁴

Bourdieu's teori om den maskuline dominans er også nyttig, ikke minst for å undersøke Norske Selskabs praksis, deres holdning til offentlig oppmerksomhet og oppfatning utenfra. Et av hovedpoengene i Bourdieus teori om den maskuline dominans er at det finnes en skjevfordeling i mannens favør av privilegier og rettigheter som aksepteres og gjennomleves som om det er naturlig.¹⁵ Jeg argumenterer derfor for at på grunn av denne maskuline dominansen kunne Norske Selskab i stor grad praktisere slik de ville tross sin elitistiske og ekskluderende stil. De kunne unngå å uttale seg offentlig i møte med kritikk og i tillegg bli tatt i forsvar av utenforstående – fordi det oppfattes som «naturlig». Endelig lener jeg meg på den australske sosiologen, R. W. Connells, teori om ulike maskuliniteter for å forstå bedre hvorfor Norske Selskab blir angrepet av norsk presse. Connell deler maskulinitet i fire kategorier som står i et hierarkisk forhold til hverandre med hegemonisk maskulinitet øverst.

¹³ Aakvaag, *Moderne sosiologisk teori*, 151-153.

¹⁴ Aakvaag, *Moderne sosiologisk teori*, 151.

¹⁵ Bourdieu, *Den maskuline dominans*, 9.

Ifølge Connell er hegemonisk maskulinitet den øverste og idealiserte formen for maskulinitet i en gitt kultur og historisk kontekst, og legitimerer en gruppe menns posisjon i samfunnet og rettfærdiggjør underordningen av andre menn og alle kvinner.¹⁶

Kilder og kildearbeid

Det er i hovedsak to diskurser jeg analyserer i denne oppgaven, nemlig den offentlige diskursen om Norske Selskab og den interne diskursen blant Norske Selskab-medlemmene. I forbindelse med den offentlige diskursen er jeg interessert i å finne ut hvordan Norske Selskab har blitt omtalt i media, og om denne diskursen har endret seg fra 1983 til 2020, og til dette arbeidet har avisartikler vært en vesentlig kilde. Når det gjelder den interne diskursen bruker jeg både årbøker fra Norske Selskab og sitater fra medlemmene gjengitt i norsk presse, samt deres egne historiske framstillinger av klubbens fortid.

Jeg har i stor grad hentet avisartikler fra Nasjonalbibliotekets avissamling. I arbeidet med kildene avgrenset jeg søket i norske aviser fra 1950 og fram til 2020, men som jeg kommer tilbake til under her, vil oppgaven omhandle den mediedrevne kritikken av selskapet fra 1983 og fram til 2020, innledet av et kapittel om selskapets forhistorie og forvandling fra litterært selskap til borgerlig herreklubb. Årsaken til denne periodiske avgrensningen er at det ikke var før i mars 1983 at Norske Selskab ble kritisert av norsk presse og omtalt i en lengre artikkel. I tillegg har jeg avgrenset søket til de største nasjonale og riksdekkende avisene *Klassekampen*, først etablert i 1969, *Dagbladet*, *Aftenposten*, *VG* og *Dagens Næringsliv (Norges Handels og Sjøfartstidende* fram til 1987). Bakgrunnen for avgrensningen er for det første at det er disse avisene som i stor grad har ledet an i debatten, og vært de første til å omtale ulike saker knyttet til Norske Selskab. For det andre er det meste av det som har blitt skrevet i andre aviser, som for eksempel *Bergens Tidende* basert på disse artiklene. For det tredje har disse avisene større nedslagsfelt og større påvirkningskraft enn mindre aviser. Oppgaven favner derimot ikke alt de riksdekkende avisene har skrevet om Norske Selskab.

For perioden 1950-1979 er det 429 treff på «Norske Selskab» i Nasjonalbibliotekets avissamling. Det innebærer at «Norske Selskab» nevnes minst én gang i 429 aviser i løpet av denne perioden. Ved 37 anledninger dukket samme avis opp to ganger og regnes dermed ikke

¹⁶ Connell, *Masculinities*, 77.

som et treff i denne analysen. 38 av treffene omhandler andre selskap som for eksempel Norske Selskab i Amerika, Det Norske Selskab til Skibbrudnes Redning, Det Norske Selskab stiftet i 1859 av Bjørnstjerne Bjørnson og Henrik Ibsen, og Det Norske Garanti Selskab. 64 av treffene omtaler bøker som enten starter eller slutter med Norske Selskab, som for eksempel første bind i *Norges litteraturhistorie; Fra runene til Norske Selskab* fra 1974. Flesteparten av disse treffene er i avisenes radioprogram-informasjon som «Det Norske Selskab i København. Visens venner» fra 1954 og «Det Norske Selskab. I Wessels stue på Gråbrødretorv» fra 1967. I tillegg inngår «Norske Selskab» i nekrologer og stillingsannonser som til sammen utgjør hele 148 treff. Da gjenstår 142 treff som enten omhandler Norske Selskab i København eller Norske Selskab i Oslo. Med få unntak er det kun ett treff per avis på «Norske Selskab», noe som indikerer at det ikke skrives om Norske Selskab. Dette gjelder særlig for Norske Selskab i Oslo. Det er typisk at det nevnes, som i april 1955 da den danske skuespilleren, Poul Reumert, ble intervjuet av *Dagbladet*: «Jeg var i Oslo i forgårs. I Norske Selskab. Med min venn sekretær Bull. Synd han ikke lenger er ved Nasjonalteatret». Om Norske Selskab i København skrives det noe oftere om, men som regel kun ett treff med henvisning tilbake til enten medlemmer eller den litterære produksjonen: «Litterære gruppedannelser har vært et vanlig fenomen i andre land. Hos oss kjenner jeg egentlig bare to: Det norske Selskab i København. Som på 1700-tallet sang skåler for hverandre, og Profil-gruppen, som innledet en tilsvarende virksomhet for elleve år siden»,¹⁷ skrev lyriker, Paal Brekke, i *Dagbladet* 6. april 1977.

Helt fram til 26. mars 1983 fortsetter denne trenden: under fem treff per artikkel og Norske Selskab nevnes i en bisetning enten med henvisning til klubben i København eller i Oslo. 26. mars derimot, hadde *Klassekampen* «Hemmelig rikmannsklubb» på forsiden, og i denne utgaven er det hele 32 treff på «Norske Selskab». I *Dagbladet* 13. april 1983 er det 13 treff på «Norske Selskab», under overskriften «Norges mest eksklusive herreklubb». Begge disse artiklene har over ti treff, og det er klubben og dens medlemmer som er det primære objektet. Det er på bakgrunn av dette jeg hevder at debatten om Norske Selskab så smått begynte. Utover disse artiklene skrives det gjennom 1980-tallet mindre om Norske Selskab enn tidligere. Av til sammen 77 treff i norske aviser, utgjør 25 av disse stillingsutlysninger, og resten er nesten uten unntak kun ett treff med henvisning enten til Norske Selskab i København eller i Oslo. Men i motsetning til perioden 1950 til 1979 henvises det i noe større

¹⁷ Brekke, «Både Det Norske Selskab og Profil: Dikting fra da bølgen toppet seg».

grad til klubben i Oslo gjennom 80-tallet. I august 1989 publiserte *Aftenposten* et portrettintervju av den tidligere Oslo-ordføreren, Rolf Stanger. Til avisen uttalte han: «Jeg er medlem av noe som heter Norske Selskab, og der kommer jeg i forbindelse med og får inntrykk fra den levende verden».¹⁸

Søket på «Norske Selskab» for perioden 1990 til 1999 gir til sammen 97 treff, hvorav 79 av dem omhandler Norske Selskab. I motsetning til tidligere er det i denne perioden tre anledninger hvor det er flere enn fem treff per avis. 20. april 1991 skrev *Dagens Næringsliv* en artikkel med overskriften «Norske Selskab – en virkelig herreklubb», og vil inngå i min analyse om debatten rundt og den tidlige kritikken mot Norske Selskab. De to andre anledningene var en kort notis om at skuespiller, Per Aabel, ble hedret av Norske Selskab fra *Aftenposten* 6. oktober 1992, og en artikkel i *Dagbladet* med overskriften «Herreklubbene lever». Foruten disse to artiklene fortsetter tendensen fra tidligere hvor det stort sett kun er ett treff per artikkel.

I perioden 2000 til 2009 gir «Norske Selskab» 87 treff i de utplukkede avisene. Av dem er det 76 som handler om Norske Selskab. I likhet med tidligere er det kun ett treff per avis, men ved to anledninger er det flere; første gang det er flere enn fem treff i én av avisene var i 2004 hvor *Dagens Næringsliv* skrev en større artikkel fra innsiden av klubben. Det andre tilfellet var i 2008 da *VG* skrev om at forretningsmannen, Kjell Inge Røkke, hadde blitt medlem av klubben til tross for at han var straffedømt. Ellers gjelder treffene nekrologer, jubilanter, stillingsannonser, en henvisning tilbake til Norske Selskab i København eller til Norske Selskab i Oslo.

Mellom 2010 og 2020 er det 130 treff på «Norske Selskab», men ved å utelukke treff som ikke omhandler Norske Selskab blir antallet 121. Denne perioden skiller seg stort fra de tidligere. I de tidligste avisene var det nesten uten unntak kun ett treff per avis, men i denne perioden er det hele 35 ganger at «Norske Selskab» skrives fem ganger eller fler per avis. Til tross for at antall avis-treff ikke er stort høyere enn tidligere, har treff innad i avisen samt innholdet endret seg. Første store økning var i februar 2013. Da ledet *Dagbladet* an i debatten etter at det ble kjent at den tidligere olje- og energiministeren, Thorhild Widvey, ble nektet adgang til klubben fordi hun var kvinne. Fram til 2020 nevnes Norske Selskab slik det

¹⁸ Jønsson, «Ordføreren fra Kristiania».

tidligere ble gjort. Men i 2020 kom den andre store bølgen av kritikk og debatt om Norske Selskab på grunn av deres ekskludering av kvinner. Denne gangen var det næringslivets egen avis, *Dagens Næringsliv*, som ledet an. Mediestormen fra 2020 var mye større enn i 2013. 24 av de 35 gangene hvor Norske Selskab ble nevnt mer enn fem ganger var i perioden januar 2020 til oktober 2020.

Det å benytte disse avisene er derimot ikke uproblematisk. *Klassekampen*, som både var og er plassert langt til venstre politisk, var den første avisen som kritiserte Norske Selskab. Avisens politiske ståsted kommer sterkt til syne i omtalen av Norske Selskab i 1983. Den videre kritikken ble derimot ikke ledet av *Klassekampen*, men i første omgang av *Dagbladet*, og senere av *Dagens Næringsliv*. En utfordring knyttet til bruk av avisartikler er at de i tillegg til å opplyse, forsøker å fange leserens interesse og formidler journalistens syn. Det brukes sterkere karakteristikk og fabulerende beskrivelser av både medlemmene og klubben. Og fordi Norske Selskab-medlemmene i stor grad ikke har uttalt seg til media, er det journalister som i stor grad både har formet inntrykket utad av Norske Selskab, men også styrt debatten. Når medlemmene derimot har valgt å uttale seg i media, er det fortsatt journalistene som gjengir dette og bestemmer hva som blir utelatt, hva som blir tatt med og hva som blir fremhevet. Det er dermed viktig å være klar over at journalistene og avisene har sine egne interesser, og det er viktig å være kritisk til framstillingen.

For å få ytterligere informasjon om Norske Selskab har jeg brukt selskapets årbøker fra 1992-1993, 2002-2003, 2008-2009 og 2012-2013. Årsaken til mangel på systematikk i årstallene er at disse bøkene ikke er tilgjengelige. Årboken fra 1992-1993 er tilgjengelig fra Nasjonalbiblioteket, men resten har jeg fått tak i hos brukthandlere. Dette gjør et eventuelt forsøk på å etterprøve min analyse utfordrende, og samtidig legger det føringer på hva som er mulig å finne ut om Norske Selskab. Det er imidlertid systematikk i hva selskapets årbøker gir av informasjon om organisasjonsstrukturen, medlemslister, klubbaktiviteter samt lover og regler for klubben. Dette gir muligheter til å undersøke brudd og kontinuitet om praktiseringen av Norske Selskab, og bøkene er dermed verdifulle for oppgaven. Bøkene gir i tillegg innsikt i klubbens interne diskurs, og jeg er særlig interessert i hvordan de forholder seg til kvinner. I 2013 gikk Norske Selskab gjennom sin første store mediestorm på grunn av deres ekskludering av kvinner. I årboken for perioden 2012-2013 nevnes ikke denne striden i det hele tatt, men de legger til at klubben skal være upolitisk i deres formålsparagraf, og det ble klart at Collett og Alnæs skulle skrive bøker om klubbens historie. I motsetning til

tidligere litteratur skrevet *om* og *av* selskapet, har kvinner nærmest vært utelatt, mens i Collett sin bok om tiden i København har han viet et helt kapittel til temaet, og historien han presenterer bidrar til å legitimere klubbens ekskluderende holdning.

Oppgavens struktur

Oppgaven består av tre hovedkapitler i tillegg til innledning og avslutning. Hvert av disse har en egen problemstilling eller sett med spørsmål som til sammen skal hjelpe meg med å belyse hovedproblemstillingen i dette arbeidet. Kapittel to handler om selskapets lange historie fra etableringen i København i 1772, med vekt på overgangen fra å være en litterær salong i København til å gjenoppstå som borgerlig herreklubb i 1818, og dens virke fram til debatten om selskapet tiltok i norsk presse i siste halvdel av 1900-tallet. Et sentralt spørsmål i dette kapitlet blir hvordan overgangen kom til uttrykk i medlemssammensetning, syn og praksisen med kvinnelige medlemskap, foreningens aktiviteter og mål mer generelt. I tillegg forsøker jeg her å vise hvordan denne overgangen og spesielt kvinners adgang til selskapet i København er blitt fortolket svært ulikt av foreningens nålevende medlemmer og andre, fortrinnsvis litteraturvitere. Kapittel tre retter blikket mot den begynnende mediekritikken mot Norske Selskab i 1983 og fram til tidlig 2000-tallet. Her stiller jeg spørsmålet om hva denne første kritikken gikk ut på – og hvordan Norske Selskab tok i bruk sin historie for å møte den. I fjerde kapittel følges neste etappe i mediestormen mot Norske Selskab, med utgangspunkt i den første fra 2013 og den andre i 2020. For mens den første kritikken fra 1980-årene og framover var rettet mot selskapets samling av kapitalrike menn bak lukkede dører, var den andre knyttet til ekskluderingen av kvinner. Et sentralt spørsmål i dette kapitlet er hvordan og hvorfor spørsmålet om kvinnelig medlemskap utfordret selskapet, og hvordan medlemmenes bruk av historien, men også ulike maskulinitetsidealer, igjen kan gi perspektiv på mediestormen rundt dem. Avslutningsvis vender jeg tilbake til hovedspørsmålene mine i kapittel fem i et forsøk på å samle trådene og gripe essensen i hva mediestormen rundt Norske Selskab har handlet om. Og ikke minst hvorfor historie og historiebruk kan bidra til å gi perspektiver på en diskusjon som gjorde at selskapets direksjon ble beskyldt for «tidenes fuck-up» da de åpnet opp for å diskutere spørsmålet om kvinnelig medlemskap.¹⁹

¹⁹ Schultz, «Betent kvinnesak ikke på agendaen».

Kapittel 2: Litterær salong blir borgerlig herreklubb

Norske Selskab i København ble dannet i 1772 etter den franske litterære kafé- og salongkulturen som spredte seg fra 1600-tallet og videre ut i Europa. Selskapet besto av medlemmer fra den norske sosiale og kulturelle elite som oppholdt seg kortere og lengre perioder i den dansk-norske hovedstaden. Flesteparten av medlemmene var likevel unge studenter som samlet seg rundt punsjebollen hos Madam Juul hvor de drakk, sang og diktet. Hvorvidt kvinner deltok og var medlemmer av Norske Selskab er det i dag fremdeles uenighet om. Flere historikere og litteraturvitere som Elisabeth Aasen, Torill Steinfeld og Liv Bliksrud viser at det både på 1700- og 1800-tallet fantes kvinnelige forfattere, og flere hevder det var kvinnelige medlemmer i Norske Selskab i København.²⁰ Historiker og Norske Selskab-medlem, John Peter Collett, argumenterer derimot for at kvinner ikke var medlem fordi det ikke passet seg for kvinner verken fra de øvre eller lavere klassene.²¹

Oppløsning av den dansk-norske unionen, samt opprettelsen av et eget norsk universitet, førte til at Norske Selskab i København ble oppløst i 1812. 46 år etter at selskapet ble startet i København, ble imidlertid Norske Selskab på nytt etablert i Christiania av tidligere medlemmer fra selskapet. Medlemmene denne gang var betydelig eldre, mer etablerte og var de ledende mennene i den norske statsforvaltningen. Det var ikke lenger unge litterater som møttes, men herrer fra den norske eliten som møttes bak lukkede dører i et samfunn preget av større skiller mellom offentlig og privat, mannlig og kvinnelig. Dette henger også sammen med at samfunnet fra slutten av 1700-tallet og utover 1800-tallet gjennomgår det historiker Knut Dørum kaller for en maskulinisering av den offentlige sfære. I praksis innebar det at kvinnene ble skjøvet ut av både foreningsliv og selskapsliv, som fra forretnings- og samfunnsnivå mer generelt.²² Som en konsekvens av denne utviklingen var det utover på 1800-tallet helt utenkelig at kvinner skulle ha medlemskap i Norske Selskab. Som den britiske historikeren Amy Milne-Smith har argumentert, kom herreklubbene i England til å fylle rommet mellom den private sfæren og den offentlige sfæren for den mannlige delen av eliten.²³ Dette gjaldt også for Norske Selskab som i årene etter gjenopprettelsen i den norske hovedstaden utviklet seg mer i tråd med ordinære borgerlige herreklubber.

²⁰ Aasen, *Driftige damer: lærde og ledende kvinner gjennom tidene*, 154; Steinfeld, «Fra salmeoversettelser til det borgerlige familiedrama», 34; Bliksrud, *Den smilende makten*, 284-291.

²¹ Collett, *Til Norges ære*, 248-250.

²² Dørum, «Bydamer og bygdekvinne i offentligheten i Salten på 1800-tallet», 32.

²³ Milne-Smith, *London Clubland*, 9.

Dette kapitlet omhandler perioden fra etableringen av Norske Selskab i 1772, reetableringen av klubben i 1818 og helt fram til 1970- og 80-årene. Hvilken betydning hadde nydanningen i 1818 for rekrutteringen til klubben sosialt og yrkesmessig, og hva med spørsmålet om kvinnelig medlemskap? Og endelig, hvordan identifiserte, tolket og brukte den nye herreklubben selskapets historie? Samtlige spørsmål står sentralt i dette kapitlet, som også tjener som bakgrunn for de to påfølgende kapitlene om vår egen tids debatt om Norske Selskab.

Norske Selskab i København

Våren 1772 ble Norske Selskab stiftet i København av student, lyriker og senere embetsmann, Ove Gjerløw Meyer. Formålet med klubben i København var å være et samlingssted for nordmenn i den dansk-norske hovedstaden, men også dansker kunne være medlemmer. Ifølge historiker og nåværende Norske Selskab-medlem, John Peter Collett, ønsket selskapets initiativtaker at Norske Selskab skulle være et trygt sted for unge og usikre nordmenn i den lumske byen.²⁴ De fleste medlemmene var unge studenter, statsfunksjonærer og offiserer, som av ulike grunner oppholdt seg kortere og lengre perioder i København. Litteraturhistoriker, Liv Bliksrud, tok derimot i 1999 i sin avhandling om Norske Selskab i København, et oppgjør med den tradisjonelle fremstillingen av nordmennene som «en gruppe hjemlengtede og natursvermende eksilianter som ikke fant seg til rette under de 'større' forhold i utlandet».²⁵ Hun mener tvert imot at nordmennene ikke opplevde København som truende, men heller hadde et ønske om å dra til større europeiske byer slik norske studenter tidligere hadde gjort. Tredveårskrigen, forbud mot reiser til katolske universiteter og kravet om embetseksamen ved universitetet i København satte imidlertid en stopper for utenlandsstudier. Hun fremstiller nordmennenes reise til København som et overskuddsfenomen for den norske eliten.²⁶

Diktningen og poesien sto i sentrum av klubben. Medlemmenes betydelige litterære interesse og ambisjon førte til at selskapet i 1774 endret navn til Det norske litteraire Selskab, og året etter utga diktsamlingen *Poetiske Samlinger* som, ifølge Collett, hadde som formål å «presentere en selvstendig stemme i den dansk-norske litterære offentlighet».²⁷ Til dette

²⁴ Collett, *Til Norges ære*, 90.

²⁵ Bliksrud, *Den smilende makten*, 24.

²⁶ Bliksrud, *Den smilende makten*, 25; Collett, *Til Norges ære*, 16.

²⁷ Collett, *Til Norges ære*, 14-15.

arbeidet bidro blant andre teologistudent og dikter, Johan Nordahl Brun, som er mest kjent for å ha skrevet sangen «For Norge, Kiempers Fødeland». Claus Fasting regnes som en av de fremste mennene i norsk kultur som litterat og kritiker på slutten av 1700-tallet, og var også medlem i Norske Selskab. Et annet viktig Norske Selskab-medlem var teologi- og jusstudent, forfatter og teaterdirektør, Niels Krog Bredal. Andre viktige medlemmer var teologistudent og dikter Jens Zetliz, brødrene Claus og Peter Frimann, dikter og senere eidsvollmann Jonas Rein, og de to danske dikterne Knud Lyne Rahbek og Thomas Christopher Bruun.²⁸ Til dette formålet bidro også kvinner, som Magdalene Sophie Buchholm og Charlotte Dorothea Biehl, noe som viser at den litterære offentligheten favnet bredere enn den borgerlige offentligheten.²⁹

Mest kjent for ettertiden generelt og i Norske Selskab spesielt er Johan Herman Wessel. Enda i dag deles den såkalte Wessel-prisen på 100 000 kroner ut årlig til en ung og lovende forfatter, musiker eller billedkunstner hvert år. Wessel utga i 1772 det som skulle bli en av hans mest kjente teaterstykker, nemlig *Kierlighed uden Strømper*, som året etter ble satt opp på Det Kongelige Theater i København. Stykket er et parodisk sørgespill og er en parodi på samtidens teaterkonvensjoner og den franske tragedien, og er et uttrykk for borgerskapets opprør mot adelen.³⁰ Til tross for at Wessels liv ble et krevende liv, tilhørte han de øvre sosiale lag. Han var prestesønn og alle de tre brødrene ble sendt til København for å ta utdanning i 1761. Hans bror, Caspar Wessel, ble en kjent matematiker som i 1798 ble kongelig inspektør for landmåling. Den tredje broren, Ole Christopher Wessel, var også landmåler, og hadde i likhet med Caspar, avlagt juridisk embetseksamen ved Universitetet i København. Alt lå til rette for at Johan kunne utdannet seg på lik linje med sine brødre og dermed tre inn i en høyere stilling, men han skaffet seg aldri utdanning eller fast arbeid. Han brødfødde seg ved å oversette teaterstykker og ga privatundervisning i fremmedspråk. I 1780 giftet han seg og fikk en sønn, men det borgerlige livsmønsteret passet ikke for Wessel. Ekteskapet mislyktes, og gjelden ble stadig større. Litteraturhistoriker, Per Thomas Andersen, beskriver Wessel som en «forgjeldet og desillusjonert mann» da han døde bare 43 år gammel i 1785 i København.³¹

²⁸ Collett, *Til Norges ære*, 14.

²⁹ Hauge, «Magdalene Buchholm»; Collett, *Til Norges ære*, 241-243.

³⁰ Andersen, *Norsk litteraturhistorie*, 153; Bliksrud, *Den smilende makten*, 228.

³¹ Andersen, *Norsk litteraturhistorie*, 152.

Det norske litteraire Selskab ble dannet etter franske forbilder. Med innføringen av eneveldet i Danmark-Norge i 1660 ble den dansk-norske kulturens forbindelse til Frankrike ytterligere konstituert. Bliksrud hevder det ikke var før på 1770-tallet at forutsetningene for å skape et miljø som lignet det franske dannelsesidealet var til stede. 1700-tallets samtalekultur, som er den type offentlighet som Norske Selskab springer ut av, har sin bakgrunn i den franske salongkulturen. Det er særlig to franske selskaper som Norske Selskab ble inspirert av. Det ene var den såkalte La Pléiade, som var en gruppe på syv franske diktere som på 1550-tallet var de første til å problematisere omkring diktekunsten. De gikk inn for diktning på morsmålet etter mønster fra antikkens diktekunst. Det andre forbildet var Det franske Akademi. Norske Selskab imiterte deres tradisjon med faste møtedager, prisoppgaver, frister, belønninger og detaljerte statuetter i forsøk på å fremme den litterære kreativitet.³² Norske Selskab var ikke unikt i sin samtid. I perioden 1772 og 1820 ble det dannet om lag tretti tilsvarende klubber som ble dannet etter fransk og engelsk mønster. Norske Selskab har derimot vært ansett for å være Danmark-Norges første selvorganiserte klubb, i motsetning til de mange selskaper som var stats- og finansorganiserte. Drejers klubb var et annet tilsvarende selskap som sprang ut av Det danske Litteraturselskab. Ifølge Bliksrud utgjorde Norske Selskab og Drejers klubb en viktig kulturell maktfaktor, og samlet i et par tiår hele Københavns litterære og kunstinteresserte intelligentsia.³³

De tidligste tilgjengelige kildene om selskapets lover er fra 1785. Da utkom *Love for Det Norske Litteraire Selskab* som inneholder 76 paragrafer. De åtte kapitlene i reglementet ga retningslinjer for hvor mange som kunne være medlemmer, kontingenten medlemmene måtte betale, eventuelle straffer dersom dette ikke ble gjort, samt hvordan votering i selskapet skulle foregå. I tillegg er det et eget kapittel om direksjonen, kassereren, selskapets inntekter, bibliotekaren og om selskapets samlinger. Ifølge klubbens lover skulle selskapet bestå av 120 nærværende medlemmer, altså medlemmer som bodde i byen over en lengre periode. Det er detaljert beskrevet hvordan nye medlemmer skulle tas inn: «Enhver, som agter at blive Medlem, leverer sin Anføring til een af Selskabets ordentlige Medlemmer, som, under 2 Rixdalers Straf, indestaaer for, at Anføringen er, af den Søgende selv, underskreven; hvorhos Proponenten tillige paategner Anføringen, at den ved ham er indleveret».³⁴ Deretter var det flertallet på neste ukentlige forsamling som bestemte om vedkommende fikk innpass eller

³² Bliksrud, *Den smilende makten*, 26, 28-29.

³³ Bliksrud, *Den smilende makten*, 23-24.

³⁴ *Love for Det Norske Litteraire Selskab*, 3.

ikke. Dersom det var uavgjort ble han «ei antagen», og måtte vente i tre måneder før han kunne søke på nytt.

Selskapet skulle ha samling hver torsdag ettermiddag klokken fem, i tillegg til generalforsamlinger den første torsdagen i januar, mars, mai, juli, september og november. Dersom noen uteble fra generalforsamlingen «uden Forfald af Sygdom og Embeds-Forretninger», fikk vedkommende 32 skilling i bot. Alle nye medlemmer skulle betale fire riksdaler samt motta et trykt eksemplar av lovene. Den årlige kontingenten var seks riksdaler. Selskapets penger skulle oppbevares i en «tvende Laase indrettet Casse» hvor førstedirektøren og kassereren hadde hver sin nøkkel. Direksjonen skulle velges hver tredje generalforsamling, og hvem som ble «1ste, 2den og tredie Directeur» ble bestemt ved antall stemmer, og dersom stemmene talte likt ble det avgjort ved loddtrekning. Dersom noen i direksjonen hadde «forsømt deres Pligter» eller ikke møtte opp på generalforsamlingen ble de ilagt bøter. Alt som ble utstedt i selskapets navn skulle underskrives av direksjonen. I likhet med direksjonen, ble selskapets sekretær, bibliotekar og kasserer valgt på generalforsamlingene.³⁵

Selskapets lover inneholdt et siste kapittel om klubbens premier og bedømmelse i skrivekonkurranser. Ifølge lovens første paragraf skulle selskapet hvert nyår utsette «3 Premier, hver til 30 Rixdaler for Arbeider i Poesie og Veltalenhed». På generalforsamlingen i mars skulle det velges en kommisjon av fem medlemmer som skulle bestemme og bedømme oppgavene. Skrivekonkurransen skulle være anonym: «Ingen Concurrent maae, førend Bedømmelsen, tilkiendegive Commissionen at han er Forfatter. Skeer dette, bliver han fra Premien udelukt».³⁶ For å delta i konkurransen, og for å kunne vinne «Premier og Agtelses-Tegnet» måtte deltakeren være medlem av klubben. «Agtelses tegnet» var en ring til omtrent 10 riksdaler. Det er usikkert hvor mange ringer som ble utdelt, men det finnes i dag to eksemplarer. Den ene ringen ble vunnet av dikteren Magdalene Sophie Buchholm i 1780, og finnes i dag i Københavnrommet i Norske Selskabs lokaler.³⁷

³⁵ *Love for Det Norske Litteraire Selskab*, 3-20.

³⁶ *Love for Det Norske Litteraire Selskab*, 25.

³⁷ *Love for Det Norske Litteraire Selskab*, 27; Collett, *Til Norges ære*, 240.

«I drikkegilder møttes menn alene»: Kvinnene i Norske Selskab i København

Det norske literairaire Selskabs lover inneholdt ingen paragrafer som omhandlet kvinners muligheter til å bli medlem, i motsetning til Norske Selskabs lover i dag. Hvorvidt klubben i København hadde kvinnelige medlemmer eller ikke er det fortsatt uenighet om, og det brukes som argument av begge parter i dagens diskusjon om kvinnelig medlemskap i klubben. I sin bok om Norske Selskab i København fra 2018 har Collett viet et helt kapittel til dette temaet. Det som tilsynelatende bærer preg av å være et relativt nøytralt kapittel, legger likevel til rette for at leseren skal konkludere med at det nærmest var umulig at kvinner kunne ha vært medlemmer:

Mennene i klubben ønsket ikke selskap med kvinner som kunne tenkes å more seg i deres drikkelag! Av en dannet dame ble det forventet at hun ikke deltok i denne form for selskapelighet. De kvinnene som faktisk gjorde det, var ikke passende bekjentskaper for unge akademikere, og i hvert fall var det ikke slike kvinnebekjentskaper man ønsket å presentere for kameratene. I drikkegilder møttes menn alene.³⁸

Det er påfallende hvor stereotypisk og generaliserende Colletts beskrivelse av kvinner på slutten av 1700-tallet er. Foruten få unntak blir kvinnene beskrevet som enten prostituerte eller sømmelige husmødre: «De pikene man hadde i armkroken mens man tømte vinglasset, og som også ble hyllet i drikkevisene, hadde heller ikke noe i det virkelige Norske Selskab å gjøre, - like lite som de løse fuglene som smittet med kjønnsykdommer».³⁹ Colletts hovedargument mot at kvinner var medlem i Norske Selskab i København er at det ikke passet seg for kvinner.

To av kvinnene som antas å ha vært medlem var den norske dikteren, Magdalene Sophie Buchholm, og den danske dikteren, Charlotte Dorothea Biehl. Buchholm kom til København som 20-åring sammen med sin ektemann, og begynte raskt å tilbringe tid i Norske Selskab-miljøet. I 1783 vant hun Norske Selskabs skrivekonkurranse med sin heroide «Adeluds til Torkild Trondesen». Hun mottok dermed Norske Selskabs «agtelses tegn», æresringen, og heroiden ble utgitt i selskapets andre utgivelse av *Poetiske Samlinger*. I Norske Selskab fikk

³⁸ Collett, *Til Norges ære*, 248.

³⁹ Collett, *Til Norges ære*, 250.

hun hedersbetegnelse «Nordens Sappho», etter den greske kvinnelige poeten fra ca. 600 år f.v.t.⁴⁰ Charlotte Dorothea Biehl var dansk, og hennes far var sekretær for Kunstakademiet på Charlottenberg. På egenhånd lærte hun seg fransk, italiensk, tysk og engelsk som gjorde at hun kunne oversette tekster. Mest kjent er hun for oversettelsen av *Don Quijote* fra spansk til dansk. I tillegg skrev hun egne originalstrykker som komedien «Den kjærlike Mand» fra 1765 og heroiden «Brev fra Waldborg Immers datter til hendes veninde». Sistnevnte ble utgitt i Norske Selskabs første utgivelse av *Poetiske Samlinger*. Av Selskabet for de skønne videnskaber, som var et av Norske Selskabs forbilder, ble Biehl prisbelønnet for komedien «Den Kierlige Daatter».⁴¹

I tillegg til Buchholm og Biehl er det flere kvinner som nevnes i litteraturen om Norske Selskab i København. Blant annet skal danskfødte, Christiane Koren, ofte kalt «Mor Koren», som skrev dikt, skuespill og dagbøker, ha tilhørt det litterære miljøet i selskapet.⁴² Bliksrud nevner i tillegg dikteren Sophie Elise Bruun, skuespiller Caroline Fredrikke Walter, Sophie Elisabeth Thorup og Anna Catharina Juul som en del av det litterære kretsen i Norske Selskab.⁴³ Idéhistoriker Andreas Hofgaard Winsnes skrev i 1922 i sin bok om Norske Selskab i perioden 1772 til 1812 at «Damer kunde tas op i det Norske Selskab. Både madam M. S. Buchholm, (...) og Ch D. Biehl har vært betraktet som 'lemmer', for ellers hadde de ifølge lovene ikke kunnet delta i selskapets diktkonkurranser», men Winsnes skrev samtidig at «damer neppe [har] hatt regelmessig adgang til klubben» i motsetning til andre klubber i København.⁴⁴ Litteraturhistoriker Torill Steinfeld hevder derimot at Buchholm var Norske Selskabs muse og et titulært medlem av selskapet som ble hyllet av tidens smaksdommere.⁴⁵ Likevel tviholder Collett på at kvinner mest sannsynlig ikke var medlem, hvert fall ikke etter 1794, rett og slett fordi det ikke passet seg for kvinner. Litteraturhistoriker Elisabeth Aasen hevder derimot at det var først på slutten av 1700-tallet at kvinner begynte å delta i Norske Selskab.⁴⁶ Diskusjonen viser at det er utfordrende å si noe om kvinner var medlem eller ikke i klubben, men kvinner var utvilsomt en del av det litterære miljøet i Norske Selskab. Ved diktkonkurranser vant den beste poeten uavhengig av kjønn, noe både Buchholm og Biehl har

⁴⁰ Hauge, «Magdalene Buchholm»; Steinfeld, *Fra salmeoversetter til det borgerlige familiedrama*, 34.

⁴¹ Collett, *Til Norges ære*, 107, 245-246; Bech, «Dorothea Biehl».

⁴² Aasen, *Kvinnens spor i skrift: supplement til norsk litteraturhistorie*, 50.

⁴³ Bliksrud, *Den smilende makten*, 284-291.

⁴⁴ Winsnes, *Det Norske Selskab 1772-1812*, 171.

⁴⁵ Steinfeld, «Fra salmeoversettelser til det borgerlige familiedrama», 34.

⁴⁶ Aasen, *Driftige damer: lærde og ledende kvinner gjennom tidene*, 154.

vist. Det vitner om at kjønn ikke var like viktig for Norske Selskab i København, men det skulle bli stadig viktigere utover på 1800-tallet.

Collett baserer en stor del av sin argumentasjon mot kvinnelig medlemskap på innholdet i diktene som ble skrevet av klubbens mannlige medlemmer:

Den ene er den lystige piken som villig la seg i armkroken. Men når tankene går mot ekteskap – og mot Norges døtre – er det et annet idealbilde vi møter: Den veloppdragne, bluferdige, trofaste og kyske piken som det var verd tålmodighet å vente på, og som vi finner mange, men gjerne nokså abstrakte beskrivelser av i versprotokollen. Disse pikene hadde ikke noe i drikkelaget ved punsjbollen å gjøre.⁴⁷

Med dette fremstiller Collett et bilde av at det er to typer kvinner, to ytterpunkter, og ingen av dem passet inn i Norske Selskab: «I hverandres selskap kunne unge menn tillate seg å gå ut over det som var gjeldende sosiale normer for borgerskapet utenfor, og noen ganger gikk de lenger enn det, som vi har sett. Men slik kunne det ikke være med dannede kvinner tilstede».⁴⁸ Denne insisteringen på at kvinner ikke kan ha vært medlem med bevisgrunnlag i poesi er svak historisk argumentasjon. Kvinner har alltid skrevet. Helt fra den greske kvinnelige dikteren, Sappho, 600 år f.v.t. og fremover. Men på 1800-tallet, med økende maskulinisering av samfunnet, en tydeligere nedvurdering av kvinnens kapabilitet samt kvinnens henvisning til hjemmet, forsvinner kvinnene i litteraturhistorien – ikke fordi kvinnene sluttet å skrive, men fordi mannlige litteraturer ble prioritert på bekostning av kvinner. Forfatterne av «Norsk kvinnelitteraturhistorie» hevder denne anonymiseringen av kvinner er et av vår kulturs største selvbedrag.⁴⁹

Kjernen i denne debatten handler egentlig ikke om skillet mellom medlem eller ikke medlem, men hvordan temaet og kvinner blir behandlet, omtalt og drøftet i ettertid. Colletts bok om tiden i København er full av heltehistorier om de mannlige medlemmene og deres litterære bidrag og andre bragder. Mens i omtalen av Biehl og Buchholm blir blant annet deres litterære arbeid i noen grad kreditert menn når Collett blant annet skriver at «etter en slik oppmuntring fra vennene i Det Norske Selskab fortsatte hun [Buchholm] sitt forfatterskap

⁴⁷ Collett, *Til Norges ære*, 248.

⁴⁸ Collett, *Til Norges ære*, 248.

⁴⁹ Engelstad mfl., *Norsk kvinnelitteraturhistorie*, 7.

også etter at hun var tilbake i Norge» og «oppmuntret av Bornemann og andre fant Charlotte Dorothea Biehl ut at hun kunne skrive egne originalstykker og ikke bare oversette andres». ⁵⁰ I stedet for å lete etter bevis på at kvinner var en viktig del av miljøet i Norske Selskab, slik Collett gjør med mennene, konkluderer han for at det ikke passet seg for kvinner til tross for deres litterære bidrag.

«Kvinner venner oss til å diskutere de tørreste og vanskeligste spørsmål på en klar og underholdende måte (...) Vi snakker til dem uten stans, vi vil ha dem til å lytte, vi er redde for å trette eller kjede dem», ⁵¹ skal den franske filosofen Denis Diderot ha sagt – en av Norske Selskabs forbilder. Det norske litteraire Selskab ble dannet etter mønster av litterære kafeer i Paris. Her møttes diktere og forfattere fra de høyere samfunnslag for å diskutere samfunnsspørsmål, vitenskap og kultur fra 1600-tallet og fremover. I denne franske kafé- og salongkulturen hadde kvinnen en betydelig rolle. For i motsetning til de offisielle akademier og selskaper, var salongene også åpne for kvinner: «De var alltid ledet av en dame, og ettersom kvinnene på 1700-tallet var blitt store lesere, var det viktig for forfatterne at det var damer til stede når de leste opp av sine arbeider». ⁵² For salongkvinnene holdt det ikke å være ung og vakker: «Livserfaring var en fordel, intelligens og *esprit* en forutsetning». ⁵³ Det var salongvertinnene som bygde opp og holdt salong. En slik vertinne var Madam Necker som etablerte salong for blant andre Antoine-Léonard Thomas, Guillaume-Thomas Raynal, og andre bidragsytere til opplysningstidens store verk, *Encyclopédie*, inkludert Denis Diderot. En annen vertinne, Madame de Lambert, inviterte kunstnere, forfattere, intellektuelle og skuespillere til salong. Hun skrev bøker om blant annet moral og kvinners plass i samfunnet. Madame du Deffand holdt salong for blant andre Montesquieu, Voltaire og d'Alembert. De fleste kvinnene i salongmiljøet kom fra aristokratiet eller et velstående borgerskap, men for eksempel salongvertinne, Madame Geoffrin, var datter av en kammertjener, men giftet seg med en rik forretningsmann. ⁵⁴

Norske Selskab hadde selv sin egen vertinne; Madam Juul. Hennes far var dansk sogneprest og hennes mor var norsk prestedatter. Hun giftet seg for andre gang med vinhandler Niels

⁵⁰ Collett, *Til Norges ære*, 243, 246.

⁵¹ Tønnesson, *Madame de Staël: en høyst uvanlig kvinne*, 15.

⁵² Tønnesson, *Madame de Staël: en høyst uvanlig kvinne*, 14-15.

⁵³ Aasen, *Opplysningstidens kvinner: 'lad dem studere, lad dem regiere'*, 91.

⁵⁴ Tønnesson, *Madame de Staël: en høyst uvanlig kvinne*, 15; Aasen, *Opplysningstidens kvinner: 'lad dem studere, lad dem regiere'*, 91, 97, 93.

Juul i 1766. I perioden 1774-80 drev familien Juul et serveringssted i Sværtegade hvor Norske Selskab holdt til. Da Juul flyttet fra Sværtegade til Vimmelskaftet fulgte Norske Selskab-medlemmene etter. Niels Juul døde i 1788, men Madam Juul fortsatte å være klubbens vertinne. Ifølge Collett ble Madame Juul som en mor for medlemmene, til tross for at de var nærmest jevngamle. Hennes fødselsdag ble feiret på linje med kongens og prinsenes fødselsdager, og medlemmene skrev dikt til ære for henne. Diktene var preget av komplimenter og gode ønsker, men også hennes ufrivillige barnløshet ble behandlet, ifølge Collett, «ganske respektløst, i hvert fall målt etter vår tids standard».⁵⁵ Mai 1792 flyttet hun fra København til Norge. I avskjedsgave fikk hun 80 små portrettbilder av medlemmene, inkludert et portrettbilde av Madame Juul selv, som i dag henger i Københavnrommet i Norske Selskabs lokaler, samt en stambok med dikt og hilsener fra medlemmene: «Den inneholder mange rørende vitnesbyrd om de unge nordmennenes hengivenhet til sin klubbvertinne, og mange gode ønsker for hennes tilværelse i alderdommen».⁵⁶ Madame Juul brøt således med Colletts beskrivelse av kvinnene på slutten av 1700-tallet. På den ene siden var hun prestedatter, og gift seg første med en prest og deretter med en forretningsmann, og tilhørte dermed de øvre sosiale lag. På den annen side tilbrakte hun mye av sin tid sammen med Norske Selskab-medlemmene hvor hun arbeidet som vertinne.

Oppløsning og nyetablering i Christiania

I 1811 fikk Norge sitt eget universitet med Det Kongelige Frederiks Universitet, og dermed ble Norske Selskab i København oppløst i 1812. Nordmennene trengte ikke lenger dra til unionens hovedstad for å utdanne seg slik de tidligere måtte. Embetsutdannelse og militærtjeneste fra København skulle derimot vise seg å ha stor betydning for Norges fremtid tre år senere da Norge gikk ut av union med Danmark og inn i en personalunion med Sverige, men med en egen norsk grunnlov.

Idéhistoriker, Andreas Hofgaard Winsnes, er ikke beskjedent i sin beskrivelse av Norske Selskab-medlemmenes betydning både for opprettelsen av det første norske universitetet og for den norske grunnloven: «Det er nemlig ikke for meget sagt at det Norske Selskab er en forutsetning både for vårt universitet og vår forfatning. Dette Norge i Kjøbenhavn var virkelig midtpunkt for norsk intelligens, et arnested for norsk fedrelandskjærlighet, en krets hvorfra

⁵⁵ Collett, *Til Norges ære*, 67, 74, 76-78.

⁵⁶ Collett, *Til Norges ære*, 79.

der strålte lys og kraft».⁵⁷ Collett er noe mer behersket: «Uansett hvordan man vektlegger ytre og indre faktorer for å forklare det som skjedde i Norge i 1814 og i årene som fulgte, kommer historikerne ikke utenom å studere de elitegruppene i det norske samfunnet som grep taket i statsstyret i disse avgjørende årene».⁵⁸ Av de 112 mennene som møtte på Eidsvoll 10. april 1814 er det nærliggende å tro at flertallet hadde vært i København. Over halvparten av eidsvollsmennene var prester og jurister, og menn som tilhørte militæret, som hadde oppholdt seg en periode i hovedstaden. Collett hevder at fordi norske studenter og offiserer utgjorde størsteparten av rekrutteringen til Norske Selskab, er det grunn til å tro at mange av dem hadde vært innom. Men det er kun 21 menn Collett mener vi kan være sikre på at har vært medlem, som for eksempel universitetsprofessoren Georg Sverdrup, presten Jonas Rein, kapteinen Peter Motzfeldt og juristen Johan Collett.⁵⁹ Det var denne gruppen som kom til å utgjøre maktsentrum i den nye (embetsmanns)staten etter 1814.

«Embetsmannsstaten» har historiker, Jens Arup Seip, kalt perioden i norsk historie fra 1814 og fram til innføringen av parlamentarisme i 1884. Begrepet har vært omdiskutert blant historikere. Francis Sejersted hevder «rettsstat» er et bedre begrep, mens Edvard Bull argumenterer for at «embetsmannsstaten» er et for snevert begrep. Historiker Jan Eivind Myhre mener likevel det er et fruktbart begrep fordi embetsmennene utgjorde kun en til to promille av befolkningen, men de dominerte likevel den dømmende-, den utøvende- og den lovgivende makt i denne perioden.⁶⁰ I likhet med Myhre hevder Knut Dørum at embetsmennene i denne perioden hadde både politisk og ideologisk hegemoni. Norge hadde ingen adel, ikke et sterkt næringsborgerskap, lite industri og få store jordeiere, slik at embetsmennene kom til å fylle et maktrom. Rundt 1814 var det om lag 1800 embetsmenn i landet, og denne standen var den eneste som hadde nettverk på tvers av landsdelene. Det var en stand knyttet sammen av yrke og familieband, og var langt på vei en selvrekrutterende stand. Embetsmennes 70 år lange hegemoni skyldes for det første at den sto relativt sterkt allerede under eneveldet, for det andre fantes det ingen sterk opposisjon de første tiårene etter 1814 og for det tredje ble deres posisjon ansett som legitim ellers i befolkningen.⁶¹

⁵⁷ Winsnes, *Det Norske Selskab 1772-1812*, 459.

⁵⁸ Collett, *Til Norges ære*, 18.

⁵⁹ Collett, *Til Norges ære*, 304-305.

⁶⁰ Myhre, *Norsk historie 1814-1905*, 50.

⁶¹ Dørum, *Frå undersått til medborgar*, 111; Myhre, *Norsk historie 1814-1905*, 45-46, 50.

Akkurat som nordmennene i København hadde et eget norsk universitet som en samlende kampsak, hevder Myhre at Det Kongelige Frederiks Universitet i Christiania var kjernen i embetsmannsstaten. Professorene ved universitetet var høyt rangerte embetsmenn, og de første professorene var enten eidsvollsmenn, stortingsrepresentanter eller statsråder, som for eksempel Georg Sverdrup og Niels Treschow, og de aller fleste som ble utdannet ved universitetet fikk en embetskarriere.⁶² Det var disse som skulle utgjøre medlemsmassen i gjenoppstandelsen av den tidligere norske litterære klubben for studenter i København.

For mange av de tidligere Norske Selskab-medlemmene ble savnet etter klubben i København sterkt, og på nyåret i 1818 ble foreningen gjenstiftet i Christiania. Det var de tidligere København-studentene og Norske Selskab-medlemmene Hans Justus Hansen, Johan Randulf Bull, Niels Treschow og Nicolai Erik Arbin som tok initiativet til gjenforeningen. De var ikke lenger studenter, men byråsjef i Finansdepartementet, høyesterettsjustitiarius, statsråd for kirke- og undervisningssaker og professor ved universitetet i Christiania, samt kontrollør i statens hovedkasse, Zahlkassen. Norske Selskab i Christiania ble utformet etter selskapets modell i København med faste møtedager, direktører og kasserer.⁶³

Klubbene som ble dannet i Norge på slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet ble som regel stiftet ved at noen initiativtakere sendte ut brev til andre som de mente kunne tenke seg å være interessert. Deretter møttes de som ønsket å være med og konstituerte klubben, valgte direksjon og fastsatte lover. Når nye medlemmer skulle velges inn måtte de derimot bli foreslått, og deretter ble det votert om vedkommende skulle få innpass.⁶⁴ Hans Justus Hansen sendte i 1817 innbydelse til tidligere Norske Selskab-medlemmer han mente kunne være interesserte i å danne en ny forening etter den tidligere klubbens mønster. Bull, Treschow og Arbin underskrev innbydelsen, og 24. januar 1818 møttes 16 menn i Rådhusgaten 26 i Christiania. De som var til stede var å anse som medlemmer, og det ble bestemt at alle tidligere medlemmer av Norske Selskab i København automatisk var medlemmer av den nye klubben. På møtet ble det bestemt at klubben skulle møtes hver tirsdag og lørdag, det ble valgt en direksjon og kasserer.⁶⁵

⁶² Myhre, *Norsk historie 1814-1905*, 48.

⁶³ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 10-11.

⁶⁴ Bull, «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur», 316.

⁶⁵ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 10-11.

I herreklubbene var det vanlig å skille mellom ordinære medlemmer og overordentlige medlemmer. Ordinære medlemmer var fastboende i byen, mens overordentlige medlemmer bodde lenger unna og kunne dermed ikke delta like ofte, og ble innvotert til redusert kontingent. I Norske Selskab skilte de mellom «contribuerende», altså medlemmer som bodde i Christiania, og mellom «udenbys» og «reisende». Forskjellen på disse medlemmene var størrelsen på kontingenten. Med denne ordningen kunne embetsmenn og proprietære utenfor Christiania møte standsfeller og tilbringe tid i dette miljøet når de var i hovedstaden. På den måten ble en del av selskapelighetene som fulgte med besøk flyttet fra det private hjem og til klubben, og dermed kunne tilreisende introduseres i riktige miljøer og skaffe seg nye kontakter.⁶⁶

Norske Selskab i Christiania hadde som mål å videreføre klubben som en litterær klubb. Det ble vedtatt at selskapet skulle innføre en verseprotokoll, de skulle synge drikkeviser, og til gåsemiddagen i 1818 skulle hvert medlem levere inn en vise eller «bøte med 60 skilling til bisp eller punch».⁶⁷ Akkurat som i København skulle medlemmene i Christiania «skrive satiriske vers, dikt viser til vinens, punsjebollens og kvinnens pris, feire de samme merkedagene og følge de samme ritualene»,⁶⁸ ifølge Norske Selskab-medlem og historiker Karsten Alnæs, om klubbens begynnelse. Allerede på sitt fjerde møte ansatte selskapet Jomfru Zütphen som vertinne, slik Madam Juul hadde vært for selskapet i København. Som lønn fikk Jomfru Zütphen fri bolig og brensel til sitt værelse.⁶⁹ Kontrasten mellom Norske Selskab i København og Norske Selskab i Christiania ble imidlertid tidlig stor. Alnæs beskriver klubbens forsøk på å gjenskape diktningen slik de hadde gjort i København som flau gjenklang. I perioden 1818 og 1825 finnes det riktignok flere dikt og sanger i verseprotokollen som for det meste inneholdt savnet etter tiden i København: «dikteren [klager] over den triste forskjell mellom den muntre begerklang ved punsjebollen i København og den adstadige stemning i det nye selskap». Etter 1825 er det nærmest slutt på diktningen i Norske Selskab.⁷⁰ I motsetning til Norske Selskab i København, som var en litterær salong etter franske mønstre, ble Norske Selskab i Christiania i større grad lik britiske herreklubber for den mannlige eliten.

⁶⁶ Bull, «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur», 316; Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 10.

⁶⁷ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 16.

⁶⁸ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 16, 11.

⁶⁹ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 11; Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 16.

⁷⁰ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 93.

Foreningsfeber og maskulinisering

I sin undersøkelse av foreningsdannelse i norske byer fra slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet, viser historiker Ida Bull at det i denne perioden dannes et titalls klubber og foreninger med ulike formål: vitenskapsselskaper, landhusholdningsselskaper, filantropiske selskaper, musikk- og teaterselskaper samt borgerklubber. Borgerklubber, slik som Norske Selskab, skilte seg fra de andre klubbene ved at deres hovedformål var det selskapelige og sosiale samværet. Felles for de ulike klubbene var at de stort sett tilhørte samme stand, men med noen nyanseforskjeller og ulik kjønnsprofil. Mens landhusholdningsselskapene og de filantropiske klubbene rettet seg mot andre grupper som bønder, arbeiderklassen og barn, rettet de borgerlige klubbene sin virksomhet mot sine egne standsfeller. De fleste av de norske borgerklubbene ble stiftet på 1780-90-tallet som var da Norske Selskab holdt til i København. Trondheim fikk sin borgerklubb i 1783, men etter en splittelse ble Det forseende borgerlige selskab opprettet i 1797 og Klubselskabet Harmonien startet opp i 1813. I 1789 fikk Kristiansund sin selskapsklubb, mens i Molde ble Troskabsklubben opprettet i 1792. I tillegg ble det startet herreklubber i Farsund, Kristiansand og Drammen på slutten av 1700-tallet.⁷¹

De norske borgerklubbene ble dannet etter københavnsk og engelsk mønster. Innflytelsen fra København var tydelig der det var embetsmenn-medlemmer med utdanning fra universitetet i den dansk-norske hovedstaden. Både tollkasserer og senere fogd, Ole Christian Bull, og rektor ved Katedralskolen i Trondheim, Lauritz Smith, hadde vært sentrale i etableringen av Troskabsklubben i Molde og Borgerklubben i Trondheim. Begge hadde de tatt med seg inspirasjon fra københavnske klubber, og førstnevnte fra Norske Selskab i København.⁷² Til tross for at det ikke fantes spesifikke lover for hvem som kunne bli medlem av herreklubbene kommer det tydelig fram av medlemslistene at det var den øvre sosiale stand som utgjorde medlemsgrunnlaget.⁷³ I perioden 1814 og fram til 1849 velges det inn 196 medlemmer til Norske Selskab. Embetskategoriene sivile embetsmenn, prester og offiserer, samt akademiyrkene advokat, lærer i den høyere skole og leger utgjorde 68 prosent av de innvalgte medlemmene. Det var ingen Wessel eller andre diktere, poeter eller litterater blant medlemmene i Christiania i begynnelsen. Det var et stort skifte i medlemsmassen. Medlemmene var eldre, de hadde mer makt og tilhørte Norges øverste elite. Medlemmene i

⁷¹ Bull, «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur», 311-314.

⁷² Bull, «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur», 313-314.

⁷³ Bull, «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur», 314.

Norske Selskab fra 1818 og fremover tilhørte samme stand. De var de ledende borgerne i Christiania og gikk i teateret, på ballene, jubileene og de store selskapene sammen. De ferierte på sine landsteder med hverandre, giftet seg inn i hverandres familier og drev forretninger sammen. Det var stort sett veletablerte, middelaldrende menn som ble invitert inn i Norske Selskab. Medlemmene hadde høy militærang eller tilsvarende posisjoner i det sivile embetsverket. Norske Selskab var ikke lenger et litterært selskap, men hadde blitt en hyggeklubb for landets ledende elite.⁷⁴

Parallelt med medlemmenes økende alder ble den offentlige sfæren for den øvre klassen stadig mer maskulinisert i Vest-Europa og Nord-Amerika utover 1800-tallet.

Maskuliniseringen kan ses som et oppgjør med den aristokratiske gentleman, som skulle vise følelser, være empatisk, være oppofrende overfor venner og familie, bruke parfyme og kosmetikk. Det nye mannsidealet skulle unngå alt som kunne oppfattes som kvinnelig. Mannen skulle være tøff og følelseskontrollert. Historiker Knut Dørum viser i sin bok «Frå undersåtter til medborgar» hvordan Jens Arup Seip og Kai Østberg setter en parallell mellom menn og kvinner, og norsk og svensk, i den norske patriotiske retorikken i tiden etter 1814. De hevder den barske og mandige væremåte sto som en forutsetning for frihet og som en avgjørende egenskap ved nordmenn, og som en motsetning til det despotiske, feige og kvinnelige svenske. Ifølge Dørum tok generasjonene etter 1814 et oppgjør med de feminine og aristokratiske danskene og svenskene. En konsekvens av det nye mannsidealet innebar en nedvurdering av det kvinnelige og en stadig mer maskulinisert offentlighet, som igjen førte til å stenge kvinnene enda mer ute og forsterket argumentene om at kvinner ikke burde bli regnet som politiske borgere.⁷⁵ Den offentlige sfære ble i stadig større grad ansett for å tilhøre mennene, mens den hjemlige sfære ble kvinnenens domene.

Felles for både britiske og norske herreklubber på 1800-tallet var at de nettopp var klubber for herrer, men «herrer» var forbeholdt menn fra det øvre sosiale sjikt. Men hva med kvinnene fra det samme sjikt? Før 1800-tallet deltok kvinner innenfor borgerskapet aktivt i produktiv virksomhet. Hun hadde hovedansvaret for stell av barn og administrering av husholdet, mens i sin manns forretningssaker var hun nestkommanderende. På slutten av 1700-tallet og utover 1800-tallet ble hjem og arbeid i større grad atskilt i storborgerskapet på grunn av blant annet reorganisering av handel og industri. De sosiale konsekvensene som fulgte utviklingen av en

⁷⁴ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 28-29, 305, 19, 13.

⁷⁵ Dørum, *Frå undersått til medborgar*, 136-137.

kapitalistisk økonomi var at kvinnes deltakelse i forretningsliv ble svakere, i første omgang for kvinnene i storborgerskapet.⁷⁶ Klubblovene sier ingenting om kjønn, men utenom spesielle anledninger var det en selvfølge at kvinner ikke hadde adgang til klubbens lokaler. Ved ball, konserter, middager eller lunsjer hvor kvinner var invitert med, kunne det også være kjønnssegregasjon ved at kvinnene ble plassert i egne rom.⁷⁷ Den britiske historikeren Amy Milne-Smith viser hvordan ekskluderingen av kvinner i de britiske herreklubbene ikke kom ut av et kvinnehat blant mennene. Det finnes få bevis på at klubbene mislikte kvinners selskap, og mennene innlemmet i stedet kvinner inn i deres klubbiv på regulerte måter samtidig som de opprettholdt et sterkt skille.⁷⁸

Til tross for at mannen var overhodet i det borgerlige hjemmet, var det ofte i realiteten kvinnen som styrte. For mange kvinner var hjemmet senter for deres sosiale liv, og mange hjem og familier fortsatte utover på 1800-tallet å inneha flere offentlige funksjoner. Dermed ble herreklubbene en sfære mellom sfærene. Hjemmet møtte ikke hans behov for privatliv og derfor oppsto det et behov for nettopp dette.⁷⁹ For herrene i Norske Selskab var klubben ifølge Alnæs «en viktig friplass, et pustehull, der medlemmene kunne være harmløse og koble av fra hverdagens juridiske, politiske og økonomiske problemer».⁸⁰ Milne-Smith hevder at den viktigste grunnen til at herreklubber ble et stort fenomen på 1800-tallet var mennenes personlige og sentimentale tilknytning de følte til klubben. Kjønnssegregasjonen bidro til å styrke følelsen av samhold. For mange av klubbherrene ble klubbene deres andre hjem, og den fungerte både som et substitutt og som et supplement til hjemmet. Ikke bare tilbød klubbene de fleste funksjonene et hjem hadde, men klubbens interiør og design skulle i tillegg ligne hjemmene.⁸¹

Milne-Smith trekker fram to årsaker til hvorfor herreklubbene ble så populære blant den britiske eliten, nemlig personlig glede og sosial status. For å tiltrekke seg medlemmer tilbød klubbene imponerende biblioteker, førsteklasses måltider, spill- og biljardrom, hjemmekoselige lokaler med luksuriøst interiør, samt telegraf, aviser og senere telefon til medlemmenes disposisjon. I tillegg var medlemskap i en av de mange herreklubbene et

⁷⁶ Bull, «Kvinner dagligliv i borgerskapet ca 1780-1830», 484-485.

⁷⁷ Bull, «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur», 320.

⁷⁸ Milne-Smith, *London Clubland*, 11.

⁷⁹ Milne-Smith, *London Clubland*, 110-111.

⁸⁰ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 345.

⁸¹ Milne-Smith, *London Clubland*, 116, 127, 139.

håndgripelig og utvetydig tegn på sosial status, og det var vanlig å være medlem av flere klubber. For mennene handlet det om å sementere og forsterke både sosial status blant andre grupper i samfunnet, men også styrke sin status blant andre menn. Det å være en «klubbmann» impliserte noe om hans livsstil, hans fritid og hans verdier. Det å være medlem var et symbol på sosial prestisje.⁸²

«Clubabilitet» i opp- og nedgangstid

Felles for herreklubbene var at de ønsket at nye medlemmer skulle ligne på dem selv. For å bli medlem av en herreklubb for eliten var det avgjørende å være clubable. Det betød å være sosial eller ha de egenskapene som var nødvendige for å være et klubbmedlem. Det innebar å være fremtredende når det gjaldt familiære røtter, rikdom, forretning eller talent.⁸³ I 1821 vedtok generalforsamlingen i Norske Selskab at ved neste sesjon på Stortinget kunne stortingsrepresentantene velges inn som medlemmer på en forenklet og rimeligere måte. Stortingsrepresentantene måtte bli foreslått av et fast medlem, og det var svært sjeldent uenighet om hvilke representanter de ville ha inn. Ingen bønder eller gårdbruker fikk innpass i klubben.⁸⁴ Alnæs forklarer denne forskjellsbehandlingen med at det var svært stor forskjell på en embetsmann og bonde i Norge på 1800-tallet. Det var forskjeller i påkledning, talemåte, levemåte og spisevaner, som gjorde avstanden mellom embetsmenn og bønder synlig og hørbar for alle – bøndene var ikke clubable.⁸⁵

Medlemmene foretrakk å velge nye medlemmer som lignet dem selv, og det var ikke kun rikdom som var eneste kriteriet for å bli valgt inn⁸⁶ Etter at regjeringsmedlemmer og stortingspolitikere, jurister, kjøpmenn og finansbaroner, militærmenn og prester hadde gjort sitt inntog i klubben, fikk omsider noen fra kunst- og kulturverden innpass. Riktignok ble ikke Henrik Anker Bjerrgaard, Conrad Nicolai Schwach, Maurits Hansen, Henrik Wergeland eller Johan Sebastian Welhaven medlemmer, men i 1871 ble både Bjørnstjerne Bjørnson og Jonas Lie medlemmer selv om de begge raskt meldte seg ut igjen. Tretti år etter 1818 var det kun tre kunstnere som var medlemmer, og ingen av de var litterater, men to malere og en arkitekt. Det

⁸² Milne-Smith, *London Clubland*, 5-6.

⁸³ Milne-Smith, *London Clubland*, 30-31.

⁸⁴ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 25-26.

⁸⁵ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 26.

⁸⁶ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 18, 23.

var først langt senere at billedkunstnere som Eilif Peterssen, som sto bak maleriet «En aften i Norske Selskab 1780» fra 1892, ble innvotert.⁸⁷

Mellom 1814 og 1885 gjennomgikk Norge flere økonomiske kriser. Nedgangstidene i 1840-årene førte til at Norske Selskabs økonomi var dårlig, medlemstallet sank og den stadige flyttingen var utmattende. I tiden mellom 1849 og 1853 ble Norske Selskab etter hvert lagt ned. Vertinnen ble sagt opp, møblene solgt og klubben flyttet ut av sine lokaler. Selskapet ble holdt i live ved at rundt femti medlemmer betalte én spesidaler hver i medlemskontingent. I oktober 1849 ble det opprettet en ny herreklubb i Christiania med om lag 150 medlemmer, kalt Oktoberforeningen. I 1853 slo disse to klubbene seg sammen igjen under navnet Norske Selskab og til tross for ulike utfordringer utover på 1860-tallet var det bedre tider i møte.⁸⁸

Innføringen av parlamentarismen regnes som slutten på embetsmennesenes hegemoni i norsk politikk. Partiet Venstre ble det dominerende partiet, og Det Norske Arbeiderpartiet ble stadig større. Ifølge Alnæs førte dette til at klubbens politiske rolle ble sterkt redusert, og at Norske Selskab som forum for politisk meningsutveksling mellom ledende politikere og høyere embetsmenn ble lagt død. Samtidig var avstanden mellom Norske Selskab i København og Norske Selskab i Kristiania større enn noen gang: «Den nye flotte Klubbygningen og donasjonene fra de velhavende i klubben ga Norske Selskab sosiale muskler og tyngde, men fjernet det enda mer fra opphavet, fra ungdommen og fra den kunstneriske bohemklike det en gang var løpt ut fra».⁸⁹

Til tross for store forskjeller og geografisk avstand mellom klubben i København og klubben i Christiania, både var og er tilknytningen til Wessel og københavnerperioden sterk. Ifølge Milne-Smith er det kun et fåtall av de britiske herreklubbene som direkte kan linkes til tidligere enn 1800-tallet. Likevel har klubbmenn en ekte følelse av en lang tradisjon og er stolte av sine forgjengere. Hun hevder historier og anekdoter fra klubbene grenser til hagiografier.⁹⁰ Hvorvidt Wessel hadde blitt ansett som clubable etter 1818 er et interessant spørsmål, men for å legitimere klubbens tradisjon og røtter er Wessel avgjørende. I 1885 avduket Norske Selskab en byste av Wessel utenfor deres lokaler i Akersgata 18 i anledning

⁸⁷ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 246, 197.

⁸⁸ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 211.

⁸⁹ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 347.

⁹⁰ Milne-Smith, *London Clubland*, 18.

hundreårsdagen for Wessels død. Ifølge Alnæs var dette årets største fest, og avdukingen markerte også et vannskille for Norske Selskab; klubben utviklet seg i stadig større grad til å bli en klubb for overklassen, og ble etter hvert mer avpolitisert enn tidligere.⁹¹

Medlemslisten av 1918 viser et stort innslag av grosserere, advokater, fabrikkere, direktører, leger, advokater, ingeniører, konsuler, skipsredere, professorer, banksjefer og militærmenn. På listen sto også byråsjefer, ministre, en politimester og en greve. Gjennom 1900-tallet er det få store endringer i klubben, med unntak av andre verdenskrig: «Det ville vært en fordel for Norge om regjeringen hadde vært like forutseende som Norske Selskabs direksjon»⁹² skrev daværende intendant i Norske Selskab, Karl Ludvig Bugge, i sin bok om klubben fra 1972. Norske Selskab hadde allerede før 9.april 1940 evakuert de mest verdifulle gjenstandene. I 1941 ble Norske Selskab erklært stengt og oppløst av tyskerne, og Quisling stjal med seg gjenstander fra lokalene, som senere ble gitt tilbake.⁹³ Etter krigen opprettet Norske Selskab en granskningskomité for å undersøke medlemmenes holdning under krigen: «Det var ikke mange som hadde sviktet – men selvfølgelig var det for mange». Noen medlemmer meldte seg ut selv, enkelte ble ekskludert og noen ble frifunnet. Etter granskningsarbeidet ble komiteens materiale brent. Bugge skrev videre: «Efterkrigstiden er ellers – historisk sett – litt uinteressant. Det er ikke så meget å berette. I og med at man har fastslått at det har vært hyggelig i Klubben hver dag er det meste av stoffet brukt opp».⁹⁴ I 1970-årene er det imidlertid noe som endrer seg: «Han [far] deltar i dag på en helt annen måte i hjemmelivet – for ikke å si hjemmearbeidet. Dels fordi hushjelper og barnepiker i det store og hele er blitt historiske begreper, dels fordi kvinnens frigjøring har ført til at den lille konen ikke ser med den samme resignasjon på at far går ‘i Klubben’ hvis han skulle ha en arbeidsaften ledig».⁹⁵

Avslutning

Overgangen fra litterær salong i København til borgerlig herreklubb i Christiania innebar tre store endringer, foruten geografisk plassering, nemlig endring i medlemssammensetningen, formål og syn på kjønn. Medlemmene var eldre og mer etablerte, og innehadde høye stillinger i det norske samfunnet. Det ble gjort forsøk på å gjenskape diktningen fra København uten

⁹¹ Alnæs, *Til vennskaps lyst*, 325.

⁹² Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 90.

⁹³ Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 90-91.

⁹⁴ Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 95.

⁹⁵ Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 97-98.

hell. Diktningen forsvant, og igjen satt menn fra eliten i en hyggelig venneklubb etter britiske herreklubb-mønstre. Forretningsfolkene inntog i foreningen, sammen med representanter for de liberale profesjonene og andre fremvoksende samfunnsgrupper, gjorde at Norske Selskab ved inngangen til vår egen tid minnet lite om hva den litterære og bohemske salongen en gang hadde vært. Dette fikk konsekvenser også for foreningens syn på kvinner og kvinnelig medlemskap. Med et stadig sterkere skille mellom offentlig og privat, og mannlig og kvinnelig, forble Norske Selskab en klubb for herrer. Mens flere kvinner i kraft av sine forfatter- og skriveegenskaper hadde deltatt på møtene i København, var ikke dette tilfelle etter reetableringen i Christiania i 1818. Fra 1818 og fremover sementeres dette i klubben og endrer seg svært lite til tross for at medlemsmassen ble noe mer mangfoldig i siste del av 1800- og utover 1900-tallet.

Foreningens opptaksprosess, organisasjonsform og merkedager ble imidlertid videreført fra københavntiden til reetableringen i 1818, gjennom hele 1800-tallet og utover 1900-tallet, og selskapets hovedperson, Johan Herman Wessel, ble en viktig figur for klubben etter tiden i København. Norske Selskabs historie kom fra 1980-tallet og fremover til å være klubbens legitimitet, og i møte med stadig mer kritiske journalister ble historien stadig trukket fram. Etter hvert ble også det å verne om og videreføre de ideelle målene og tradisjonene fra København formålsfestet, og bidro dermed ytterligere til å legitimere klubbens praksis. Den første kritikken rettet mot Norske Selskab derimot handlet om konsentrasjonen av kapitalmektige menn bak lukkede dører i Akersgata 18.

Kapittel 3: Mediekritikken begynner: «Hemmelig rikmannsklubb»

Før våren 1983 hadde Norske Selskab blitt omtalt i Norges største aviser kun i forbindelse med dødsfall blant medlemmene, ved ulike jubileer eller når det var snakk om Wessel og Norske Selskab i København. 26.mars 1983 ble tonen derimot en annen da *Klassekampen* publiserte en artikkel hvor det på forsiden sto «Hemmelig rikmannsklubb». Ifølge *Klassekampen*-journalist, Geir Imset, «må [en] være passe naiv om en tror at Norske Selskab ikke har noe med makt å gjøre. Institusjonen er et utmerket middel til å knytte det øvre sjikt av borgerskapet sammen. Den er uformell. Den har unngått publisitet. Og den er fullstendig eksklusiv».⁹⁶ En knapp måned senere hadde *Dagbladet* en reportasje om «Norges mest eksklusive herreklubb».⁹⁷ Det går hele åtte år før det publiseres en lignende sak i *Dagens Næringsliv*: «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».⁹⁸ Dette var altså de første større artiklene som skulle innlede den begynnende kritikken av selskapet i nyere tid. Til tross for at de framstår som kritiske til hvordan Norske Selskab opererte, bar de samtidig preg av en fascinasjon for klubben. Artiklene ligner i stor grad på hverandre og omhandler klubbens medlemskapspraksis, fasiliteter og klubbaktiviteter.

1970-årenes store kulturelle og samfunnsmessige endringer hadde satt dype spor i norsk politikk og samfunnsliv, men i Norske Selskab opprettholdt klubben sin praksis fra 1800-tallet mer eller mindre uendret. Den første kritikken rettet mot selskapet kom dermed til å handle om konsentrasjonen av kapitalmengde blant landets øvrige mannlige elite i den lukkede klubben. Bevisstheten om eksklusive og elitistiske klubber som Norske Selskab hadde derimot økt i befolkningen for øvrig. I mars 1983 spurte *Dagbladet* en student, en freelancejournalist, en kontordame, en pensjonist og en programsekretær i NRK om de mente at lukkede brorskap som for eksempel Norske Selskab hadde innflytelse og makt, og samtlige svarte ja. Ifølge programsekretæren var det «opplagt at denne type uformelt fellesskap har innflytelse. Det vet vi både fra forskning og ved å se på rekrutteringen til foreningene», og studenten mente de hadde mer indirekte makt fordi «medlemmene stort sett rekrutteres fra eliten innen norsk næringsliv og den politiske høyrefløy» og dermed kunne de skaffe seg de

⁹⁶ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap».

⁹⁷ Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb».

⁹⁸ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap»; Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb»; Harme og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».

riktige forbindelsene.⁹⁹ Dette førte derimot ikke til en større offentlig debatt om selskapet, den skulle komme senere. Norske Selskab fikk dermed fortsette sin virksomhet mer eller mindre i fred.

Norske Selskabs klubbpraksis ble i økende grad diskutert og kritisert for å være i utakt med tiden og til økonomisk fordel for sine medlemmer. Konsentrasjonen av økonomisk, sosial og kulturell kapital i én og samme klubb, for å benytte den franske sosiologen Pierre Bourdieus begreper, fikk offentligheten til å ville vite mer om hva som foregikk innenfor dørene i Akersgata 18.¹⁰⁰ Så hva gikk den gryende mediekritikken av selskapet ut på? Annerledes spurt, på hvilken måte var selskapet i utakt med tiden, slik journalistene fremmet dette – og hvilken tid var det foreningen selv dyrket – og hvordan gjorde de det? Og endelig, på hvilken måte møtte selskapet offentlighetens økende interesse for det elitistiske brorskapet med adresse vis-a-vis Stortinget? Dette er sentrale spørsmål i dette kapitlet. Kildemessig bygger det på artikler fra pressen, samt årbøker fra selskapet selv og deres offentlige uttalelser. I en hemmelig, eller privat herreklubb som Norske Selskab, er det en utfordring å være historiker. Derfor bygger kapitlet på hva jeg har kunnet finne, samt annen relevant litteratur om herreklubber og norsk samfunnsutvikling i perioden. Det er viktig å være seg oppmerksom på at norsk presse, journalistene, har en medskapende rolle som aktør i dette kapitlet. Det er i stor grad de som har preget forestillingene som er skapt om dette selskapet i norsk samtid, og derav den gryende kritikken av dem som jeg altså er opptatt av i dette og det påfølgende kapitlet.

I utakt med samtiden

Ifølge historiker, Ola Svein Stugu, var et sentralt utviklingstrekk i norsk kultur etter 1970 at mangfoldet ble langt større, og toleransen for det avvikende like så. Den nye kvinnebevegelsen på begynnelsen av 1970-tallet kritiserte de tradisjonelle kjønnsrollene og krevde bestemmelsesrett og likestilling på en rekke områder. I 1978 ble likestillingsloven vedtatt, og forbød blant annet all kjønnsbasert diskriminering. Norge fikk sin første kvinnelige statsminister med Gro Harlem Brundtland i 1981, og i 1986 dannet hun den første regjeringen med 40% kvinner som den første i verden. Det norske samfunnet ble samtidig i større grad enn tidligere et flerkulturelt samfunn med den økte arbeidsinnvandringen fra ikke-vestlige

⁹⁹ Dagbladet, «Dagens tema».

¹⁰⁰ Aakvaag, *Moderne sosiologisk teori*, 152-153.

land, og synliggjøringen av samer som etnisk minoritet og urfolk. I tillegg foregikk det en seksuell revolusjon hvor heterofil seksualitet i større grad ble frigjort på grunn av nye prevensjonsmidler, det ble mer vanlig for par å flytte sammen uten formelt ekteskap, skilsmissetallene økte og homofili ble avkriminalisert. På det økonomiske området foregikk det også endringer, mot oppheving av monopol og reguleringer fra sosialdemokratiets storhetstid. Bank- og kredittvesenet ble i stor grad avregulert i løpet av 1980-tallet, og det førte blant annet til økt privat velstand og større muligheter for investeringer i eiendom og ny næringsvirksomhet for forretningsfolk.¹⁰¹ 1970- og 1980-årene markerer dermed et skille på flere områder i norsk historie, og samfunnet begynte i stadig større grad å ligne på dagens mangfoldige, likestilte og liberale samfunn – men med tydeligere nyliberale trekk der ny konsentrasjon av kapital og makt ble en konsekvens av nedbyggingen av den økonomiske reguleringsstaten under etterkrigstiden. Norske Selskab derimot virket uberørt av de mange endringene som foregikk utenfor dørene i Akersgata 18, og fortsatte samtidig sin rolle som et hjem bortenfor hjemmet for den økonomiske eliten.

Mens samfunnet for øvrig i økende grad la til rette for inkludering av ulike grupper på ulike områder, var det nettopp Norske Selskabs ekskluderende praksis som på mange måter var bakgrunnen for klubbens suksess. For herrene som fikk innpass var et medlemskap «det avgjørende tegnet på at du er ‘anerkjent’ i borgerskapets høyere sirkler»,¹⁰² og medlemmene selv var stolte av medlemskapet. Ifølge den tidligere Storebrand-direktøren, Per M. Hansson, var klubben det hyggeligste samlingsstedet for næringslivets ledere og et sted de stolt kunne vise fram til utenbys- og utenlandske forretningsforbindelser. En måte for en klubb å oppnå en slik status er ved å ha et maks antall medlemmer og lange ventelister. Dette har alltid vært en faktor som brukes for å øke verdien av klubben i medlemmenes øyne, og samtidig gjør den mer attraktiv for menn utenfor klubben.¹⁰³ Gjennomgående i Norske Selskabs reglement er det derfor gitt et maks antall medlemmer klubben kunne ha. Ifølge de to artiklene fra 1983 var maksantallet satt til 650 medlemmer fra Oslo og omegn, og 250 medlemmer fra resten av landet. Selskapets årbøker viser at antall medlemmer tillatt i klubben fortsetter å øke jevnt helt fram til vår tid.¹⁰⁴

¹⁰¹ Stugu, «Norsk historie etter 1905», 274-282, 245-248.

¹⁰² Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap».

¹⁰³ Kendall, *Members Only*, 159.

¹⁰⁴ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap»; Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb»; Ifølge boken *Norske Selskab 1818-1918* var maks antall medlemmer i 1918 350. Ifølge Bugges bok om klubben var maksantallet økt til sammen 850. Årboken fra perioden 1992-1993 og 2002-2003 skulle Norske Selskab bestå av 1000 medlemmer, årboken fra 2008-2009 og årboken fra 2012-2013 var antallet økt til 1100.

Selskapets formelle krav til søkere og opptaksprosessen fra 1800-tallet ble i større eller mindre grad videreført til 1980-tallet. Den som ønsket medlemskap måtte være mann over 25 år og sende søknad til direksjonen.¹⁰⁵ Direksjonen besto som tidligere av en liten gruppe menn som var valgt for fire år av gangen. Sammen med representantskapet på tolv medlemmer, stemte de over om vedkommende kunne bli medlem eller ikke. Dersom søkeren fikk to nei-stemmer ble han ikke opptatt, og måtte deretter vente tre år før han kunne foreta et nytt forsøk.¹⁰⁶ Denne tradisjonen stammer fra de britiske herreklubbene, og var som vist i kapittel to allerede tatt i bruk i Norske Selskab både på slutten av 1700-tallet i København og ved reetableringen i Christiania på begynnelsen av 1800-tallet. Ifølge den amerikanske sosiologen, Diana Kendall, mente grunnleggerne av de britiske herreklubbene at klubbene burde være selvforsterkende. Det innebar at medlemmene burde velge hvem som skulle få innpass fordi de en dag skulle erstatte de eksisterende medlemmene. Basert på retten til å danne foreninger har norske, britiske og amerikanske eliteklubber opprettet klubber hvor de inkluderer dem de vil ha som medlem, og ekskluderer alle de ikke ønsker å omgås, basert på kriterier de selv bestemte.¹⁰⁷

Hva disse selvbestemte kriteriene innebar eller hva som var bakgrunnen for at noen søkere fikk nei-stemmer står det ikke skrevet noen om. Men som vist i kapittel to var det å være clubable et av de viktigste kriteriene for medlemskap i de britiske herreklubbene. Det innebar at en person var sosial og omgjengelig, og at han passet godt inn sammen med de andre medlemmene. Norske Selskab og amerikanske eliteklubber kopierte denne praksisen og muliggjorde avvisning av personer de ikke mente var sosialt likeverdig medlemmene. I de tidligste herreklubbene mente medlemmene at kvinner ikke var clubable, og at mange menn ikke var gentlemen nok til å bli inkludert.¹⁰⁸ På 1980- og 1990-tallet var medlemmene i Norske Selskab ifølge artiklene i *Klassekampen* og *Dagbladet* en konservativ og mørkeblå økonomisk elite fra borgerskapet. Ifølge artikkelen fra *Dagens Næringsliv* var Norske Selskab en forening av 'gode nordmenn'. Det innebar at for å bli medlem måtte vedkommende *være*

¹⁰⁵ I løpet av 1900-tallet ble det bestemt at den som ønsket medlemskap måtte bli anbefalt av to eksisterende medlemmer slik som var vanlig for klubber som Norske Selskab, men for å unngå at representantskapet skulle føle seg tvunget til å innvotere en kandidat, og for å unngå å såre fadderne ble denne ordningen fjernet. Den kom likevel tilbake igjen på 2000-tallet. Se Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 101.

¹⁰⁶ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap»; Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb»; Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 151-153.

¹⁰⁷ Kendall, *Members Only*, 21, 30.

¹⁰⁸ Kendall, *Members Only*, 29.

noen og ha en blanding av sosial posisjon, status, en viss inntekt og forbindelser.¹⁰⁹ Retten til å danne foreninger var viktig for klubbene fordi den støttet grunnen til hvorfor medlemmer ønsket å være medlemmer, nemlig muligheten til å være rundt mennesker som lignet dem selv, og som hadde den samme økonomiske, kulturelle og sosiale kapital.¹¹⁰

Ifølge Bourdieu er økonomisk kapital den viktigste av de tre kapitalformene fordi sosial kapital og kulturell kapital kan omgjøres til økonomisk kapital. Og med økonomisk kapital kan man i større grad skaffe seg både kulturell og sosial kapital. Økonomisk kapital innebærer alle former for økonomiske ressurser som kan investeres og gi økonomisk avkastning som blant annet penger, eiendom og aksjer.¹¹¹ For å bli medlem av Norske Selskab var det nødvendig at medlemmene hadde økonomisk kapital. Ifølge artikkelen i *Klassekampen* fra 1983 måtte et nytt medlem betale 1000 kroner i innmeldingsavgift, samt 1400 kroner i årsavgift. Ti år senere var årsavgiften mer enn doblet.¹¹² I tillegg til de faste utgiftene fulgte det ifølge Kendall med høye kostnader i forbindelse med klubbblivsstilen.¹¹³ Tidligere Norske Selskab-medlem, Karl Ludvig Bugge, viste i sin bok om klubben fra 1918-1972 at klubben ved flere anledninger samlet inn økonomiske bidrag til klubbkassen fra medlemmene. I 1959 hadde direksjonen tatt initiativ til en innsamling hvor det kom inn 300 000 kroner fra medlemmene som skulle brukes til oppussing. I 1972 samlet direksjonen inn 600 000 kroner etter bidrag fra medlemmene, og denne gangen skulle pengene gå til et jubileumsfond for nyanskaffelser og vedlikehold. I tillegg til slike innsamlinger, donerte medlemmer bøker, møbler, malerier, sølv og penger etter deres død.¹¹⁴ Klubben tilbød medlemmene også en rekke aktiviteter og arrangementer som golfturneringer, jakt, klubbblunsjer, foredragskvelder og festmiddager som var kostbare. I mai 1983 antydet *Klassekampen* i sitt 1.mai-nummer at daværende teatersjef Toralv Maurstad ble kastet ut av Norske Selskab grunnet promillekjøring, men i et brev tilbake til avisen skrev Maurstad at han synes det ble «temmelig dyrt å stå som medlem i en tid hvor jeg nesten ikke brukte klubben».¹¹⁵ På grunn av disse kostnadene, og en underliggende forventning om å bidra til klubbkassen, var det avgjørende at

¹⁰⁹ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap»; Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb»; Harme og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».

¹¹⁰ Kendall, *Members Only*, 50.

¹¹¹ Aakvaag, *Moderne sosiologisk teori*, 152.

¹¹² Ifølge Norske Selskabs årbøker kostet et medlemskap i klubben 30 000 kroner i 2009 og årsavgiften var på 5 700 kroner. Samme år fikk medlemmene mulighet til å kjøpe livsvarig medlemskap til 100 000 kroner. I 2013 var innmeldingsavgiften 40 000 kroner og årskontingenten 6 800 kroner. Prisen for et livsvarig medlemskap hadde økt til 120 000 kroner. Se årboka for 2008-2009 s. 50 og årboka for 2012-2013 s. 17.

¹¹³ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap»; *Norske Selskab 1992-1993*, 56; Kendall, *Members Only*, 51.

¹¹⁴ Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 111-114.

¹¹⁵ *Klassekampen*. «For dyrt».

et medlem hadde tilgang på økonomisk kapital. Men som journalist, Håkon Lund, skrev i *Dagbladet* 13. april 1983: «Dette er et brorskap der det ikke holder med penger for å komme med». ¹¹⁶

Med kulturell kapital mener Bourdieu å inneha og mestre den dominerende kulturelle koden i samfunnet. Det er gjennom blant annet høyere utdanning, tilgang til attraktive posisjoner på arbeidsmarkedet, bedre muligheter for deltakelse i politikk, vitenskap og kunst, samt gjennom generell status og prestisje at kulturell kapital gir makt. ¹¹⁷ Norske Selskabs medlemsliste av 1972 og 1993 viste at medlemmene var høyesterettsadvokater, siviløkonomer, direktører, redere, meglere og ulike former for sjefer. ¹¹⁸ Samtlige medlemmer hadde høyere utdanning eller attraktive posisjoner i arbeidsmarkedet. Det at klubben også valgte å legge ved medlemmenes beskjeftigelse til medlemslisten viser hvor viktig deres yrkestittel var for dem, og at det ikke var hvem som helst som var medlem.

I tillegg til økonomisk og kulturell kapital var sosial kapital viktig for å kunne oppnå medlemskap i Norske Selskab. Ifølge Bourdieu innebærer sosial kapital å ha tilgang til et sosialt nettverk hvor vedkommende kan mobilisere dette nettverket for å oppnå noe. ¹¹⁹ Kendall hevder at det er nettopp ved å inneha sosial kapital at nye medlemmer rekrutteres til eliteklubber, gjennom det hun kaller «bridging» eller forenende sosial kapital. Dette kan innebære at en person som har et godt rykte eller er kjent innen for eksempel industri, finans, næringsliv, politikk eller kunst, og på grunn av dette kan bli medlem. Dette kan være bekjente av et eksisterende medlem som kan gå god for det potensielt nye medlemmet. ¹²⁰ For en som ønsket medlemskap var dermed sosial kapital en viktig ressurs. Til tross for at Norske Selskab i 1983 hadde til sammen 900 medlemmer, anså likevel et medlem klubben nærmest som en familie: «Vi er en privat samling venner og bekjente som har det hyggelig sammen», ¹²¹ og en av klubbens viktigste uskrevne regel var at Norske Selskab skulle være en venneklubb. ¹²² Medlemmene hadde med andre ord et enormt sosialt nettverk og dermed betydelig sosial kapital de kunne utnytte til sin fordel.

¹¹⁶ Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb».

¹¹⁷ Aakvaag, *Moderne sosiologisk teori*, 152.

¹¹⁸ Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 295-300; *Norske Selskab 1992-1993*, 9-39.

¹¹⁹ Aakvaag, *Moderne sosiologisk teori*, 153.

¹²⁰ Kendall, *Members Only*, 3.

¹²¹ Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb».

¹²² Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 101.

Økonomisk kapital, kulturell kapital og sosial kapital kan langt på vei forklare hva de selvbestemte, uttalte kriteriene for medlemskap var. Fordi de aller færreste av den norske befolkningen innehadde de kapitalmengdene som krevdes ble de aller fleste ekskludert. Til tross for at nyliberalismen i 1980-årene ideologisk sett førte til et skifte hvor enkeltindividet og valgfrihet erstattet fellesinteresser og kollektiv trygghet, og mangfoldet og toleransen til det som var annerledes ble større, var det i denne perioden den gryende kritikken mot Norske Selskab begynte å komme.¹²³ En forening som selv var produkt av det liberale, borgerlige 1800-tallssamfunnet. I den nyliberale ideologien fikk denne sin renessanse i form av idealet om en tilbaketrukket stat, enkeltindividets innsats og betydning for samfunnsutviklingen. Norske Selskab var dessuten en organisasjon hvor medlemmene aldri hadde stått på utsiden av samfunnet, eller vært ansett som en underordnet sosial gruppe. Snarere tvert imot. Hvite, heterofile menn var de som gjennom århundrer hadde hatt mest kapitalmengde, mest frihet og innflytelse i samfunnsutformingen. Og som en konsekvens av synliggjøringen av kvinner og minoriteter, mer toleranse og mangfold, men også nedbyggingen av statens reguleringer i økonomien, begynte også kritikken av det mannlige hegemoniet i foreninger som Norske Selskab. Det som på 1800-tallet hadde blitt oppfattet som «naturlig» i den kjønnsdelte verden med en privat, kvinnelig sfære og en offentlig, mannlig sfære, fremsto ikke lenger som en nødvendighet. Norske Selskab var i så måte et prakt eksempelpå konsentrert kapital blant menn bak lukkede dører, og ble et enkelt bytte for journalister.

Hva gikk den tidlige kritikken ut på?

Ifølge Bourdieu er det den eller de som innehar mest kapitalmengde (økonomisk, sosialt og kulturelt) som har mest makt i samfunnet, fordi denne kapitalen kan være en ressurs som kan benyttes for å oppnå fordeler i det sosiale og politiske liv. Fordi denne kapitalen er ulikt fordelt, danner den grunnlag for dominans og herredømme. For den franske sosiologen handlet alt samfunnsliv om at ulike grupper og individer kjemper om å tilegne seg mer kapital.¹²⁴ Og brakt over til analysen av Norske Selskab kan en si at det nettopp var den samlede kapitalmengden medlemmene disponerte, som lå til grunn for den første kritikken rettet mot selskapet: «Virkelig makt og rikdom er avgjort langt mer konsentrert i den

¹²³ Stugu, *Norsk historie etter 1905*, 245.

¹²⁴ Aakvaag, *Moderne sosiologisk teori*, 151.

eksklusive herreklubben i Akersgata 18 [enn på Stortinget]»,¹²⁵ skrev journalist, Geir Imset, i *Klassekampen* 26. mars 1983. En knapp måned senere skrev journalist i *Dagbladet*, Håkon Lund, at «adgangen er reservert formuer som er adlet gjennom generasjoner. Den norske frimurerorden er som en broket forsamling av Per og Pål i sammenlikning».¹²⁶

Det skulle gå noen flere år før kritikken av Norske Selskab fortsatte. Denne gangen var det *Dagens Næringsliv* som i 1991 publiserte en artikkel med overskriften «Norske Selskab – en virkelig herreklubb». Artikkelen lignet i stor grad på de to i *Klassekampen* og *Dagbladet* fra 1983, men den problematiserte i større grad omkring elitenettverket i klubben. Journalistene, Astrid Harne og Cecilie Norland, hevdet det fantes mange eksempler på at nettverket fungerte og var til medlemmenes fordel. Det ble vist til rettsaken mot den tidligere Kosmos-sjefen, Bjørn Bettum, fra samme år for å underbygge dette: Norske Selskab-medlemmene Otto Grieg Tidemand, daværende Aker-sjef Gerhard Heiberg og daværende administrerende direktør i I.M. Skaugen, Cato Holmsen, hadde gitt Bettum full støtte i vitneboksen. Ingen medlemmer ønsket å uttale seg.¹²⁷ Ifølge Bourdieu er det nettopp ved å ha økonomisk, kulturell og sosial kapital, at individer kan oppnå slike fordeler. Som vi skal se senere vil et medlemskap i en klubb som Norske Selskab bidra til å øke medlemmenes kapitalmengde ytterligere. Gjennom det Kendall kaller «bonding» eller bindende sosial kapital, forsterkes og stabiliseres medlemmene sin sosiale kapital til felles nytte for medlemmene.¹²⁸ Et medlemskap i Norske Selskab kunne dermed gi fordeler, slik som i Bettum-saken, men disse fordelene var forbeholdt de som er «innenfor». Til tross for at *Dagens Næringsliv* i større grad en tidligere kritiserte denne elitens fordeler førte ingen av de tidligste oppslagene om Norske Selskab til en større offentlig debatt om selskapets praksiser eller virksomme elitenettverk.

Felles for den første større omtalen Norske Selskab fikk i norsk presse var, i tillegg til å være kritiske til konsentrasjonen av kapital i klubben, at mediene tegnet et bilde av klubben som mystisk, eksklusiv og hemmelighetsfull. Journalist, Geir Imset, skrev i *Klassekampen* at «Norske Selskab aldri figurerer på avisens forsider. Svært få utenom ‘de rette sirkler’ vet faktisk at den eksisterer».¹²⁹ Ifølge journalist i *Dagbladet*, Håkon Lund, førte Norske Selskab «en anonym tilværelse i Akersgata 18, rett bak Stortinget, i en av de mest verdifulle

¹²⁵ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap».

¹²⁶ Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb».

¹²⁷ Harne og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».

¹²⁸ Kendall, *Members Only*, 4.

¹²⁹ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap».

sentrumseiendommene i Oslo». ¹³⁰ Åtte år senere skrev Harme og Norland i *Dagens Næringsliv*, at Norge hadde kun én virkelig herreklubb, og det var Norske Selskab «men den er til gjengjeld den mest diskrete og snobbete man finner i hele Skandinavia». ¹³¹ Ved hver av de tre anledningene pressen hadde skrevet om klubben, ble den presentert nærmest som en avsløring av noe hemmelig, eksklusivt og unorsk, og lignet i så måte på hverandre. Alle tre artiklene inneholdt navn på medlemmer, hvordan opptaksprosessen foregikk, klubbaktiviteter, samt noe vagt om hvem medlemskap var forbeholdt. Det artiklene derimot ikke inneholdt var lengre uttalelser fra medlemmene. Norsk presse kom dermed i stor grad til å forme det offentlige bildet som ble skapt av Norske Selskab i 1980- og 1990-årene. Det var ingenting som tvang medlemmene selv til å uttale seg, foreløpig.

Hemmelighold som uttrykk for den maskuline dominans

Kendalls studier av eliteklubber har vist at for både britiske og amerikanske klubber var privatliv og hemmelighold svært viktig. For å unngå at utenforstående skulle få innblikk i hvordan klubbene opererte eller hvem som var medlem tillot vanligvis ikke eliteklubbene journalister eller lignende inn i klubbygningen, og medlemmene var typisk mediesky. De mest prestisjetunge klubbene i USA passet overdrevent på medlemmenes privatliv ved å gi få, hvis noen, detaljer om hva som foregikk innad i klubben. Herreklubbene forsøkte typisk å være usynlige eller ugjennomtrengelige for utenforstående, og på grunn av det Bourdieu kaller for den maskuline dominans, klarte Norske Selskab dette i stor grad. ¹³²

Ut fra inntrykk av Norske Selskab skapt i norsk presse på begynnelsen av 1980- og utover 1990-årene, praktiserte selskapet det samme hemmeligholdet som andre herreklubber i utlandet. I den aller første artikkelen sto det, som tidligere skrevet, innledningsvis at Norske Selskab aldri figurerte på avisenes forsider og at det var få som i det hele tatt visste at den eksisterte. Direksjonsmedlem og administrerende direktør, Egil Gann, fikk av *Klassekampen* spørsmål om selskapets sosiale profil, og da svarte han «Ja, hva tror De da? Nei, jeg gir ikke noe intervju om det». ¹³³ Ifølge *Dagbladet* var daværende direksjonsformann, Christian Fredrik Blom «totalt uvillig til noen ‘hjemme hos’-reportasje fra lokalitetene i Akersgata». ¹³⁴

¹³⁰ Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb».

¹³¹ Harme og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».

¹³² Kendall, *Members Only*, 33-34.

¹³³ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap».

¹³⁴ Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb».

I 1991 uttalte daværende direksjonsformann, Claus Dahl, at selskapet hadde fattet en prinsippbeslutning om å ikke stille opp til intervjuer og henviste journalisten til biblioteket. Selskapets intendant, Tor A. Sundt, sa at medlemmene «ønsker å leve sitt dulgte liv som Frimurerne, oppmerksomhet i pressen er ikke ønskelig».¹³⁵ *Dagens Næringsliv* hadde forsøkt å kontakte flere medlemmer, men samtlige nektet å uttale seg.

En nøkkelkomponent i sosial kapital er tillit, og tillit er også en av de viktigste ressursene folk forventer å få fra sosiale nettverk som for eksempel medlemskap i en eliteklubb. Disse klubbene fungerer godt fordi de tilbyr et nettverk av høy tillit som igjen gir medlemmene bedre sosiale relasjoner. I eliteklubber er det forventet at medlemmer ikke gir informasjon om hvem medlemmene er og at det som foregår i klubben skal holdes hemmelig for utenforstående. Med andre ord at en opptrer lojalt og i tråd med foreningens uskrevene regler.¹³⁶ Dette bidrar til å gjøre terskelen høy for medlemmene når det gjelder å uttale seg i media: «Disiplinen er åpenbart streng. Direksjonsformannens ord om at omtale er uønsket følges lojalt opp av de fleste medlemmer»,¹³⁷ skrev Harme og Nordland i *Dagens Næringsliv* i 1991. Ved å nekte å stille opp i media øker tilliten blant medlemmene, men bidrar samtidig til økt skepsis til hemmeligholdet i klubben, slik de tidligste artiklene viser.

Som vist innledningsvis fantes det en bevissthet omkring eksklusive og elitistiske klubber og nettverk som Norske Selskab, og samtlige av de spurte i *Dagbladet* mente at disse klubbene hadde makt og innflytelse. Oppslagene om Norske Selskab viste også en økende interesse og kritikk fra ulike journalister. Herrene i selskapet trengte derimot verken å forsvare seg, rettferdiggjøre sin praksis eller uttale seg til tross for at klubben i stadig større grad gikk i utakt med samfunnet for øvrig, samtidig som klubben opplevde økt oppmerksomhet fra norsk presse. De trakk seg stille tilbake og fikk fortsette sin virksomhet i Akersgata 18 uten flere kritiske spørsmål fra utenforstående. Det er blant annet dette som er et av hovedpoengene til Bourdieu i hans teori om den maskuline dominans, nemlig at en skjevfordeling av privilegier og rettigheter i mannens favør, aksepteres og gjennomleves som om det er «naturlig».¹³⁸ Denne holdningen var tydelig da det i 1994 ble kjent at en tidligere herreklubb, Fosna Rotary, nylig hadde åpnet opp for kvinnelige medlemmer. I den forbindelse skrev daværende

¹³⁵ Harme og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».

¹³⁶ Kendall, *Members Only*, 3, 79.

¹³⁷ Harme og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».

¹³⁸ Bourdieu, *Den maskuline dominans*, 9.

journalist, Liv Jørgensen, en kommentar i *Dagbladet* med overskriften «Herrenes tale». Til herreklubbens forsvar skrev hun: «Herrene melder seg prompte ut og danner en ny klubb. (...) Hva kunne man egentlig vente seg? At Sunnmøres ledende menn skulle sette seg til og diskutere barnehager? Eventuelt forflate EU-debatten til for eksempel et spørsmål om salmonella i kyllinger? Nei, ærlig talt». Hun fremstilte samtidig kvinner som mer eller mindre uopplyste husmødre:

Selv har jeg ved flere anledninger forsøkt å samle antatt eleverte representanter for kvinnekjønnen til dannet lag, men nytter det? Nei, det ender i trivielt gnål om brødpriser, såpeoperaer og dobbeltarbeid, før de tøffer hjem på en tidlig trikk til en skokk med unger. Prøv å nevne striden om styreledervervet i Postbanken, og de fleste trekker på skuldrene.¹³⁹

Jørgensen forsvarte med dette ikke bare den maskuline dominans, hun underordnet seg også og nærmest latterliggjorde sitt eget kjønn.

Et selskap på linje med fortiden

Ifølge den tyske historikeren, Reinhart Koselleck, markerte den franske revolusjonen et skille i menneskers forhold til fortiden og framtiden. I førmoderne tid baserte mennesker sine forventninger til framtiden på erfaringer, men med de voldsomme samfunnsomveltningene på 1800-tallet var framtiden mer uforutsigbar, og erfaringene fra tidligere kunne i mindre grad forutse framtiden. Koselleck forklarer dette ved bruk av begrepene «erfaringsrom» og «forventningshorisont»: Tidligere hang disse forestillingene sammen, men gjennom 1800-tallet blir det et skille. Historien var ikke lenger læremester.¹⁴⁰ Det kan derimot virke som om dette skillet var i mindre grad til stede i Norske Selskabs holdninger og tankesett fordi det er nettopp i denne perioden, hvor medlemmene av Norske Selskab var de ledende herrene i den norske statsforvaltningen og i samfunnet for øvrig, at rammene for struktur, aktiviteter, lover og regler i klubben ble satt. Dette sementeres gjennom 1800-tallet varer helt fram til vår tid. Var det slik at medlemmene i Norske Selskab ønsket å tviholde på, og leve i en tid, hvor de selv var de ledende herrene?

¹³⁹ Jørgensen, «Herrenes tale».

¹⁴⁰ Myhre, *Historie: en introduksjon til grunnlagsproblemer*, 30, 79.

Til tross for at de tidlige artiklene om Norske Selskab på 1980- og 1990-tallet fremmet kritikk mot klubbens samling av kapital og mektige menn, viste disse artiklene også en viss fasinasjon for at selskapet skilte seg fra andre klubber og foreninger med sin eksklusivitet og annerledeshet. Journalistene som gikk klubben i sømmene på denne tiden var opptatt av Norske Selskabs historie fra København, Norske Selskab under andre verdenskrig, klubbens kunst- og boksamling, samt dets rikholdige og varierte klubbaktiviteter. Ifølge *Klassekampen* i 1983 var Norske Selskab Oslos mest eksklusive spisested, i *Dagbladet* samme år kunne man lese at klubben hadde en av landets mest verdifulle maleri- og boksamlinger, og *Dagens Næringsliv* skrev i 1991 om de ulike foreningene og klubbene som medlemmene kunne delta i.¹⁴¹ Samtidig var det få av klubbens medlemmer som ville uttale seg til media. Dette kom til å endre seg etter tusenårsskiftet. I 2004, som var neste gang Norske Selskab ble gjenstand for en større reportasje i en norsk avis, fikk klubben virkelig vist seg fram for offentligheten. Hadde de skiftet strategi? Og hva viste de fram for *Dagens Næringsliv* da journalist, Bjørn Westlie, ble invitert inn i selskapets lokaler som den første av landets aviser?

Under overskriften «Herrenes hemmeligheter» publiserte altså *Dagens Næringsliv* en lengre artikkel fra innsiden av Norske Selskab i 2004. Ifølge daværende direksjonsformann, Henrik Lysholm Wessel, hadde klubbmedlemmene lenge diskutert hvorvidt de skulle invitere næringslivets avis inn i Norske Selskab. Artikkelen, som kom på trykk 20. november 2004, lignet i stor grad på det som tidligere er skrevet om Norske Selskab. Forskjellen var at denne gangen hadde direksjonsformannen og advokat og intendant, Nils P. Jacobsen, stilt opp til intervju av egen fri vilje. Dette stred i utgangspunktet mot prinsippbeslutningen om å unngå offentlig oppmerksomhet, men til gjengjeld ga det Wessel og Jacobsen muligheten til å i større grad påvirke hva som ble skrevet om klubben, og samtidig bruke *Dagens Næringsliv* som utstillingsvindu for klubben medlemmene var så stolte av.

Om klubbens formål sa Wessel til *Dagens Næringsliv* at den ikke hadde noe formål utover å være til for medlemmene: «Det vi er og det vi ønsker å være, er et hjem vekk fra hjemmet».¹⁴² Dette formålet stammer som vist i kapittel to fra herreklubbene på 1800-tallet og finnes i tilsvarende klubber i både England og USA. For å imøtekomme formålet om å være et hjem borte fra hjemmet tilbød klubben medlemmene ulike arrangementer og aktiviteter for å gjøre

¹⁴¹ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap»; Lund, «Norges mest eksklusive herreklubb»; Harne og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».

¹⁴² Westlie, «Herrenes hemmeligheter».

klubbene attraktive. I 2003 ble medlemmene i Norske Selskab tilbudt mer eller mindre det samme som for to hundre år siden. Gjenstiftingen i Christiania i 1818 ferier 24. januar hvert år. En annen årlig tradisjon fra 1818 var gåsemiddagen ved Mortensmesse i november, og det har blitt arrangert ulike former for julemiddag siden oppstarten. I tillegg har biljard, foredrag, bridge og leirdueskyting hatt lang tradisjon i klubben.¹⁴³ For at klubbene skulle føles som et annet hjem, forsøkte klubbene i tillegg å ligne på borgerskapets hjem. De skulle ha lese- og satterom, spiserom med hvite duker, bibliotek med tunge trepaneler, biljardrom, røykerom og kafferom, slik at de tidlige herreklubbene lignet på britiske borgerskapshjem.¹⁴⁴

I perioden 2002 til 2004 brukte Norske Selskab 185 millioner¹⁴⁵ kroner til å restaurere og renovere sine lokaler «for de neste 100 årene». Paradoksalt nok viste bildene fra reportasjen i *Dagens Næringsliv* og fra årboken at rommene og interiøret lignet et hjem fra 1800-tallet og ikke det tjudeførste århundre.¹⁴⁶ Norske Selskab tilbød altså medlemmene muligheten til å gå tilbake i tid og velge hvilket århundre de ønsket å leve i, og formålet til klubben var således å være et 1800-tallshjem vekk fra det tjudeførsteårhundrets hjem, slik den fremsto i *Dagens Næringslivs* artikkel og klubbens årbok fra 2002-2003. Ifølge artikkelen i *Dagens Næringsliv* var en vandring gjennom Norske Selskabs lokaler og rom, en vandring i norsk kulturhistorie. På veggene hang blant annet flere verk av kunstnere som Hans Gude, Christian Krogh, Henrik Sørensen, Edvard Munch og Kaj Fjell. I spisesalen hang J.C. Dahls «Skipsbrudd», men salens dominerende bilde var Eilif Peterssens «En aften i Norske Selskab» fra 1892 som illustrerte Wessel og Norske Selskab i København. I biblioteket fantes det over 15 000 bøker, og flere førsteutgaver, blant annet Henrik Ibsens «Catilina» fra 1850. Den seks sider lange reportasjen i *Dagens Næringsliv* ble således et utstillingsvindu for Norske Selskab, hvor det i stor grad kom fram at foreningen dyrket 1800-tallet og det sene 1700-tallet, opprinnelsestiden i København.¹⁴⁷ Som vist i kapittel to var de borgerlige herreklubbene svært opptatt av sine forfedre og sin historie, og det kommer tydelig fram at det fortsatt var viktig for Norske Selskab på begynnelsen av 2000-tallet. Punsjebollen fra tiden i København sto innkapslet i et eget Københavnrom sammen med originale fotografier av København-medlemmene og andre klenodier fra denne tiden. Det at medlemmene har mulighet til å dyrke både tiden fra København og 1800-tallets borgerlige idealer er derimot et privilegium for den mannlige

¹⁴³ *Norske Selskab: 2002-2003*, 52-54, 59-60, 62-66; Bugge, *Norske Selskab 1918-1972*, 108-109, 115, 122.

¹⁴⁴ Kendall, *Members Only*, 24; Milne-Smith, *London Clubland*, 5-6.

¹⁴⁵ Ifølge årboken fra 2002-2003 var tallet noe mindre, nemlig 165 millioner kroner.

¹⁴⁶ Westlie, «Herrenes hemmeligheter»; *Norske Selskab: 2002-2003*, 41.

¹⁴⁷ Westlie, «Herrenes hemmeligheter».

eliten. Mens andre grupper blir tvunget til å endre sine holdninger eller virksomheter, har medlemmene i Norske Selskab tilstrekkelig med ressurser til å leve i den verden de selv ønsker.

Både artikkelen i *Dagens Næringsliv* og i årboken fra 2003 får Johan Herman Wessel stor plass. Ifølge historikerne Jan Bjarne Bøe og Ketil Knutsen, henger historiebruk sammen med erfaringsrom og forventningshorisont. Det er en dynamisk prosess som innebefatter en tolkning av fortiden, forståelse av nåtiden og perspektiver på framtiden.¹⁴⁸ I artikkelen står det at Wessel fortsatt var klubbens «lysende stjerne og idol», og det var spor og bilder av han flere steder i lokalet. Wessel-statuen var synlig fra vinduene, og ifølge direksjonsformannen foregikk det på det tidspunktet de inviterte *Dagens Næringsliv* inn, en diskusjon i klubben om hvilken vei han skulle stå: «Vi hadde kanskje tenkt at det ville være fint om han så nedover mot Stortinget».¹⁴⁹ I seg selv kan denne diskusjonen ses som uttrykk for et ønske om å fortolke norsk historie i tråd med forståelse av at foreningen kom først, så Stortinget og det moderne Norge. Opptattheten av Wessel og selskapets historie var også tydelig i årbøkene. I utgaven for 2002-2003 var et eget kapittel viet Norske Selskabs historie fra 1818 til 1919 med blick for avdukingen av statuen av Wessel, som var Norske Selskabs «blomst og krone». Om tiden i København sto det: «Vi har all grunn til å være stolte av det våre forgjengere den gang fikk utrettet».¹⁵⁰

Gjennom arrangementer og aktiviteter, middager, seremonier og jubileer holdes Johan Herman Wessel stadig i live i Norske Selskab. Wessel, og Norske Selskab i København, bidrar til å legitimere klubben og dens praksis, og har dermed blitt en del av klubbens formål. Årboken fra 2002-2003 sa ingenting om klubbens formål, men i årboken fra 2008-2009 innførte Norske Selskab en formålsparagraf som innebar nettopp dette. Ifølge Norske Selskabs lover, paragraf to, skal selskapet «verne om og dyrke den litterære og intellektuelle arven fra tiden i København, og videreføre de ideelle mål og de tradisjoner selskapet den gang etablerte», og dette skal de gjøre gjennom møter, foredrag og ekskursjoner. På den måten kom klubben til å forsterke forbindelsen til tiden i København i enda større grad enn tidligere. Som det ble skrevet skulle klubben «øke medlemmenes litterære innsikt, med spesiell vekt på

¹⁴⁸ Bøe og Knutsen, *Innføring i historiebruk*, 16.

¹⁴⁹ Westlie, «Herrenes hemmeligheter».

¹⁵⁰ *Norske Selskab: 2002-2003*, 92, 80.

samlingen av bøker og skrifter av og om litteratene fra tiden i København».¹⁵¹ Ved å bruke sin historie fra københavntiden på denne måten legitimerer Norske Selskab sin praksis.

Formålsendringen kan ha ført til å få fokuset bort fra samlingen av kapitalrike menn bak lukkede dører, og i tillegg legge til rette for at Norske Selskab kan operere som de vil.

At københavntiden fikk en mer fremtredende rolle i foreningens selvforståelse etter paragrafendringene på begynnelsen av 2000-tallet, er interessant. Ikke minst med tanke på at det var konsentrasjonen av økonomisk, sosial og kulturell kapital i selskapet som hadde kommet til å oppta journalister og offentligheten fra 1980-tallet og utover, synes vendingen mot opprinnelsen, mot Wessel og den litterære og kulturelle arven å ha vært en motgift mot kritikken som kom fra pressen. Denne formålsformuleringen kan ha gjort at klubben ikke stred med likestillingsloven, som vi skal se senere. Var det slik at debatten om Norske Selskab også virket tilbake til foreningens virke, identitet og image – og hvilke fortider den skulle dyrke?

I motsetning til tidligere artikler kom journalist i *Dagens Næringsliv*, Bjørn Westlie, til å vie fraværet av kvinner i Norske Selskab mer oppmerksomhet. Samtidig skulle det gå flere år, nesten ti, før dette skulle bli den dominerende kritikken av selskapet i norske medier. Artikkelen i *Dagens Næringsliv* fra 2004 refererte til Norske Selskabs ordensregel paragraf ni, som tidligere inneholdt beskrivelse av hunders adgang til klubben, sto det nå at damer kun hadde adgang på spesielle dager og arrangementer som annonseres særskilt, og at damer i den forbindelse var medlemmenes koner.¹⁵² Ifølge årboken hadde klubben i 2002 elleve dager hvor damer fikk adgang, og i 2003 hadde de tretten dager. I tillegg begynte Norske Selskab en ny tradisjon hvor medlemmene fikk anledning til å ha med damer på lunsj i lokalene i hele desember: «Nå før jul, hvor det er behov for mye shopping, kan damer få spise lunsj her hver dag», sa daværende direksjonsformann, Henrik Lysholm Wessel, til *Dagens Næringsliv*. På spørsmål om ikke likestillingsloven, først vedtatt i 1978, sto i strid med klubbens praksis, svarte advokat og intendant, Nils P. Jacobsen, at fordi Norske Selskab var en privat klubb gjaldt ikke dette. Etter den samme vurderingen var også røykeloven noe tilpasset.¹⁵³ Det at klubben er *privat* skal vi senere se ble helt avgjørende for at selskapet skulle kunne fortsette å operere som den gjorde i 1818, da selskapet gjenoppsto i Christiania.

¹⁵¹ *Norske Selskab 2008-2009*, 113.

¹⁵² Westlie, «Herrenes hemmeligheter»; *Norske Selskab 2002-2003*, 101.

¹⁵³ *Norske Selskab: 2002-2003*, 58; Westlie, «Herrenes hemmeligheter».

For første gang ble også klubbens levedyktighet diskutert i norsk media. Ifølge artikkelen i *Dagens Næringsliv* fra 2004, hadde advokat og Norske Selskab-medlem, Nils B. Gulnes, vært medlem av Norske Selskab siden 1991 og var ikke i tvil om at klubben ville overleve på sikt: «Historisk har den vist sin berettigelse og når jeg blir pensjonist for alvor kommer jeg til å bruke den enda mer». Ifølge Wessel var det ikke likestilling og mangfold som truet klubbens framtid, men sviktende økonomi som gjorde det vanskelig å gi medlemmene et variert tilbud og å følge med i timen: «Kanskje kommer vi ikke til å ha slipstvang om fem-seks år. Men vi er jo en gammeldags klubb og vi må tenke på tradisjonene»¹⁵⁴, sa direksjonsformannen avslutningsvis til avisen. Eliteklubbers historie og tradisjoner bidrar til å legitimere deres praksis. Det er en «dette er sånn vi alltid har gjort det»-holdning som etter hvert har gjort disse klubbene svært konservative sammenlignet med samfunnet for øvrig. Blottet for kritiske spørsmål, oppnådde Wessel og Jacobsen det de ønsket da de inviterte inn *Dagens Næringsliv* i klubben, nemlig å vise fram klubbens imponerende kunst- og boksamling, og praktfulle interiør, samtidig som klubben styrket sin legitimitet ved å fortelle deres klubbhistorie uten motstand fra journalist Westlie.

Økt kapitalmengde og prestisje for medlemmene

Som tidligere skrevet var det krav for menn som ønsket medlemskap i Norske Selskab at de hadde betydelige mengder av økonomisk, sosial og kulturell kapital. Kendall hevder i tillegg at ved å være medlem i en eksklusiv klubb, får medlemmene utallige muligheter til å øke sin samlede kapitalmengde. Medlemmer i eksklusive klubber øker sin sosiale kapital gjennom sosial omgang med mennesker som har innflytelse eller har mange kontakter.¹⁵⁵ Det var konsentrasjonen av innflytelsesrike mennesker som kjennetegnet den første kritikken rettet mot Norske Selskab. *Klassekampen* påsto i 1983 at «mange feite forretningskontrakter» var blitt laget i klubben, og i 1991 skrev *Dagens Næringsliv* at klubben krevde en «blanding av sosial posisjon, status, en viss inntekt og ikke minst forbindelser» for medlemskap. Gjennom århundrer har elitemenn og noen få kvinner opprettholdt og økt deres sosiale kapital gjennom medlemskap i eksklusive klubber. En av de største fordelene med et eksklusivt klubbmedlemskap er tilgangen til andre medlemmers bekjente og partnere. Det å få og utnytte den sosiale kapitalen er en viktig del av medlemskapet, og eliteklubber samler folk som har de

¹⁵⁴ Westlie, «Herrenes hemmeligheter».

¹⁵⁵ Kendall, *Members Only*, 53-54.

«rette referansene» på ulike arenaer. Integreringen av ulike eliter i en privat klubb bidrar til å produsere sosial homogenitet, verdikonsensus og personlig interaksjon blant folk som ellers ikke kjenner hverandre godt. Forskere har funnet ut av ved å bruke disse ressursene har medlemskap i eliteklubber hjulpet menn med økonomiske investeringer, lukrative forretningsavtaler og møter med de «riktige» menneskene.¹⁵⁶ I Kendalls studie var det flere klubbmedlemmer som nektet for at sosial kapital var en viktig grunn til at de ble medlem. Mens enkelte hevdet at nettverksbygging ikke var passende i klubben, var det andre som mente at det var viktig. Det er en fin linje mellom business og vennskapelig samvær, og for mange var det en og samme ting, slik det var på 1800-tallet.¹⁵⁷

Ved å være medlem av klubber som Norske Selskab finnes det også utallige muligheter for medlemmene til å øke deres kulturelle kapital. Kulturell kapital refererer, som jeg allerede har vært inne på, i denne forbindelse til delte, høystatus' kulturelle holdninger, preferanser, formell kunnskap og atferder brukt direkte eller indirekte i sosial og kulturell eksklusjon. Denne definisjonen tilsier at folk fra marginale eller underordnede grupper typisk har vanskeligheter med å konkurrere uten de sosiale ferdighetene, kunnskapen og kulturelle stilen som eliter forventer fra dem i høystatus-posisjoner i samfunnet. For en utenforstående kan klubbmedlemskap være et eget æresmerke, og kan bety at en person har nådd et høyere nivå av sosial status enn tidligere.¹⁵⁸ Ifølge *Klassekampens* artikkel fra 1983 var et medlemskap i Norske Selskab «det avgjørende kjennetegnet på at du er 'anerkjent' i borgerskapets høyere sirkler», mens *Dagens Næringsliv* skrev i 1991 at medlemskapet i noen miljøer var «selve beviset på man er noe».¹⁵⁹ I artikkelen til *Dagens Næringsliv* fra 2004 uttalte professor ved Norges Handelshøyskole, Tom Colbjørnsen, at en klubb som Norske Selskab var et nettverk for å bekrefte medlemmenes verdighet: «lukketheten og det at andre blir ekskludert fra å være med er en forutsetning for det å skape status og verdighet».¹⁶⁰ Klubbmedlemmer var stolte av sin sosiale posisjon i storsamfunnet, og særlig nye medlemmer tror at deres status forsterkes av tilknytning til en prestisjetung klubb, og at de blir beundret av utenforstående på grunn av sitt klubbmedlemskap. I eksklusive klubber opprettholder og forsterker medlemmene deres kulturelle kapital ved å delta på foredrag i foreningen og andre aktiviteter.¹⁶¹ Samtidig er det

¹⁵⁶ Kendall, *Members Only*, 50, 88-89.

¹⁵⁷ Kendall, *Members Only*, 90, 100.

¹⁵⁸ Kendall, *Members Only*, 23, 87.

¹⁵⁹ Imset, «Borgerskapets eksklusive broderskap»; Harme og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb».

¹⁶⁰ Westlie, «Herrenes hemmeligheter».

¹⁶¹ Kendall, *Members Only*, 85, 54.

blandingen av kapitalformer, og ikke minst konsentrasjonen av menn med bein i den økonomiske eliten, som karakteriserer foreningen om en bruker årbøkene som kilde.

Årboken fra 2003 viste at i februar 2002 hadde aksjemegler Jan Peter Sissener foredrag om «Utsikt til 2002», investor Jan Eiler Fleischer hadde to foredrag om situasjonen på aksjemarkedet, Norges fremste menn innen vin har holdt foredrag i klubben, kunstrådgiver, Geir D. Hauge, snakket om kunst var en god investering, tidligere statssekretær Øystein Josefsen holdt kåseri som het «Fra Statsministerens kontor og andre jaktmarker», skuespiller, regissør og teaterleder, Kjetil Bang-Hansen, snakket om «Kultursituasjonen i Norge i dag: Betydningen av kunst og teater, trender og litt om hvorledes vi underholder oss selv», og i desember 2003 holdt Gro Harlem Brundtland kåseri om globalt helsearbeid, som en av få kvinnelige foredragsholdere som har blitt invitert inn.¹⁶² Dette viser at i eksklusive klubber kan medlemmer opprettholde og forsterke sin kulturelle kapital ved å delta på foredrag, i foreninger innad og andre aktiviteter. Sosial kapital og kulturell kapital kan også synes sterkt knyttet til en persons økonomiske kapital, og mangel på sistnevnte begrenser en stor del av befolkningen fra å få tilgang til disse ressursene.¹⁶³ Så når det i Norske Selskab ble foredratt om finans, kultur og politikk i skjønn forening, var forholdet mellom dem klart. Dessuten var et innbydende klubblokale ressurskrevende - tidsriktig arkitektur og inventar koster.

Tilgangen på sosial og kulturell kapital bidrar derfor til å gjøre avstanden mellom klubbmedlemmer og ikke-medlemmer større. Det er også to andre måter Norske Selskab, og britiske og amerikanske herreklubber skiller seg fra resten. Det ene er ved klubbens lokaler og arkitektoniske utforming.¹⁶⁴ Norske Selskabs hus ligger i Akersgata, en av de dyreste gatene i Norge, og fasaden lignet tradisjonelle britiske klubbhus da den sto ferdig i 1884. Kendall hevder den symbolske verdien av klubbhusene nærmest er større enn dens reelle bruksverdi fordi i århundrer har britiske klubbhus vært ansett som en mannlig bastion av privilegium som fungerer som en synlig påminnelse om medlemmenes prestisje.¹⁶⁵ Den andre måten disse klubbene skiller mellom «insiders» og «outsiders» er forskjellen på medlemmer og gjester i klubben. Ikke-medlemmer må bli invitert med inn, og informasjon om vedkommende må bli skrevet ned, og deretter blir gjesten eskortert inn til der medlemmet

¹⁶² *Norske Selskab: 2002-2003*, 66, 68, 75.

¹⁶³ Kendall, *Members Only*, 154.

¹⁶⁴ Kendall, *Members Only*, 23.

¹⁶⁵ Kendall, *Members Only*, 29.

venter.¹⁶⁶ I Norske Selskabs ordensregler fra 2002-2003-årboken står det at gjester selv innfører sitt navn i introduksjonsprotokollen og vedkommendes vert skriver under. Et medlem kan ta med inntil fire gjester til lunsj og middag, men samme gjest kan ikke tas med mer enn tre ganger i samme måned.¹⁶⁷ Disse retningslinjene bidrar til å gjøre skille mellom medlem og ikke-medlem, mellom «insiders» og «outsiders», tydelig for alle.

Tilgangen på sosial og kulturell kapital kan føre til at medlemmene øker ytterligere sin økonomiske kapital. Ifølge Kendall får et nytt medlem tre umiddelbare privilegier etter å ha meldt seg inn i en eksklusiv klubb; tilgang til innsideinformasjon, aksept fra eksisterende medlemmer og økt prestisje i øynene til ikke-medlemmer. Innsideinformasjonen gir nye medlemmer innsikt i hvem som er medlemmer, hva de driver med og hvordan de kan kontaktes. I tillegg får vedkommende utdelt klubbkalender som gir informasjon om hva som skjer i klubben. Et nytt medlem som deltar på sosiale arrangementer og aktiviteter i klubben kan dermed oppnå både sosial kapital, ved å bli kjent med andre medlemmer, og kulturell kapital, ved å få kunnskap om markører for overklassesmak og -interesser. Denne kapitalen kan dermed omsettes til økonomisk kapital.¹⁶⁸ I årboka for Norske Selskab fra 2008-2009 understrekes det at De Unges Forbund var en inngangsdør for nye medlemmer hvor unge og eldre skulle lære klubben slik den var tenkt å være. De Unges Forbund var opprinnelig en klubb i klubben for de litt yngre medlemmene, men etter hvert deltok alle aldersgrupper. Det er De Unges Forbund som hadde ansvar for kveldsforedragene i klubben, og hadde ifølge årboken blitt et av de viktigste fora for foredrag om økonomi, finans, politikk, offentlig virksomhet, kunst og kultur.¹⁶⁹

I perioden 2008-2009 kunne nye og eksisterende medlemmer blant annet høre daværende administrerende direktør i NHO, Finn Bergesen jr., snakke om lønnsoppgjøret, daværende forsvarssjef, Sverre Disen holdt foredrag om Forsvaret, daværende konsernsjef i Telenor, Jon Fredrik Baksaas, snakket om Telenor, og Siv Jensen hadde foredrag i mai 2009 som het «Statsminister?». ¹⁷⁰ Listen over *hvem* som holdt foredrag om *hva*, både fra 2002-2003 og 2008-2009, viser for det første at medlemmene hadde et ønske om å holde seg oppdaterte på aktuelle temaer og problemstillinger. Dette til tross for at klubbens praksis og formål stammet

¹⁶⁶ Kendall, *Members Only*, 86.

¹⁶⁷ *Norske Selskab: 2002-2003*, 101.

¹⁶⁸ Kendall, *Members Only*, 76-77.

¹⁶⁹ *Norske Selskab 2008-2009*, 85.

¹⁷⁰ *Norske Selskab: 2008-2009*, 86.

fra 1700- og 1800-tallet. For det andre reflekterer foredragsprogrammet i større grad, enn klubben for øvrig, samfunnet utenfor Norske Selskab ved at flere kvinner holdt foredrag for medlemmene. Kvinnene var riktignok i mindretall sammenlignet med mannlige foredragsholdere. Til sammen i de to periodene ble det holdt 68 lunsjkåserier og kveldsforedrag, og kun åtte av disse ble holdt av kvinner. Ved å inkludere vin-foredragene som ble holdt i internklubben, Johan Vibes Viinklubb, økte antallet foredrag til 84 og antall kvinner som holdt foredrag blir stående uendret.¹⁷¹ Det var heller ikke finanskvinner, kvinnelige historikere, kvinnelige kulturpersonligheter, kvinnelige utenriksreportere eller andre kvinnelige eksperter som holdt foredrag, men kvinner som hadde øverste stillinger i stat og politikk: daværende Frp-leder, Siv Jensen, daværende politidirektør, Ingelin Killengreen, og Gro Harlem Brundtland, som samme år fratrådte som generaldirektør for Verdens helseorganisasjon – kvinner som på grunn av sin posisjon i samfunnet ble invitert inn.

Oppkomlinger, røvestreker og damedager

For en gentlemen-klubb som Norske Selskab var det forventet at medlemmene overholdt klubbens skrevne og uskrevne regler med hensyn til høflighet, verdighet og oppførsel. I de tidligere artiklene skrevet om Norske Selskab ble det hevdet at plettfri vandel var ett av flere formelle krav til medlemskap, og i 2004 bekreftet daværende direksjonsformann, Henrik Lysholm Wessel, at de krevde plettfri vandel.¹⁷² *VG* lagde derfor en sak i mars 2008 da det ble kjent at korrupsjonsdømte Kjell Inge Røkke hadde blitt medlem av Norske Selskab. Til *VG* uttalte advokat og selskapets intendant, Nils P. Jacobsen, at klubben «kan velge å vrake. Et positivt valg, hvor vi kan velge de vi har mest lyst til å ha som medlemmer», og at plettfri vandel er én av flere faktorer som vektlegges. Norske Selskab hadde kommet fram til at Røkkes lovbrudd var av bagatellmessig karakter. Han sammenlignet Røkkes 30 dager i fengsel med fyllekjøring, og det ville derfor være helt urimelig å vektlegge det. I artikkelen kom det også fram at Norske Selskab-medlem og forretningsmannen, Einar Nagell-Erichsens dom for innsidehandel ikke ble reagert på i det hele tatt.¹⁷³ Dette var første gang Norske Selskab for alvor ble konfrontert med sin praksis og illusjonen om herrene i Norske Selskab som gentlemen begynte smått å slå sprekker. Likevel ble det heller ikke denne gangen en større offentlig debatt, og klubben klarte å holde norsk presse utenfor dørene. Denne saken

¹⁷¹ *Norske Selskab 2002-2003*, 66, 74, 68; *Norske Selskab 2008-2009*, 86, 98-99, 93.

¹⁷² Harne og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb»; Westlie, «Herrenes hemmeligheter».

¹⁷³ Sandli, «Straffedømte slipper ikke inn i herreklubben».

viste derimot at klubben var åpen og tolerante mot straffedømte, men utfra årboken 2008-2009 kan det virke som om Norske Selskab ble mer konservative og tradisjonelle på andre områder.

I 2004 uttalte daværende direksjonsformann, Henrik Lysholm Wessel, til *Dagens Næringsliv* at klubben kanskje ikke hadde slipstvang om fem-seks år, mens årboken fra perioden 2008-2009 viser at i 2009 endret reglene for bekledning seg fra at «jakke og slips er en selvfølge» i 2003 til «det kreves jakke og slips». Ifølge årboken var dette pålegget den endringen med størst praktisk betydning. Norske Selskab valgte med andre ord en enda strengere kleskode enn de tilsynelatende hadde tidligere. I tillegg endret klubbens sin røykelov: «Det kan ikke røkes i klubben, bortsett fra i hjørneværelset og biblioteket». Fire år etter at den tidligere helseministeren, Dagfinn Høybråten, fikk trusler for å ha innført røykeloven, forbød ikke Norske Selskab medlemmene å røyke innendørs. Årboken fra perioden 2012-2013 viste at medlemmene fortsatt kunne røyke i biblioteket, med mindre det var opptatt. Da skulle møterommet benyttes. En annen endring i ordensreglene fra 2009 var at mobiltelefon skulle være avslått og at det ble forbudt å bruke den i klubben. Samme år som nordmenn fikk sin første iPhone, ble klubbmedlemmene nektet å benytte den i klubbens lokaler. En siste endring av reglene fra 2003 til 2009 var at ordensregel nummer ni var endret fra å bestemme hunders adgang til klubben med kvinners adgang til klubben. Kun på spesielle dager og arrangementer hadde kvinner adgang.¹⁷⁴ I stedet for å tilpasse seg samfunnet utenfor Akersgata 18, valgte Norske Selskab med disse innstrammingene og endringene i ordensreglene å fortsette på sin egen vei i tråd med fortiden.

Til tross for at kvinner stadig fortsatte å ekskluderes fra klubben, viser årboken fra 2008-2009 at antall damedager var doblet sammenlignet med 2002 og 2003. I 2008 hadde Norske Selskab 21 damedager, og i 2009 hadde de 22. Tradisjonen hvor kvinner fikk lov til å spise lunsj i lokalene i forbindelse med juleshoppingen i desember levde videre. I 2008 var medlemmene, inkludert deres ektefeller, på cruise i Egeerhavet, og «oppsummering etter turen: vi fortsetter å arrangere medlemsturer med damer!» Klubben fortsetter å arrangere juleball og «julemiddager for damer» med «festpolonaise» og smoking.¹⁷⁵ Norske Selskab bestemte altså selv når kvinner skulle og ikke skulle få delta på arrangementer i klubben, og ved å nekte kvinner medlemskap holdt de kvinnene på en armlengdes avstand og klubben for

¹⁷⁴ *Norske Selskab: 2002-2003*, 101; *Norske Selskab: 2008-2009*, 50, 117; *Norske Selskab: 2012-2013*, 83.

¹⁷⁵ *Norske Selskab: 2008-2009*, 66, 68, 64.

seg selv. Denne praksisen opprettholdt Norske Selskab gjennom hele denne perioden uten press eller kritiske spørsmål utenfra.

I oktober 2011 fikk Norske Selskab nok en gang brukt en av Norges største aviser som utstillingsvindu da *VG* lagde en reportasje fra klubbens lokaler. I enda større grad enn tidligere deles fotografier fra innsiden som viste klubbens rom, malerier og andre klenodier. Til *VG* fortalte daværende direksjonsformann, Carl Christian Gilhuus-Moe, at samlingen ble til fordi klubben hadde som hensikt å være et hyggelig annet hjem for medlemmene, og derfor ga medlemmene malerier til klubben. Ifølge *VG* var Norske Selskab verdens femte eldste klubb, og at den forrige formannen, Henrik Wessel, sørget for historisk kontinuitet fordi han «er i familie med både dikteren [Johan Herman Wessel] og Peter Wessel Tordenskiold, og det var under hans ledelse at klubbens staselige bygning fra 1870 ble reddet fra forfallet». Til tross for at artikkelen er utgitt i *VG*s «Kultur & trend» var den blottet for kritiske spørsmål, men avslutningsvis fikk Wessel og Gilhuus-Moe spørsmål om ikke en herreklubb i 2011 var en anakronisme. Ifølge Gilhuus-Moe kommuniserte menn og kvinner svært annerledes og hadde derfor et behov for et eget sted. Wessel svarte at «Vel, vi ivaretar en arv fra 1772; det ville være sjelerått å forandre på dette».¹⁷⁶

Avslutning

Den gryende kritikken mot Norske Selskab i 1980- og 1990-årene handlet i hovedsak om konsentrasjonen av kapitalrike menn i en «hemmelig rikmannsklubb». Felles for medlemmene i Norske Selskab i denne perioden var at de hadde betydelig økonomisk, sosial og kulturell kapital, noe som gjorde at journalister viste nysgjerrighet for hva som foregikk i klubben. For selv om Norske Selskab ikke hadde endret seg i stor grad siden gjenstiftelsen i 1818, hadde samfunnet utenfor gjennomgått betydelige forandringer. 1970- og 1980-årenes store samfunnsmessige og kulturelle endringer førte til at en eksklusiv herreklubb med medlemmer «stinne av gryn» fanget medias interesse. I 1818 var det legitimt at landets mektigste menn samlet seg bak lukkede dører, men utover 1970-årene og fremover ble elitistiske praksiser, kapitalkonsentrasjon og det mannlige hegemoniet i samfunnet for øvrig utfordret. Og som en konsekvens av det ble søkelyset med ujevne mellomrom også rettet mot Norske Selskab.

¹⁷⁶ Rydne, «Herreklubben i disse lokalene vokter tradisjonene. Bli med inn i Norges skjulte kulturpalass».

I perioden 1983 og fram til 2011 lignet Norske Selskab i stor grad på hvordan klubben utviklet seg etter gjenstiftelsen i Christiania i 1818. Medlemmene ble rekruttert fra landets ledende økonomiske, sosiale og kulturelle elite. Klubben hadde samme organisasjonsstruktur med en direksjon og representantskap. Opptaksprosessen og kriteriene for medlemskap var de samme. Klubbens tradisjonelle aktiviteter og arrangementer fortsatte som før. Til og med klubbens fasade, lokaler og interiør fortsatte å ligne på tradisjonelle britiske herreklubber, også etter renoveringen på over hundre millioner på begynnelsen av 2000-tallet. Det sendte et tydelig signal om at klubben ikke så behov for å tilpasse seg samfunnet utenfor. Kontrasten mellom Norske Selskab og samfunnet for øvrig ble for alvor tydelig i denne perioden, og bidro til å gjøre den offentlige interessen for klubben større. Norske Selskab-medlemmene møtte derimot denne interessen med stillhet. Som vist i dette kapitlet var dette en strategi som var typisk for klubber som Norske Selskab, og medlemmene uttrykte eksplisitt at oppmerksomhet fra pressen var uønsket. Fordi herrene i Norske Selskab tilhørte den mannlige elite, trengte de heller ikke uttale seg, slik Bourdieu forklarer den maskuline dominansens uttrykk.

Medlemmenes stillhet bidro ytterligere til at pressen tegnet et bilde av klubben som mystisk, mektig og hemmelighetsfull. De tidligste artiklene fremstilte sakene som en avsløring av et usynlig og betydningsfullt nettverk for den mannlige elite. Journalistene virket til dels fascinerte av klubben, og artiklene inneholdt informasjon om klubbens kunst- og boksamling, aktiviteter, opptaksprosesser og historie. Hvorvidt det var en bevisst strategi fra klubben eller ikke er uvisst, men da Norske Selskab bestemte seg for å slippe Bjørn Westlie, som første journalist på innsiden, fikk klubben anledning til å stolt vise fram klubbens imponerende interiør og inventar for hele den norske befolkningen. Dette kan samtidig ha bidratt til å gjøre klubben mindre mystisk og dermed gjøre norsk presse mindre interessert, slik at herrene kunne fortsette sin virksomhet i fred.

Mens samfunnet utenfor stadig ble mer likestilt, åpent og mangfoldig utover på 2000-tallet, virket det som om Norske Selskab i større grad enn tidligere dyrket københavntiden på slutten av 1700-tallet. Klubben fikk blant annet en formålsparagraf som sa at medlemmenes fremste anliggende var å verne om københavntiden, kvinners adgang til selskapet ble lovfestet, noe som i seg selv var et uttrykk for en tydelig fortolkning av hva som var tilfellet da klubben holdt til i København. I tillegg ble kleskoden strengere og mobiltelefon ble forbudt. I 2011

tilbød dermed Norske Selskab sine medlemmer langt på vei å kunne velge hvilket århundre de ønsket å leve i; de kunne verne om Wessel og tiden i København fra 1700-tallet, de kunne sitte og røyke i biblioteket og lese Ibsens førsteutgave av «Catilina» fra 1850 uten kvinner til stede og med summende mobiltelefoner, eller de kunne delta på foredrag av Gro Harlem Brundtland om globalt helsearbeid fra begynnelsen av 2000-tallet. Dette vitner om at i 2011 var kontrasten mellom Norske Selskab og verden utenfor større en noen gang. Medlemmenes posisjon i samfunnet, samt deres bruk av sin historie fra København, legitimerte derimot denne kontrasten. Det skulle gå to år før klubben gjennomgikk den første store mediestormen etter at en kvinnelig minister ble nektet adgang til klubbens lokaler. Kritikken mot selskapet fra 2013 kom i mye større grad enn tidligere til å omhandle Norske Selskabs ekskludering av kvinner – en ekskludering som stammet fra 1800-tallets borgerlige ideal – ikke fra københavntiden på slutten av 1700-tallet.

Kapittel 4: Mediestorm: «... det skader vår Klub ekstern men ennu viktigere; internt»

Tradisjonen for diskriminering av kvinner i eliteklubber er like lang som tradisjonen for eliteklubber. Som vist i kapittel to, og delvis i kapittel tre, var de aller fleste tidligste 1800-tallsklubbene forbeholdt menn, og kvinner var ikke ansett for å være såkalt clubable. Denne eksklusjonen var basert på forestillingen om at borgerskapets menn trengte et sted for seg selv, bort fra det daglige arbeidet, og det sosiale presset i hjemmet. Private klubber ble en bastion for mannlig vennskap og eksklusjon av kvinner ble normen, skriver sosiolog Diana Kendall.¹⁷⁷ To århundrer og en omfattende samfunnsutvikling senere fikk derimot Norske Selskab økende kritikk for sin kjønnskonservatisme. Denne kritikken tiltok spesielt fra og med 2013, som også var året da Norge feiret hundre år med allmenn stemmerett. Det startet med at den tidligere olje- og energiministeren, Thorhild Widvey, ble nektet adgang til Norske Selskabs lokaler i forbindelse med en torskemiddag i regi av Gimle Rotary Klubb fordi hun var kvinne. Disse oppslagene varslet det som syv år senere skulle bli Norske Selskabs verste mediestorm. I januar 2020 hadde *Dagbladet* et tresiders oppslag som avslørte at komiteen som hadde blitt nedsatt for å vurdere om Norske Selskab skulle åpne opp for kvinner hadde blitt lagt ned etter protester fra medlemmene.

Medieoppmerksomheten både i 2013 og særlig i 2020 skiller seg stort fra den tidligere oppmerksomheten Norske Selskab fikk. Oppslagene og kritikken førte til at medlemmer meldte seg ut, foredragsholdere trakk seg, stadig flere medlemmer uttalte seg til pressen og internkommunikasjon ble lekket til norske aviser. Med dette brytes klubbens skrevne og uskrevne regler, og illusjonen om ærverdige gentlemen knyttet sammen av tillit og respekt slo for alvor sprekker. Kjønnsdebatten virket svært splittende på medlemmene. De som ønsket at kvinner skulle få tilgang til klubben mente det var på høy tid, at kvinnelige medlemmer var en selvfølge, og at klubben sto i fare for å gjøre seg irrelevant dersom den ikke tillot kvinnelige medlemmer. Det var derimot sterke krefter som var imot å inkludere kvinner, og som mente at de aldri hadde savnet det feminine innslag i klubben, de fryktet for internmiljøet dersom klubben ikke lenger var en ren herreklubb, og var bekymret for hvordan deres koner skulle reagere dersom deres menn tilbrakte tid med andre kvinner i et hjem utenfor hjemmet.

¹⁷⁷ Kendall, *Members Only*, 69.

Debatten om kvinnelig medlemskap i Norske Selskab kom til å stå mellom en komplementær kjønnsideologi og en likestilt kjønnsideologi. Ifølge sosiolog, Helene Aarseth, praktiserer finanseliten en komplementær familiemodell i større grad enn andre grupper i samfunnet, og basert på medlemmenes uttalelser i media og internkommunikasjonen, kan det virke som om flere av medlemmene fortsatt forfektet en slik ideologi utenfor familien.¹⁷⁸ De representerer derimot et lite mindretall, og sto i sterk kontrast til den likestilte kjønnsideologien blant enkelte medlemmer i klubben og det store flertallet utenfor Norske Selskab. Denne komplementære kjønnsideologien var derimot et utbredt ideal for borgerskapet på 1800- og fram til midten av 1900-tallet, og herrene i Norske Selskab var i lang tid bærere av en såkalt hegemonisk maskulinitet. For til forskjell fra Pierre Bourdieus teori om den maskuline dominans, snakker sosiolog, R. W. Connell, om ulike maskuliniteter som står i et hierarkisk forhold til hverandre. Hegemonisk maskulinitet refererer til den øverste og idealiserte formen for maskulinitet i en gitt kultur og historisk kontekst som legitimerer en gruppe menns posisjon i samfunnet og rettferdiggjør underordningen av andre menn og alle kvinner.¹⁷⁹

På 1800- og 1900-tallet bidro et medlemskap i Norske Selskab ytterligere til å styrke herrenes sosiale, politiske og økonomiske legitimitet, men i 2020 kan det virke som om trenden hadde snudd. Den komplementære kjønnsideologien var ikke lenger et rådende ideal i det norske samfunnet, og de som fortsatte å forfekte den var ikke lenger bærere av en hegemonisk maskulinitet. Av den grunn ble det stadig viktigere for klubbens medlemmer å ta avstand fra både klubben og de medlemmene som mente at kvinner ikke hadde en plass i Norske Selskab. Denne motstanden ble som vi skal se i dette kapitlet kommunisert ved at medlemmer meldte seg ut, eller at de uttalte seg kritisk og illojalt om klubben offentlig. Norske Selskabs holdning til kvinner gjorde klubben til et enda lettere bytte for journalister og kommentatorer. Men i motsetning til tidligere begynte en større del av herrenes egne standsfeller, altså mannlige næringslivstopper, å ta avstand fra klubben.

I dette kapitlet forsøker jeg blant annet å gi svar på spørsmålet om hvorfor flertallet i Norske Selskab ikke ønsket å inkludere kvinner. Jeg vil spesielt se på hvordan utelukkelsen av kvinnelige medlemmer ble forsvart i offentligheten og hvilken forståelse av kvinnelighet og mannlighet som kom til uttrykk i denne. Hvorfor ble ikke Norske Selskabs prinsippbeslutning

¹⁷⁸ Aarseth, «Finanskapitalismens kjønnsromantikk: Næringslivselitens kjønnskomplementære familiekultur», 204.

¹⁷⁹ Connell, *Masculinities*, 77.

om å unngå offentlig oppmerksomhet opprettholdt blant medlemmene? Hva var det med spørsmålet om kvinnelig medlemskap som virket så splittende at døren til Akersgata 18 ble ytterligere lukket for kvinner i 2020? Og endelig, stred Norske Selskabs ekskludering av kvinner med norsk likestillingslov? I likhet med kapittel tre bygger dette kapitlet i stor grad på informasjon, uttalelser og gjengivelser i norsk presse, og disse fremstillingene er det viktig å være bevisst på. Men i motsetning til tidligere har næringslivstopper og Norske Selskabsmedlemmer i større grad bidratt med selvstendige bidrag til debatten. Likevel vil pressen og journalister også i dette kapitlet i stor grad styre debatten og vinklingen, og har en medskapende rolle for hvordan Norske Selskab fremsto og er blitt forstått, også av meg som historiker.

Ulike forklaringer har blitt gitt

Til tross for at Thorhild Widvey hadde vært gjest i Norske Selskab ved tidligere anledninger, ble hun nektet adgang en novemberdag i 2012 da Gimle Rotary, som Widvey var medlem av, arrangerte torskemiddag i Norske Selskabs lokaler. Som eneste kvinne påmeldt ble hun nektet adgang mens resten av de mannlige Rotary-medlemmene deltok. Rotary tok imidlertid på seg alt ansvaret, og mente det ikke var Norske Selskabs feil fordi herreklubben hadde klare regler. Det kommer derimot ikke fram *hvorfor* Widvey ble ekskludert den aktuelle dagen. I likhet med Norske Selskab, var Rotary en herreklubb da den ble stiftet i februar 1905 av den amerikanske advokaten, Paul Percy Harris. 16 år senere opprettet klubben en datterorganisasjon, kalt *Inner Weel*, i England hvor kvinner kunne bli medlem. Behovet var stort, for drøyt ti år senere var det dannet 79 *Inner Weel*-klubber i Storbritannia. I 1935 ble det også opprettet *Inner Weel*-klubber i Norge, først i Bergen og elleve år senere i Stavanger. I takt med samfunnsutviklingen ble spørsmålet om kvinners adgang til selve Rotary-klubben stadig mer påtrengende, særlig i 1970- og 1980-årene. Dette førte til at Rotary Internationals på lovrådsmøte i Singapore i 1989 åpnet adgangen for alle kvinner, og i Norge fikk Oslo Rotary sitt første kvinnelige medlem i 1993 med legen, Ingeborg Lyngstad Vik.¹⁸⁰ Dette skjedde riktignok ikke uten motstand. Forslaget om å åpne opp for kvinner hadde blitt nedstemt tidligere på 1980-tallet internasjonalt, og i forbindelse med at Fosna Rotary åpnet opp for kvinner i 1994 skrev nordmørsavisa, *Tidens Krav*, «Kvinnfolk? Nei takk!» på forsiden, og skrev videre at åtte medlemmer hadde meldt seg ut i protest.¹⁸¹ Men tidene hadde

¹⁸⁰ Jor, *Til gagn for andre?*, 13, 84-86.

¹⁸¹ Rokstad, «Sprekk i herreklubben».

forandret seg i Rotary, og i forbindelse med Widvey-saken i 2013, uttalte presidenten i Gimle Rotary, Nils Heyerdahl, til *Dagbladet* at de var skrekkelig lei seg for ekskluderingen av Widvey, at denne hendelsen ikke reflekterte deres holdning til kvinner og at flere kvinnelige medlemmer var en prioritet.¹⁸² Mens Rotary arbeidet for å inkludere flere kvinnelige medlemmer, arbeidet tilsynelatende et flertall i Norske Selskab for å fortsette ekskluderingen.

Til tross for at en del amerikanske eliteklubber har blitt mer åpne for kvinnelige medlemmer, fortsetter de mest prestisjetunge klubbene å ekskludere kvinner fra fullt medlemskap, særlig de sosiale herreklubbene slik som Norske Selskab.¹⁸³ Denne ekskluderingen har det blitt gitt ulike forklaringer på gjennom historien. I 1991 uttalte et medlem av Norske Selskab til *Dagens Næringsliv* at det var «av hensyn til de mange enslige som går her» at adgangen var begrenset til bare menn, eller som Gilhuus-Moe uttrykte senere så kommuniserte menn dårligere enn kvinner.¹⁸⁴ Av den grunn trengte menn, som følge av sin natur, et sted for seg selv. Samtidig hadde Norske Selskab en relativt lang tradisjon for damedager, middager med damer, juleball med damer og lunsj med damer. Men i likhet med de amerikanske herreklubbene var damer her referert til som koner, døtre og elskerinner, og var typisk «armsmykke» eller til støtte for et mannlig medlem. Kvinner var derfor kun velkomne på spesifikke tidspunkt og anledninger der klubben fant det for godt å inkludere dem.¹⁸⁵ Norske Selskabs ordenslover, paragraf ni, inneholdt nettopp slike begrensninger: «Damer har bare adgang på spesielle dager og arrangementer, som annonseres særskilt. Biblioteket og kortværelsene er som hovedregel forbeholdt medlemmene».¹⁸⁶ Ifølge daværende direksjonsformann, Christian Gilhuus-Moe, var 80 prosent av medlemmene fornøyde med antall damedager klubben hadde i 2013, og så ingen grunn til å endre selskapets statutter.¹⁸⁷ Hvor mange såkalte damedager Norske Selskab hadde i 2013 er derimot usikkert fordi det hadde blitt tatt ut av selskapets årbøker.

Til *Dagbladet* 16. februar 2013 ble det også oppgitt som grunn at damer ikke fikk studere på «den tida» da klubben ble opprettet, noe som impliserer at kvinner ikke var en del av det

¹⁸² Ørvik, Kristiansen, Blindheim og Sørenes, «Nektet adgang fordi hun er kvinne».

¹⁸³ Kendall, *Members Only*, 69.

¹⁸⁴ Harme og Nordland, «Norske Selskab – en virkelig herreklubb»; Kristiansen, Ørvik og Blindheim, «Boikotter herreklubb».

¹⁸⁵ Kendall, *Members Only*, 70.

¹⁸⁶ *Norske Selskab 2012-2013*, 84.

¹⁸⁷ Blindheim, «Bak dørene på herreklubben».

litterære miljøet i Norske Selskab i København.¹⁸⁸ I forbindelse med denne offentlige diskusjonen skrev litteraturhistoriker, Cecilie L. Solberg, en kronikk i *Dagbladet* hvor hun mente det var «historisk feil å hevde at herreklubben Norske Selskab videreføres i københavnerklubbens ånd. Kvinnene var ikke mange [da selskapet var virksomt], men de representerte et dikterisk forbilde for medlemmene. Av ettertiden er de blitt neglisjert og usynliggjort».¹⁸⁹ Avslutningsvis hevdet Solberg at vesentlige sider ved norsk kulturhistorie fra 1700-tallet ville gå tapt når fortidens kvinnelige medlemmer gjemmes bort. Til tross for at Norske Selskab hadde som mål å «verne om og dyrke den litterære og intellektuelle arv fra tiden i København, videreføre de ideelle mål og de tradisjoner selskapet den gang etablerte»¹⁹⁰, gjør de tilsynelatende det ikke likevel, ifølge kritikken utenfra. Snarere videreførte de selskapets ideelle mål og tradisjon fra 1800-tallet da klubben ble en borgerlig herreklubb for den mannlige eliten i det nye, selvstendige Norge.

Medlemmene hadde, ifølge Gilhuus-Moe, ikke noe imot kvinner og de likte å ha med sine kvinner i klubben.¹⁹¹ Historiker, Amy Milne-Smith, har vist i sin forskning på de tidligste britiske herreklubbene at ekskluderingen av kvinner ikke sprang ut av et hat mot kvinner blant mennene. Det finnes få beviser på at klubbene mislikte kvinners selskap, men herrene innlemmet i stedet kvinner inn i deres klubbiv på regulerte måter samtidig som de opprettholdt et tydelig skille.¹⁹² Det var også kvinner i det litterære miljøet i Norske Selskab i København på slutten av 1700-tallet, og det vitner om at mennene likte å omgås kvinner. Men i motsetning til på 1700-tallet, hvor kvinnene fikk delta i litterære konkurranser og vant premier for sitt bidrag, virket det som om skillet og avstanden mellom menn og kvinner i Norske Selskab var større i det tjuetførste århundre enn drøye to hundre år tidligere.

Til tross for at det finnes ulikheter i hvordan britiske og amerikanske herreklubber diskriminerer, hevder Kendall at felles for dem begge er at mediedekningen nesten utelukkende har fokusert på diskrimineringspraksis mot kvinner, mens utfordringer knyttet til ekskludering basert på klasse, etnisitet og religion har fått lite oppmerksomhet.¹⁹³ Dette passer kun delvis for Norske Selskab. Den første kritikken rettet mot selskapet i 1980- og 1990-årene

¹⁸⁸ Blindheim, «Bak dørene på herreklubben».

¹⁸⁹ Solberg, «Diskrimineres og gjemmes bort».

¹⁹⁰ *Norske Selskab 2012-2013*, 76.

¹⁹¹ Blindheim, «Bak dørene på herreklubben».

¹⁹² Milne-Smith, *London Clubland*, 11.

¹⁹³ Kendall, *Members Only*, 139.

ble ekskluderingen basert på klasse trukket fram, og medlemmenes samlede kapitalmengde ble kritisert. I februar 2013 uttalte Gilhuus-Moe på spørsmål om ikke Ole Paus kunne vært medlem at «nei, han er ikke *clubbable* og han har heller ikke søkt».¹⁹⁴ Årboken fra perioden 2012-2013 viste imidlertid at Ole Paus ble medlem i løpet av 2013.¹⁹⁵ Når det gjaldt ekskludering basert på etnisitet har det derimot aldri vært en del av kritikken rettet mot Norske Selskab. 15. februar og 16. februar 2013 uttalte daværende direksjonsformann ved to ulike anledninger til *Dagbladet* at «nå er vi også åpne for flerkulturelle nordmenn, og i løpet av få år, får vi nok inn noen av dem som medlem hos oss».¹⁹⁶ Det fulgte derimot ingen oppfølgings spørsmål, og «flerkulturelle nordmenn» eller «minoritetsbakgrunn» ble ikke nevnt i forbindelse med Norske Selskab igjen. I likhet med kritikken rettet mot britiske og amerikanske herreklubber kom diskusjonen i 2020 nærmest utelukkende til å handle om ekskluderingen av kvinner.

«Tidenes fuck-up»

13. desember 2019 sendte daværende direksjonsformann, Erik Heidenreich, en e-post til selskapets medlemmer hvor han informerte om at Norske Selskab hadde nedsatt en komité som skulle utrede spørsmålet om kvinnelig medlemskap:

Tidene forandrer seg imidlertid, og siden stiftelsen som herreklubb i 1772 har kvinner gått fra å være nærmest usynlige til å bli likeverdige deltakere i det offentlige liv. En avgrensning som den gang framsto som naturlig synes for mange nå å være problematisk (...) De seinere åra har vi opplevd at ønskede foredragsholdere har nektet å besøke oss, at samarbeidende klubber har sagt opp sine avtaler med oss, og at også medlemmer i økende grad stiller spørsmål ved denne avgrensningen.¹⁹⁷

Dette førte til voldsomme reaksjoner fra medlemmene som senere ble gjengitt i norsk presse. Den tidligere direksjonsformannen, Christian Gilhuus-Moe, besvarte e-post til direksjonen lille julaften: «Jeg vil med dette gi klart uttrykk for at jeg er imot at det åpnes for å velge kvinner inn som medlem av Norske Selskab. Jeg vil samtidig påpeke at dette er en sak av så vesentlig betydning for vårt Selskab at Direksjonen ved sin valgte fremgangsmåte har brutt

¹⁹⁴ Blindheim, «Bak dørene på herreklubben».

¹⁹⁵ *Norske Selskab 2012-2013*, 106.

¹⁹⁶ Kristiansen, Ørvik og Blindheim, «Boikotter herreklubb»; Blindheim, «Bak dørene på herreklubben».

¹⁹⁷ Eriksen, Marthinussen og Andersen, «Herreklubb strupet kvinnedebatt etter medlemsraseri».

våre Lover». Gilhuus-Moe oppfordret alle til å uttrykke sin eventuelle uenighet.¹⁹⁸ Resettaksjonær og Norske Selskab-medlem, Mikkel Dobloug, kalte prosessen i forbindelse med kvinnelig medlemskap for «tidenes fuck-up», og han angret dypt og inderlig på at han hadde jobbet for Heidenreich diktatur: «Det var nettopp for å unngå slike klovnestreker og sirkus vi samlet oss bak deg. Du og ledelsen er i ferd med å rive i stykker klubben (...) Hvor dum og arrogant er det mulig å bli. Bra jobbet og lykke til videre, det trengs». Dagen etter sendte Dobloug nok en e-post til Heidenreich: «Ærede Formann, Er du stolt av dette? Trekk deg og ta med deg hele direksjonen. Dere har skapt så mye faenskap at dette er det eneste rette».¹⁹⁹ Godseier og Norske Selskab-medlem, Leopold Løvenskiold, forsøkte å kalle inn til en ekstraordinær generalforsamling for å få Heidenreich avsatt: «Noen kloke personer har frarådet meg fra å forsøke å kalle inn til en ekstraordinær generalforsamling, noe jeg gjerne vil slippe (jeg vil helst sitte i fred med min karbonade og en god flaske rødvin i vår kjære Klub) men det forutsetter at dere: Representantskapet, tar i bruk de maktmidler generalforsamlingen har gitt dere tilliten til å forvalte».²⁰⁰ Ikke bare hadde medlemmene lekket internkommunikasjon til pressen, som brøt med klubbmedlemmenes forventning om tillit, privatliv og hemmelighet, men medlemmenes reaksjon på e-posten fra Heidenreich og direksjonen viste hvor betent saken var.

I disse e-postene sendt fra medlemmene til direksjonen viste at motstanden mot kvinnelig medlemskap var stor, men *hvorfor* medlemmene ikke ønsket å dele klubben med kvinner kom derimot ikke fram. Men samme dag som *Dagbladet* avslørte at Norske Selskab hadde lagt ned den såkalte kvinnekomiteen, stilte investor og forretningsmann, Christian Ringnes, og advokat, Cato Schiøtz, opp i Dagsnytt 18 på NRK hvor de forsøkte å forklare hva som var årsaken til den sterke motstanden. Ifølge Schiøtz var hovedargumentet mot kvinnelig medlemskap at det var forskjell på internmiljøet i en ren herreklubb i motsetning til en klubb med begge kjønn, og at dette var en tradisjon som hadde fungert veldig bra i mange år. Ringnes var enig i dette og mente det handlet om at Norske Selskab skulle være et sted hvor menn kunne være menn, og hvor deres koner slapp å være redd for at deres menn skulle møte andre interessante kvinner. Både Schiøtz og Ringnes var derimot for at kvinner skulle bli medlemmer, men på spørsmål om hvorfor ingen som var imot ønsket å stille til debatten, svarte Ringnes at det å være imot at menn og kvinner i viktige fora ikke skal kunne være

¹⁹⁸ Schultz, «Den tidligere formannen utløste epost-storm og kvinnebråk i Norske Selskab».

¹⁹⁹ Schultz, «Betent kvinnesak ikke på agendaen».

²⁰⁰ Schultz, «Godseier ville kaste Ringnes og Schiøtz ut av Norske Selskab».

sammen ikke var en fristende stilling å innta i dagens samfunn, og Schiøtz mente det var et vanskelig standpunkt å forsvare i offentligheten.²⁰¹

I etterkant av Ringens og Schiøtz' opptreden på Dagsnytt 18, ble det igjen bråk internt.

Løvenskiold skrev nok en e-post til representantskapet hvor han uttrykte sin misnøye:

Jeg blir forferdelig trist av å se to av klubbens medlemmer sitte på Dagsnytt 18 og uttale seg om at vi ikke vil ha kvinner som medlemmer samt våre interne prosesser. Ikke bare er dette lite kameratslig, det skader vår Klub ekstern men ennå viktigere; internt. (...) Når de videre uttrykker at de kommer til å fortsette å kjempe for å få gjennom sitt syn 'fra innsiden' handler de imot vår Klubs beste interesser. Jeg mener herrene Ringnes og Schiøtz på dette grunnlag bør ekskluderes fra vår Klub.²⁰²

Løvenskiolds e-post førte til at filmprodusent og manusforfatter, Petter Skavlan, sendte brev til direksjonen hvor han meldte seg ut av klubben: «Når så to av 'kvinneutvalgets' medlemmer, Christian Ringnes og Cato Schiøtz, uttaler seg relevant om problematikken i NRKs Dagsnytt Atten og det leder til at godseier Leopold Løvenskiold skriver til Representantskapet og formelt ber om at de to skal ekskluderes, er grensen nådd for hva jeg kan være med på å legitimere med mitt 25-årige medlemskap».²⁰³ Videre skrev han: «Hvorfor har ingen av motstanderne av kvinneutredningen villet stille opp for å forsvare eller forklare sitt syn? Dette er ikke bare ynkelig, men om det finnes gode grunner til ikke å åpne opp for kvinnelige medlemmer, er disse følgelig ikke kommet offentligheten for øre. Men det er kanskje vanskelig å stå opp for sine meninger samtidig som man har hode i sanden?».²⁰⁴

Lekkasjen av internkommunikasjon til pressen, samt Ringnes og Schiøtz' deltakelse på Dagsnytt 18, viste hvor splittet medlemmene var i spørsmålet om kvinnelig medlemskap. Mens Skavlan hevdet Gilhuus-Moe «forfekter ideer og tanker fra 1800-tallet» ved å utestenge kvinner, mente bilarving og triatlet, Jan Gustav Thrane-Steen, at «behovet for et sted å sosialisere menn iblant menn slettes ikke [var] borte, og for oss yngre er det mer aktuelt enn

²⁰¹ Dagsnytt 18, «Herreklubb vil ikke ha kvinnelige medlemmer».

²⁰² Schultz, «Godseier ville kaste Ringnes og Schiøtz ut av Norske Selskab».

²⁰³ Schultz, «Godseier ville kaste Ringnes og Schiøtz ut av Norske Selskab».

²⁰⁴ Schultz, «Godseier ville kaste Ringnes og Schiøtz ut av Norske Selskab».

noen gang».²⁰⁵ Ikke bare var medlemmene uenige, men deres utsagn viste også at saken var svært betent. Ifølge Schiøtz på Dagsnytt 18 ble komiteen lagt ned nettopp for å beholde husfreden. Diskusjonen hadde likevel vært av slik voldsom karakter at Heidenreich trakk seg som direksjonsformann og meldte seg ut av Norske Selskab. I e-posten til medlemmene skrev Heidenreich:

Det har til dels vært meget kraftfulle kommentarer og med språkbruk som jeg ikke trodde jeg skulle oppleve i Norske Selskab. Det har også framkommet ytringer mot Direksjonen og meg av nokså personlig karakter. Dette synes jeg er uverdigg for Norske Selskab. (...) Bakgrunnen for dette er den siste tids støy etter at Direksjonen informerte medlemmene om at man ville utføre et utredningsarbeid vedrørende kvinnelig medlemskap (...) Jeg ønsker derfor ikke lenger å være medlem av klubben etter vel 37 års hyggelig tid i klubben og i de tillitsverv jeg har hatt.²⁰⁶

En enslig svale i likestillingslandet?

Med debatten i 2020 kan det virke som om Norske Selskab ble tvunget til å ta et standpunkt for veien videre; skulle selskapet tilpasse seg verden utenfor eller skulle de fortsette som før? Ringnes var blant de som var positive til å inkludere kvinner og mente at klubben var i ferd med å gjøre seg irrelevant da klubben nektet Norges daværende finansminister, daværende kulturminister, høyesterettsjustitiarius, sjefen i landets største bank og statsministeren medlemskap. Han fryktet samtidig at dersom klubben ikke snart åpnet opp for kvinner ville de ikke lenger ønske å bli medlemmer. Schiøtz og tidligere Oslo-ordfører, Fabian Stang, fryktet begge for klubbens økonomi fordi medlemmer meldte seg ut og foredragsholdere trakk seg på grunn av ekskluderingen av kvinner.²⁰⁷ Blant dem som var negative til kvinnelig medlemskap mente derimot at «det er godt for menn å være for seg selv iblant, blant menn, sånn som damer har dameselskaper og syklubber og lesesirkler. Ektemenn har av og til godt av å komme unna eller å være sammen bare menn»²⁰⁸, som historiker og Norske Selskab-medlem, Karsten Alnæs, uttalte til *Dagens Næringsliv*. Ifølge advokat og mangeårig medlem, Ulf K. Dahl, kunne han ikke huske at noen av medlemmene noen gang hadde gitt uttrykk for at

²⁰⁵ Schultz, «Den tidligere formannen utløste epost-storm og kvinnebråk i Norske Selskab»; Schultz, «Betent kvinnesak ikke på agendaen».

²⁰⁶ Andersen, Marthinussen og Eriksen, «Herreklubbens styreleder går: -Uverdige ytringer».

²⁰⁷ Dagsnytt 18, «Herreklubb vil ikke ha kvinnelige medlemmer»; Schultz, «Betent kvinnesak ikke på agendaen».

²⁰⁸ Opsahl og Anker, «Sigarer, vin, skyting og biljard. 1200 menn og ingen kvinner».

klubben hadde savnet det kvinnelige og feminine innslag, og han hadde liten sans for at kvinner mente å ha rett til å okkupere en fredelig herreklubb.²⁰⁹ Som vist i kapittel tre dyrket Norske Selskab både tiden i København på slutten av 1700-tallet, men også de borgerlige idealene fra reetableringen på 1800-tallet fremdeles i klubben utover 2000-tallet. Norske Selskab tilpasset seg ikke samfunnet utenfor dørene i Akersgata 18, snarere tvert imot. Medlemmene anså ikke det som en nødvendighet, eller som Dahl skrev i *Dagens Næringsliv*: «Nu er jeg efterhvert blitt en meget gammel mann, og det er lett å si at jeg kanskje ikke har fulgt med i utviklingen. Det kan så være».²¹⁰ Denne holdning sto i sterk kontrast til den likestilte og mangfoldige verden utenfor klubben, men det er mye som tyder på at enkelte av medlemmene også dyrket 1800-tallets borgerlige ideal også på utsiden av klubben.

Ifølge sosiolog, Helene Aarseth, praktiserer næringslivseliten en kjønnskomentære familiemodell i større grad enn andre grupper i samfunnet. Denne kjønnskomentære familiemodellen ble vanlig blant borgerskapet på 1800-tallet med separate sfærer for kvinner og menn. I sin forskning har Aarseth funnet ut at flere kvinner som var gift med menn i toppen av norsk finans- og næringsliv valgte å være hjemmeværende eller hjemmearbeidende. Mens den kjønnskomentære familiekulturen i vestlige land generelt og nordiske land spesielt gradvis har blitt bygget ned, og to-inntektsfamilier har blitt hegemonisk norm, ser det altså ut som om en del av næringslivseliten bryter med denne utviklingen.²¹¹ Denne kulturen kom til uttrykk da blant andre Thrane-Steen hevdet at medlemmenes koner støttet ekskluderingen av kvinner i Norske Selskab: «de [har] skjønt nettopp dette, og de verken ønsker seg inn eller ser behovet for å ‘presse’ seg inn i en slik sosial setting med menn for å føle seg likestilt».²¹²

Norske Selskabs kjønnskonservatisme kom også til uttrykk i historiker og Norske Selskab-medlem, John Peter Colletts, bok om Norske Selskab i København fra 2018. Collett presenterte to typer kvinner, nemlig den sømmelige husmoren eller «de løse fuglene som smittet med kjønnsykdommer».²¹³ Kvinnene blir referert til som piker og damer, og beskrevet som kyske, bluferdige, lystige og veloppdragne. Ved flere anledninger presiserer

²⁰⁹ Dahl, «Livet i Norske Selskab og ønsket om kvinnelig medlemskap».

²¹⁰ Dahl, «Livet i Norske Selskab og ønsket om kvinnelig medlemskap».

²¹¹ Aarseth, «Finanskapitalismens kjønnsromantikk: Næringslivselitens kjønnskomentære familiekultur», 204-205.

²¹² Schultz, «Betent kvinnesak ikke på agendaen».

²¹³ Collett, *Til Norges ære*, 250.

Collett at verken husmoren eller den prostituerte passet inn eller var ønsket blant mennene og kameratene i Norske Selskab i København.²¹⁴ Den samme holdningen delte Thrane-Steen og Løvenskiold da de internt i 2020 uttrykte bekymring for hvordan deres koner skulle reagere dersom kvinner fikk medlemskap. Ifølge Thrane-Steen dukket det opp en interessant problemstilling dersom kvinner skulle få medlemskap i Norske Selskab:

Hva slags kvinnelige medlemmer tenker de? Tenker de på våre koner? Tenker de på kvinnene 'som bidrar mest aktivt med å forme vårt samfunn'? Om vi snakker om andre enn våre koner, hvordan vil det bli mottatt hjemme dersom man til stadig skulle frekventere i 'et hjem utenfor hjemmet' med andre damer?²¹⁵

Thrane-Steen fikk støtte fra Løvenskiold: «Jan Gustav: du beskriver svært godt sakens kjerne og min hustrus eneste ankerpunkt; den dagen Norsken får politisk/samfunnsmessig innflytelse MÅ vi åpne for kvinner så la oss derfor fortsette å være en hyggelig, sivilisert (gjærne; noe arkaisk) Venneklubb for herrer!».²¹⁶ Collett, Thrane-Steen og Løvenskiold viser seg således å representere selskapets 1800-talls syn på kvinner og deres plass i samfunnet.

Den komplementære kjønnsideologien sto derimot i sterk kontrast likestillingsideologien i samfunnet for øvrig. For den hjemmearbeidende overklassekvinnen var statistisk sett ikke et utbredt fenomen da om lag fire prosent av norske kvinner ble regnet som husmødre, og de fleste av disse hadde lav utdanning og store omsorgsforpliktelser.²¹⁷ Den lave prosenten er en konsekvens av de siste tiårenes politiske målsetting om å tilrettelegge for kvinners yrkesdeltakelse, og for at menn i større grad enn tidligere skulle engasjere seg hjemme. Dette har bidratt til at der hvor yrkesaktive kvinner tidligere måtte forsvare sine valg, må kvinner nå forsvare valget om å være hjemme. Enkelte hevder hjemmearbeidende kvinner må ses som et luksusfenomen, samt at samfunnet ikke har råd til at folk i arbeidsfør alder er hjemme.²¹⁸ Kvinnene i Aarseths studie ønsket ikke å jobbe, til tross for høyere utdanning i jus og økonomi. De valgte å være hjemme for å være til stede for barna og for å skape en fredfylt oase mennene kunne komme hjem til og næres av – som en motsetning til racet og

²¹⁴ Collett, *Til Norges ære*, 248, 250.

²¹⁵ Schultz, «Betent kvinnesak ikke på agendaen».

²¹⁶ Schultz, «Betent kvinnesak ikke på agendaen».

²¹⁷ Aarseth, «Finanskapitalismens kjønnsromantikk: Næringslivselitens kjønnskomplementære familiekultur», 204.

²¹⁸ Kitterød og Rønes, «Husmor i likestillingsland. Hvem er hjemmearbeidende i dag?».

konkurransen mennene sto overfor i finans- og næringslivet.²¹⁹ Men for de aller fleste i det norske samfunn var en komplementær kjønnsideologi for lengst ansett som avleggs, og i likhet med tidligere anledninger kvinner hadde vært ekskludert eller utestengt samlet de seg i en felles front mot Norske Selskab.

7. september 2020 skrev *Dagens Næringsliv* om at gründer og datter av Norske Selskab-medlem Christian Ringnes, Isabelle Ringnes, hadde tatt initiativ til et opprop hvor de ba Norske Selskab åpne opp for kvinner. 27 kvinner fra nærings- og samfunnslivet signerte oppropet, blant andre generalsekretær i Advokatforeningen, Merete Smith, leder i Virke Reiseliv, Astrid Bergmål og generalsekretær i Norsk Folkehjelp, Henriette Kili Westhrin. Ifølge Ringnes var ikke Norske Selskab en hvilken som helst klubb, men «en klubb der samtlige av medlemmene representerer viktige roller i næringslivet, og som i lukkede fora har samtaler som på sikt, direkte eller indirekte, bidrar med verdifulle nettverk og viktige avgjørelser». Videre hevdet hun at «det er naivt å tro at denne typen sosialisering ikke fører til fordeler utenfor de lukkede dørene for medlemmene der».²²⁰ På grunn av den samlede kapitalmengden i Norske Selskab, krevde kvinnene medlemskap. Parallelt med dette oppropet virket det derimot som om et flertall av journalister og næringslivstopper som uttalte seg i media mente klubben hadde mistet sin relevans og legitimitet ved å tviholde på en kjønnsideologi og hegemonisk maskulinitet fra 1800-tallet.

Fra hegemonisk maskulinitet til akterutseilte menn

For herrene i Norske Selskab ved gjenstiftelsen i 1818 og fremover var medlemsmassen bærere av en hegemonisk maskulinitet gjennom sin samlede kapitalmengde og posisjon i samfunnet for øvrig. De representerte de fremste i norsk næringsliv og samfunnsliv, og medlemskapet i Norske Selskab bidro ytterligere til å styrke deres legitimitet og hegemonisk maskulinitet. Medlemmene uttalte til norsk presse ved ulike anledninger at de var stolte av sitt medlemskap i klubben, og norske aviser skrev at et medlemskap i klubben var et sikkert tegn på at man var *noen*. Med debatten i 2013, og spesielt i 2020, var det imidlertid noe som endret seg. I forbindelse med kritikken rettet mot selskapet på grunn av deres ekskludering av kvinner, valgte medlemmer å melde seg ut. Et medlemskap i Norske Selskab ble av noen

²¹⁹ Aarseth, «Finanskapitalismens kjønnsromantikk: Næringslivselitens kjønnskomplementære familiekultur», 214.

²²⁰ Holum og Schultz, «Opprop for at herreklubb skal åpne opp for kvinner».

medlemmer ikke lenger oppfattet som et statussymbol, og ekskludering av kvinner var ikke lenger en komponent i det som tidligere ble ansett for å representere hegemonisk maskulinitet. Eller som administrerende direktør i Aircontact Group, Johan Christopher Stenersen, skrev: «I 2020 er kjønnsdiskriminering faktisk ikke lenger innenfor».²²¹

Investor og milliardær, Johan H. Andresen, meldte seg ut allerede i 2013 på grunn av Widvey-saken.²²² I forbindelse med debatten om kvinnelig medlemskap i 2020 meldte blant andre forlagsdirektør, Mads Nygaard, kommunal- og moderniseringsminister, Nikolai Astrup, fiolinist Arve Tellefsen, OL-topp Henrik Andenæs, tidligere skipsreder Per Heidenreich, og designer Niklas Mortensen seg ut av klubben. Samtlige følte på et behov for å ta avstand fra klubbens holdning til kvinnelig medlemskap. De som derimot ble værende igjen, og som var positive til kvinnelige medlemmer, uttrykte også et behov for å ta avstand fra direksjonens avgjørelse om å legge ned komiteen. Gründer og Norske Selskab-medlem, Ole Jacob Sunde, uttalte til *Dagens Næringsliv* at han vurderte å melde seg ut dersom ikke det såkalte kvinnespørsmålet snart ble utredet. Advokat og Norske Selskab-medlem, Trond Vernegg, ønsket å arbeide for endringer innenfra. Det samme ønsket Christian Ringnes og Cato Schiøtz, som deltok på Dagsnytt 18 på NRK hvor de tok sterk avstand fra klubbens beslutning. Tidligere høyesterettsjustitiarius og medlem, Carsten Smith, ville særdeles gjerne støtte Isabelle Ringnes' opprop, og mente dørene måtte slås opp og ønske kvinner hjertelig velkomne.²²³ Til tross for at medlemmenes uttalelser til norsk presse stred imot klubbens prinsippbeslutning om å unngå offentlig oppmerksomhet, kan det virke som om enkelte av medlemmene har hatt et behov for å ta avstand fra Norske Selskabs kjønnskonservative holdning fordi det sto i konflikt med det som var ansett som «innenfor».

Denne konflikten ble tydelig da administrerende direktør i Finans Norge, Idar Kreutzer, ble valgt til å sitte i representantskapet i Norske Selskab. Til *Dagens Næringsliv* 1. september i fjor uttalte han at han i 20 år hadde arbeidet for likestilling og mangfold i næringsliv og finans, og det hadde han tenkt til å fortsette med.²²⁴ I forbindelse med dette oppslaget skrev daværende påtroppende generalsekretær i Care, Kaj-Martin Georgsen, et innlegg i *Dagens*

²²¹ Stenersen, «I 2020 er kjønnsdiskriminering faktisk ikke lenger innenfor».

²²² Thorvaldsen og Sørensen, «Herrekrangel etter Norske Selskab-exit».

²²³ Andersen, «Forlater herreklubb i protest»; Andersen, Marthinussen og Eriksen, «Bryter med herreklubb»; Schultz, «Melder seg ut av Norske Selskab»; Dagsnytt 18, «Herreklubb vil ikke ha kvinnelige medlemmer»; Smith, «Ønsk dem velkommen».

²²⁴ Tjeldflaot og Schultz, «Foreslått til ledelsen av Norske Selskab».

Næringsliv hvor han mente at ledere måtte bruke tiden til å fremme likestilling, ikke lede herreklubber. Georgsen mente det var påfallende dersom Kreutzer skulle holde «lunsjforedrag i salongene om likestilling og mangfold hvis konsernsjefen for Norges største bank blir forvist til gangen, på grunn av kjønn».²²⁵ I større grad enn tidligere tok menn fra samme økonomiske elite som medlemmene til ordet mot sine standsfeller. De som i 2020 var bærere av hegemonisk maskulinitet ekskluderte ikke lenger kvinner. Én uke etter at Kreutzer uttalte seg i *Dagens Næringsliv* trakk han seg fra vervet og meldte seg ut av Norske Selskab fordi saken tok oppmerksomheten bort fra de viktige sakene han arbeidet med, og det kunne ikke fortsette.²²⁶

Det er imidlertid et paradoks at medlemmer meldte seg ut først etter at norsk presse omtalte disse sakene når ekskluderingen av kvinner har vært praktisert siden reetableringen i 1818. Det kan likevel virke som om diskusjonen har ulmet i bakgrunnen noen år, og at enkelte medlemmer derfor har ventet for å se om noe skulle endre seg. Ifølge Tellefsen hadde saken vært til behandling i mange år, og da han meldte seg inn ble han fortalt at forbudet mot kvinner skulle bli endret. Da det ikke skjedde, valgte han å melde seg ut.²²⁷ Dersom norsk presse ikke hadde dekket denne saken, kan det hende medlemmene ikke hadde forlatt klubben. Men når klubben fikk massiv negativ kritikk på grunn av en sak som for mange følte bakstrevversk, kan det virke som om det for flere medlemmer kostet mer enn det smakte.

Det at medlemmene ikke lenger i like stor grad var bærere av en hegemonisk maskulinitet viste seg også i endringen av hvordan norske medier skrev om klubben. De tidligste artiklene skrevet om Norske Selskab på 1980- og 1990-tallet inneholdt en form for fascinasjon og nysgjerrighet for klubben. Den ble fremstilt som mystisk, hemmelighetsfull og eksklusiv, og klubbens historie fra København og dens bok- og malerisamling ble viet stor plass i avisartiklene. I 2020 ble derimot Norske Selskab ved flere anledninger nærmest latterliggjort av journalister, næringslivstopper og politikere. Politisk kommentator i *Dagbladet*, Marie Simonsen, skrev at de kvinnene som en gang banket på låste dører for å komme inn, nå gikk raskt forbi: «Det er mulig at det finns kvinner med en inderlig drøm om å bli medlem av Det Norske Selskab, men de aller fleste kunne ikke brydd seg mindre».²²⁸ Ifølge næringslivstopper,

²²⁵ Georgsen, «Ledere må bruke tiden til å fremme likestilling, ikke lede herreklubber».

²²⁶ Schultz, «Trekker seg fra verv etter kun én uke».

²²⁷ Schultz, «Melder seg ut av Norske Selskab».

²²⁸ Simonsen, «Farvel, greie gutter».

Anita Krohn Traaseth, forvitret klubben innenfra og var i ferd med å miste sin relevans. Hun trodde likevel at klubben kom til å fortsette å eksistere i mange år til, men at den ville «miste sin etablerte status og renommé, som igjen vil påvirke rekruttering og sakte, men sikkert opphører interessen for klubben. Slikt skjer når man mister synet av og lysten på fremtiden».²²⁹ Kommentator i *Aftenposten*, Eva Grinde, skrev at klubben kom til å støve bort i sin egen irrelevans ved å ikke inkludere kvinner.²³⁰ *Aftenposten*-journalist, Joacim Lund, hevdet at ved å ikke dyrke mangfold ville klubben bli stadig mer akterutseilt og irrelevant. I tillegg gjorde han narr av Løvenskiolds brev til direksjonen da han skrev at den «overraskende nok [kom] i en e-post og ikke i kalligrafi på en pergamentrull».²³¹ Daværende kulturminister, Trine Skei Grande, synes det hele fremsto som komisk: «De har rett og slett klart å stenge inn tiden i et rom i Akersgata. Alle kan lage egne nettverk rundt seg, men formaliseringen av denne type klubber tilhører land som melder seg ut av EU».²³² Stortingsrepresentant og daværende nasjonal talsperson i MDG, Une Bastholm sa til *Dagbladet* at «voksne menn i dress som er redd for jentelus tror jeg ikke at jeg gidder å bruke så mye tid på. Det er ikke de som kommer til å endre verden».²³³

Det fantes samtidig dem som offentlig tok Norske Selskabs ekskludering av kvinner i forsvar, de fleste av dem riktignok medlemmer av klubben. Norske Selskab-medlem, forfatter og filmregissør, Michael Hopstock, hevdet at menn, i større grad enn kvinner, finner sammen i grupper. Han motsa påstandene om at Norske Selskab var et sted hvor medlemmene skaffet seg goder og mente «det er synd at disse kvinnene har et så instrumentalistisk syn på de sosiale fellesskap».²³⁴ Advokat og mangeårig Norske Selskab-medlem, Ulf K. Dahl, skrev i *Dagens Næringsliv* at karrierekvinner heller burde etablere sin egen klubb.²³⁵ Civita-leder, Kristin Clemet, som er gift med Norske Selskab-medlem, Michael Tetzschner, forsto ikke bråket rundt herreklubben når nettverk for damer var lov. Ifølge Clemet var ikke mannlige nettverk mektigere eller mer interessante i 2020 fordi menn har hatt mer makt tidligere, og hun var heller ikke tilhenger av å gjøre kvinner mer stakkarslige og hjelpeløse enn menn.²³⁶

²²⁹ Traaseth, «Hva er herreklubbens plass i 2020?».

²³⁰ Grinde, «Hei, damer - rekk opp hånden dere som veldig gjerne vil være med i Norske Selskab!».

²³¹ Lund, «Guttastemning!».

²³² Marthinussen, Eriksen og Andersen, «Rystet: -Dette er en skam».

²³³ Marthinussen, Eriksen og Andersen, «Rystet: -Dette er en skam».

²³⁴ Hopstock, «Om menn, kvinner og klubber».

²³⁵ Dahl, «Livet i Norske Selskab og ønsket om kvinnelig medlemskap».

²³⁶ Schultz, «Skjønner ikke herreklubbprotester, mens nettverk for damer er greit».

I et forsøk på å redde både sitt eget, men også klubbens navn og rykte, stilte tidligere sivilombudsmann, høyesterettsadvokat og direksjonsmedlem, Arne Fliflet, opp til intervju i *Dagens Næringsliv*. Til tross for at det på selskapets generalforsamling i august ble påpekt at direksjonen var kritisk til medlemmer som uttalte seg til media og mente at lekkasjer måtte ryddes opp i, ble Fliflet det første direksjonsmedlemmet som ga et større intervju og offentlig kritiserte klubben. Årsaken til at han ønsket å stille opp var for å styrke tilliten til kulturinstitusjonen Norske Selskab, og fordi det var viktig for han at klubben ble respektert og oppfattet som en seriøs forening: «Jeg synes ikke det er morsomt å være medlem av en klubb som mine venner og bekjente synes er irrelevant og uten betydning. Det synes jeg er dumt».²³⁷ Ifølge Kendall og Milne-Smith var sosial status en av de viktigste årsakene til at menn ønsket å bli med i herreklubbene på 1800- og 1900-tallet. Det å være «klubbmann» impliserte noe om hans livsstil, hans fritid og hans verdier.²³⁸ Mens det på 1800- og 1900-tallet ble implisert med positivt fortegn og et symbol på sosial prestisje, kan det virke som om medlemmene i 2020 ble assosiert med motstandere av likestilling, mangfold og inkludering.

I strid med likestillingsloven?

Både i England og USA har herreklubbene kjønnskonservatisme blitt forsøkt endret gjennom lovgivning. Men fordi engelske lover og EU-lover som omhandler diskriminering av kjønn, kun gjelder i miksede klubber, har mange britiske klubber fortsatt å kategorisk nekte kvinner medlemskap, og EU-direktivene har hatt liten innflytelse på de ekskluderende praksisene. I takt med antidiskrimineringslovenes utvikling, har likevel enkelte eliteklubber åpnet opp for kvinner og minoriteter. De mest prestisjetunge klubbene har imidlertid fortsatt sin ekskluderende praksis ved å tilpasse sine klubbregler med antidiskrimineringslovene.²³⁹ Da *Dagens Næringsliv*-journalist, Bjørn Westlie, i 2004 var invitert inn i Norske Selskab, spurte han advokat og intendant i klubben, Nils P. Jacobsen, om ikke likestillingsloven ikke la noen føringer for hvem som kunne bli medlem, svarte Jacobsen at den loven ikke gjaldt ettersom klubben var privat, og at røykeloven var noe tilpasset etter den samme vurderingen.²⁴⁰ Ifølge Kendall er et sentralt poeng med hensyn til antidiskrimineringslover og private klubber hvorvidt klubben er *privat*. Som tidligere vist har Norske Selskab-medlemmene flere ganger

²³⁷ Tjeldflaat og Schultz, «Norske Selskab: -Ønsker ikke å endre klubbens form»; Schultz, «Vurderer å gå ut av Norske Selskab-ledelsen».

²³⁸ Kendall, *Members Only*, 87; Milne-Smith, *London Clubland*, 5-6.

²³⁹ Kendall, *Members Only*, 137-138.

²⁴⁰ Westlie, «Herrenes hemmeligheter».

uttalt at klubben nettopp er privat. Historisk har private klubber vært akkurat det termen impliserer, nemlig en gruppe av individer som frivillig velger å omgå hverandre for ulike politiske, sosiale, økonomiske, religiøse eller kulturelle grunner. Ved å ha muligheten til å velge hvem man vil være med, hadde man også muligheten til å velge hvem man ikke ville være med. Fordi friheten til å forene seg har vært ansett som et privilegium, har ikke domstolene blandet seg. Som et resultat ble diskriminering som ikke var lov i noen organisasjoner, lovlig i private klubber.²⁴¹

For å kvalifiseres som en privat klubb kommer det blant annet an på størrelsen på organisasjonen, formålet med klubben og hvordan klubben velger medlemmer. På grunn av størrelsen på internasjonale klubber som Jaycees, Lions og Rotary er sjansen mindre for at de kan beskyttes mot antidiskrimineringslover, og kvinner kan derfor bli medlemmer. Samtidig med endringer i antidiskrimineringslover har private klubber blitt anbefalt å følge ulike retningslinjer for å unngå lovbrudd, blant annet å ha et maks antall medlemmer, nøye utvalg av medlemmer, streng kontroll med reglene, og ha nedskrevet formål som virker til å være verdifullt eller ikke-diskriminerende – akkurat som Norske Selskab har operert. Men på grunn av hemmeligholdet rundt disse klubbene, og at private klubber er beskyttet av loven fra å måtte utgi medlemslister eller detaljer om klubbens medlemspolitikk, har det vært vanskelig for journalister, forskere eller andre utenforstående å få innsideinformasjon om de ekskluderende praksisene.²⁴²

Hvorvidt Norske Selskab brøt med nasjonale antidiskrimineringslover ble igjen aktuelt i 2020 da kommentator i *Dagens Næringsliv*, Eva Grinde, skrev et innlegg hvor hun stilte spørsmål om hvorvidt Norske Selskabs ekskludering av kvinner kunne være i strid med likestillingsloven. I utgangspunktet skal private foreninger og venneklubber være unntatt lovens krav om likestilling, med mindre medlemskap i en slik klubb kan ha betydning for medlemmenes karrieremuligheter eller deres faglige utvikling, eller dersom foreningens formål handler om å løse alminnelige samfunnsproblemer. Hun kom fram til at det hele handlet om hvor mye makt Norske Selskab hadde.²⁴³ Få dager senere publiserte *Dagens Næringsliv* en kommentar fra professor i jus, Geir Woxholth, med overskriften «'Kun for

²⁴¹ Kendall, *Members Only*, 139-140.

²⁴² Kendall, *Members Only*, 141-146.

²⁴³ Grinde, «Det kan være herreklubben Norske Selskab er i strid med likestillingsloven. Tåler alle kvinnenettverk en slik juridisk test?».

menn' neppe lovstridig». Woxholth konkluderte med at ordet makt verken var brukt i lovtekster eller forarbeid og dermed ikke var et egnet ord i lovsammenheng. Han hevdet at siden klubben hadde eksistert i mange år uten at noen har sett noen grunn til å bruke jusen for å åpne opp for kvinner, burde jusen holdes utenfor diskusjonen.²⁴⁴

Når endringer i medlemssammensetningen derimot først har skjedd i eliteklubber, har det vært på grunn av sterkt ytre press, og ikke et ønske innad om å endre seg. Forskere har påpekt at drivkraften for større mangfold i næringslivet, utdanning eller andre arenaer, ikke har kommet innenfra, men at det har skjedd som et resultat av eksternt press, og mange har akseptert et større mangfold fordi det har blitt påkrevd.²⁴⁵ For Norske Selskab sin del er det nærmest utenkelig at klubben kommer til å oppleve et større ytre press for å endre medlemssammensetningen enn de gjorde i 2020. Dersom klubben imidlertid skulle tillatt kvinner å bli medlem, vil det nok skje på grunn av sviktende økonomi, slik Stang og Schiøtz var bekymret for – ikke på grunn av et ønske om å inkludere kvinner fordi flere av de som ønsket at kvinner skulle bli medlemmer har meldt seg ut. Ifølge Stang endret direksjonen i august 2020 antall damedager fra fire til to ganger i uken, og sendte dermed et tydelig signal for veien videre.²⁴⁶ Basert på innlegg, kommentarer og uttalelser fra journalister og andre næringslivspersoner virket det derimot som om Norske Selskab hadde mistet sin relevans, og at kvinner ikke lenger så behovet for å bli medlem.

Ifølge Kendall har enkelte sosiologer hevdet at på grunn av utviklingen i verden for øvrig vil det enten tvinge disse eliteklubbene til å endre seg eller bli tvunget til å legge ned.²⁴⁷ Men Norske Selskab har restaurert for de neste hundre årene. De trives i roen og i tradisjonene, og at tiden står litt stille, som direksjonsformann, Morten Thorvaldsen, skrev i *Dagens Næringsliv* i begynnelsen av oktober 2020. «Kjønnskonservatistene» ble igjen i klubben, og det virket ikke som om Norske Selskab hadde planer om å endre seg med det første: «For her skjer det egentlig fint lite. Og det er jo hele poenget»,²⁴⁸ avsluttet Thorvaldsen sitt innlegg og satte dermed punktum for diskusjonen.

²⁴⁴ Woxholth, «'Kun for menn' neppe lovstridig».

²⁴⁵ Kendall, *Members Only*, 149.

²⁴⁶ Schultz, «Betent kvinnesak ikke på agendaen».

²⁴⁷ Kendall, *Members Only*, 138.

²⁴⁸ Thorvaldsen, «Her skjer det fint lite, og det er hele poenget».

Avslutning

Ekskluderingen av Widvey i 2013 var starten på diskusjonen om kvinnelig medlemskap i Norske Selskab som for alvor eksploderte i 2020. Den interne striden i Norske Selskab som kom i forbindelse med opprettelsen av den såkalte kvinnekomiteen, og som på mange måter ble forsterket gjennom norsk presse, sprang ut fra to motstridende perspektiver. Mens enkelte medlemmer mente kvinner var åpenbare kandidater for medlemskap i Norske Selskab, mente andre at klubben skulle fortsette som før. Denne motsetningen kan forklares utfra ulike ideologier om kjønn. Det at noen ønsket at klubben skulle fortsette som før kan forklares ut fra et komplementært syn på kjønn som stammer fra 1800-tallets borgerlige ideal. For som Aarseth har vist, praktiserer norsk finanselite i større grad enn andre grupper i samfunnet en komplementær familiekultur hvor den gifte kvinnen velger å være hjemme mens mannen arbeider. På bakgrunn av Norske Selskab-medlemmers uttalelser og begrunnelser kan det virke som om denne kulturen også preger tankesettet til flere av medlemmene. Et slikt syn på kjønn står derimot i sterk kontrast til andre Norske Selskab-medlemmer og befolkningen for øvrig, hvor to-inntektsfamilier og en likestilt kjønnsideologi var normen, og verdier som mangfold og inkludering var utbredt. Disse motsetningene førte til stor intern stridighet og massiv negativ medieoppmerksomhet.

Fordi 1800-tallets borgerlige ideal ikke lenger var det dominerende ideal i befolkningen for øvrig, bidro dette til at herrene som forfektet et slikt ideal i mindre grad var bærere av en hegemonisk maskulinitet og truet deres legitimitet utenfor Norske Selskab. Det å være assosiert med Norske Selskab var i mindre grad et tegn på prestisje eller et statussymbol, og det førte til at medlemmer meldte seg ut eller fikk et økt behov for å forsvare seg offentlig, og gikk dermed imot klubbens uskrevne regel om å unngå oppmerksomhet i media.

I likhet med amerikanske og britiske herreklubber kunne Norske Selskab fortsette å ekskludere kvinner fordi de har klart å tilpasse sine egne lover etter norsk likestillingslov. Dermed var det heller ingenting i veien for å stramme ytterligere inn på kvinners adgang fra fire til to ganger i uken. Det er derimot et paradoks at menn som på dagtid arbeider i bedrifter som etterstreber mangfold og likestilling, på kveldstid ønsker seg to hundre år tilbake i tid til da de var den ledende klassen og regjerende kjønn. Kjønnskonservatisme, eller ekskludering basert på klasse eller etnisitet for den saks skyld, bidrar for det første til å utestenge det store

flertallet fra tilgangen på økonomisk, sosial, og kulturell kapital, og for det andre til å videreføre samfunnsmessig legitimitet til stereotyper og oppfatninger om underlegenhet.

Kapittel 5: Konklusjon

I perioden 1772-1812 samlet unge studenter seg rundt punsjebollen i den dansk-norske hovedstaden. Den litterære produksjonen som foregikk i klubben i denne perioden har spilt en viktig rolle i norsk litteraturhistorie siden, og betydelige diktere som Johan Herman Wessel og Johan Nordahl Brun holdes fortsatt i live i norsk litteratur generelt og i Norske Selskab spesielt. Hvorvidt kvinner hadde adgang til klubben i København, er fortsatt en aktuell debatt. Nåværende Norske Selskab-medlem og historiker, John Peter Collett, hevder i tråd med den borgerlige herreklubbkulturen han tilhører, at det ikke passet seg for kvinner å være medlemmer i en slik klubb. Det er likevel bred enighet om at kvinnelige forfattere som Magdalene Sophie Buckhholm og Charlotte Dorothea Biehl var en del av den litterære kretsen i Norske Selskab, bidro til selskapets diktsamling og vant konkurranser for sine litterære bidrag. Dette vitner om at den litterære eller kulturelle offentligheten blant den unge delen av Norges elite var mer åpne og inkluderende enn det den senere borgerlige herreklubben Norske Selskab var etter gjenopprettelsen i Christiania i 1818. Også selskapets egen historie, og ikke minst fortolkningen og bruken av den blant foreningens egne medlemmer, er viktig for å kaste lys over senere års mediedebatt om Norske Selskab.

Etter at Norske Selskab ble revitalisert på norsk jord hadde det skjedd betydelige endringer både på utsiden og innsiden av klubben. Samfunnslivet i Norge var, som i andre europeiske land, i økende grad inndelt i en privat kvinnelig sfære og en offentlig mannlig sfære. Kvinnene ble skjøvet ut av forenings-, forretnings- og selskapsliv i større grad enn tidligere, og det foregikk en maskulinisering av den nye norske staten og samfunnslivet generelt. Dette innebar blant annet at kvinnene også forsvant ut av den norske (litteratur)historien. Da selskapet gjenoppsto på norsk jord, var det blitt helt utenkelig at kvinner skulle kunne bli medlem av Norske Selskab. Med sitt utgangspunkt i den norske eliten, statstjenestemenn og senere stadig flere forretningsmenn, var dette langt på vei en selvfølge. Samtidig forsøkte medlemmene å gjenskape det litterære selskapet det en gang hadde vært, men de var alle blitt eldre og mer etablerte herrer i den norske eliten siden tiden i København. Flere hadde deltatt i forsamlingen på Eidsvoll i 1814, og ble i tiden etter de ledende herrene i den norske statsforvaltningen. Den maskuline dominansen sto sterkere, og mennene i Norske Selskab var bærere av en hegemonisk maskulinitet på grunn av sin stilling. Det var i perioden etter 1818 at rammene for hvordan Norske Selskab skulle organiseres, hvem som kunne bli medlem, hvilke

aktiviteter klubben skulle bedrive, samt andre skrevne og uskrevne regler ble satt og sementert.

Jeg begynte denne oppgaven med å spørre hva som preget den offentlige diskusjonen av den private, og svært hemmelighetsfulle, foreningen Norske Selskab fra den første kritiske artikkelen sto på trykk i *Klassekampen* i 1983 og helt fram til 2020. I forsøk på å besvare disse spørsmålene har jeg trukket veksel på et historisk perspektiv med et analytisk blikk for hvordan historie har blitt brukt av medlemmene og framstilt i media, men også hvordan debatten først handlet om klasse og deretter kjønn. På denne måten har det vært mulig å gripe essensen i den offentlige debatten om Norske Selskab. Norske Selskab fortsatte sin virksomhet mer eller mindre uavbrutt, og uten innsyn fra utenforstående helt fram til mars 1983 da *Klassekampen*, som første norske avis, skrev en lengre artikkel om klubben og var kritiske til konsentrasjonen av kapitalrike menn bak lukkede dører. Etter 1970- og 1980-årenes betydelige samfunnsmessige og politiske endringer ble Norske Selskabs praksis i større grad oppfattet som å være i økende utakt med samfunnet for øvrig. Men til tross for at idealer om likhet, mangfold, åpenhet og inkludering stadig fikk sterkere fotfeste i norsk samfunn og politikk, var det nettopp klubbens elitistiske, ekskluderende og eksklusive praksis som var bakgrunnen for dens suksess. Ikke bare var tilgang på ulike former for kapital et krav for å bli medlem, men ved å være medlem fikk herrene utallige muligheter til å ytterligere øke sin samlede kapitalmengde gjennom sosiale nettverk, aktiviteter og foredrag. Det var denne kontrasten som lå til grunn for den tidlige kritikken rettet mot Norske Selskab av norsk presse.

Medlemmene selv forsøkte å holde en lav profil og ønsket ikke oppmerksomhet i media i denne første fasen av debatten om Norske Selskab. Dette lyktes de også i stor grad med, hvert fall i denne første perioden. Mens andre grupper med mindre ressurser ofte blir tvunget til å endre seg i takt med samfunnet for øvrig for å ha legitimitet og betydning, besvarte herrene i Norske Selskab den økende interessen med stillhet og lukkede dører. På grunn av deres privilegerte posisjon, kunne de det og det ble akseptert. Dette førte til at norske journalister var betydelige aktører i å forme narrativet om Norske Selskab, og klubben ble framstilt som historisk, mystisk, eksklusiv og hemmelighetsfull, noe som kan ha bidratt til å øke interessen og nysgjerrigheten for klubben blant utenforstående. Idet Norske Selskab ble utsatt for økt press inviterte de journalister inn i klubben. Det ga selskapet mulighet til å vise fram klubbens eksklusive interiør og samtidig fortelle sin historie om tiden fra København. Til tross for at kontrasten mellom Norske Selskab i København og Norske Selskab i Oslo fra 1980-årene av

var stor, brukte de sin historie for å legitimere sin praksis. Dette ble etter hvert formålsfestet i klubbens reglement: Norske Selskab var en venneklubb som hadde som formål å verne om tiden i København. Dette formålet sto dermed stikk i strid med det bildet norsk presse hadde skapt av klubben, og kan ha vært et forsøk på å holde journalister uinteresserte i Norske Selskab. Mens verden utenfor fortsatte utviklingen framover, kan det virke som om Norske Selskab ble ytterligere fokusert på å dyrke fortiden innad i klubben. Sagt med Reinhart Kosellecks begreper virker skillet mellom erfaringsrom og forventningshorisont mindre for herrene i Norske Selskab enn i befolkningen for øvrig, og medlemmene ser heller bakover i historien i forsøk på å forstå framtiden.

Mediestormene i 2013 og 2020 som i denne oppgaven er omtalt som andre fase i debatten om Norske Selskab, handlet nesten utelukkende om klubbens ekskludering av kvinner, og ulike forklaringer ble gitt på hvorfor; menn og kvinner kommuniserer forskjellig, kvinner fikk ikke studere på «den tida», frykt for endret internmiljø i klubben, samt ønsket om å være en ren herreklubb. Dette tankesettet sto i kontrast til den dominerende likestilte kjønnsideologien ellers i det norske samfunnet, men den sto derimot i stil med Norske Selskabs andre tradisjoner fra 1800-tallet, både dens interiør og eksteriør, aktiviteter, lover og regler. Forklaringen på hvorfor et flertall i Norske Selskab ikke ønsket å inkludere kvinner kan være at en del av den norske eliten fortsatt forfektet en 1800-talls komplementær kjønnsideologi.

I 2020 kumulerte det hele i en offentlig debatt fra januar til oktober. Norske Selskab ble utsatt for massiv kritikk og negativ omtale, særlig fra næringslivets egen avis, *Dagens Næringsliv*. Medlemmer meldte seg ut og i mye større grad enn tidligere uttalte de seg offentlig og tok avstand fra ekskluderingen av kvinner. Det kan virke som om medlemmene fryktet for sitt eget rykte og sin legitimitet, og ville dermed ikke assosieres med Norske Selskabs holdninger, til tross for at det har vært kjent at Norske Selskab helt fra 1800-tallet av har vært en herreklubb. Det hele endte med at antall dager kvinner var velkomne ble redusert, og Norske Selskab forsvant igjen bak dørene i Akersgata 18 hvor de konstruerte den verden de selv ønsket å leve i.

Litteraturliste

Aakvaag, Gunnar C. *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag, 2008.

Aarseth, Helene. «Finanskapitalismens kjønnsromantikk: Næringslivselitens kjønnskomentære familiekultur». *Tidsskrift for kjønnsforskning* 38, nr. 3-4 (2014): 203-218.

Aasen, Elisabeth. *Driftige damer: lærde og ledende kvinner gjennom tidene*. Oslo: Pax forlag, 2009.

Aasen, Elisabeth. *Kvinnens spor i skrift: supplement til norsk litteraturhistorie*. Oslo: Samlaget, 1986.

Aasen, Elisabeth. *Opplysningstidens kvinner: «lad dem studere, lad dem regiere»*. Oslo: Pax forlag, 2010.

Andersen, Jon Even. «Forlater herreklubb i protest». *Dagbladet*. 11.01.2020.

Andersen, Jon Even, Linn-Christin Marthinussen og Nicolai Eriksen. «Bryter med herreklubb». *Dagbladet*. 11.02.2020.

Andersen, Jon Even, Linn-Christin Marthinussen og Nicolai Eriksen. «Herreklubbens styreleder går: -Uverdige ytringer». *Dagbladet*. 14.01.2020.

Andersen, Per Thomas. *Norsk litteraturhistorie*. 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2012.

Alnæs, Karsten. *Til vennskaps lyst. Norske Selskab 1818-1885. Gjenfødselen*. Oslo: Norske Selskab, 2018.

Bech, Claus. «Dorothea Biehl» i *Dansk biografisk leksikon*. 15.02.2021.

https://biografiskeksikon.lex.dk/Dorothea_Biehl

Blikrud, Liv. *Den smilende makten: Norske Selskab i København og Johan Herman Wessel*. Oslo: Aschehoug, 1999.

Blindheim, Anne Marte. «Bak dørene på herreklubben». *Dagbladet*. 16.02.2013.

Brekke, Paal. «Både Det Norske Selskab og Profil: Dikting fra da bølgen toppet seg». *Dagbladet*. 06.04.1977.

Bourdieu, Pierre. *Den maskuline dominans*, overs. Knut Stene-Johansen. Oslo: Pax Forlag, 2000.

Bugge, Karl Ludvig. *Norske Selskab 1918-1972*. Oslo: Norske Selskab, 1972.

Bull, Ida. «Foreningsdannelse i norske byer. Borgerlig offentlighet, kjønn og politisk kultur». *Heimen* 44, nr. 4 (2007): 311-324.

Bull, Ida. «Kvinnens dagligliv i borgerskapet ca 1780-1830». *Historisk tidsskrift* 69, nr. 4 (1990): 484-511.

Bøe, Jan Bjarne og Ketil Knutsen. *Innføring i historiebruk*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget, 2013.

Collett, John Peter. *Til Norges ære. Det Norske Selskab i København 1772-1813*. Oslo: Norske Selskab, 2018.

Connell, R. W. *Masculinities*. 2. utg. Cambridge: Polity Press, 2005.

Dagbladet. «Dagens tema». *Dagbladet*. 30.03.1983.

Dagsnytt 18. «Herreklubb vil ikke ha kvinnelige medlemmer». *NRK*. 09.01.2020.

Dahl, Ulf K. «Livet i Norske Selskab og ønsket om kvinnelig medlemskap». *Dagens Næringsliv*. 08.09.2020.

- Davidoff, Leonore og Catherine Hall. *Family Fortunes. Men and Women of the English Middle Class 1780-1850*. 2.utg. London: Routledge, 2002.
- Dørum, Knut. «Bydamer og bygdekvinner i offentligheten i Salten på 1800-tallet». I *Politikk, profesjon og vekkelse: kvinner i Norge på 1800- og 1900-tallet*, redigert av Knut Dørum, 29-48. Bergen: Fagbokforlaget, 2014.
- tades
- Dørum, Knut. *Frå undersått til medborgar. Styreform og politisk kultur i Noreg 1660 til 1884*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2016.
- Engelstad, Irene, Jorunn Hareide, Irene Iversen, Torill Steinfeld og Janneken Øverland (red.). *Norsk kvinnelitteraturhistorie. Bind 1 1600-1900*. Oslo: Paz forlag, 1988.
- Eriksen, Nicolai, Linn-Christin Marthinussen og Jon Even Andersen. «Herreklubb strupet kvinnedebatt etter medlemsraseri». *Dagbladet*. 09.01.2020.
- Georgsen, Kaj-Martin. «Ledere må bruke tiden til å fremme likestilling, ikke lede herreklubber». *Dagens Næringsliv*. 03.09.2020.
- Grinde, Eva. «Det kan være herreklubben Norske Selskab er i strid med likestillingsloven. Tåler alle kvinnenettverk en slik juridisk test?». *Dagens Næringsliv*. 12.09.2020.
- Grinde, Eva. «Hei, damer – rekk opp hånden dere som veldig gjerne vil være med i Norske Selskab!». *Aftenposten*. 03.09.2020.
- Harme, Astrid og Norland, Cecilie. «Norske Selskab – en virkelig herreklubb». *Dagens Næringsliv*. 20.04.1991.
- Hauge, Ingard Teigstol. «Magdalene Buchholm» i *Norsk biografisk leksikon*. 15.02.2021.
https://nbl.snl.no/Magdalene_Buchholm
- Holum, Jantra og Jacob Schultz. «Opprop for at herreklubb skal åpne opp for kvinner». *Dagens Næringsliv*. 07.09.2020.

Hopstock, Michael. «Om menn, kvinner og klubber». *Dagens Næringsliv*. 09.09.2020.

Imset, Geir. «Borgerskapets eksklusive broderskap». *Klassekampen*. 23.03.1983.

Jor, Finn. *Til gagn for andre?*. Oslo: Klubben, 1996.

Jønsson, Bjørg. «Ordføreren fra Kristiania». *Aftenposten*. 26.08.1989.

Jørgensen, Liv. «Herrenes tale». *Dagbladet*. 29.10.1994.

Kendall, Diana. *Members Only. Elite Clubs and the Process of Exclusion*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2008.

Kitterød, Ragni Hege og Marit Rønsen. «Husmor i likestillingsland. Hvem er hjemmearbeidende i dag?». *Samfunnsspeilet* 1. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Klassekampen. «For dyrt». *Klassekampen*. 30.05.1983.

Kristiansen, Bjørn S., Caroline Ørvik og Anne Marte Blindheim. «Boikotter herreklubb». *Dagbladet*. 15.02.2013.

Love for Det Norske Literaire Selskab. København: 1785.

Lund, Håkon. «Norges mest eksklusive herreklubb». *Dagbladet*. 13.04.1983.

Lund, Joacim. «Guttastemming!». *Aftenposten*. 04.09.2020.

Marthinussen, Linn-Christin, Nicolai Eriksen og Jon Even Andersen. «Rystet: - Dette er en skam». *Dagbladet*. 10.01.2020.

Milne-Smith, Amy. *London Clubland. A Cultural History of Gender and Class in Late Victorian Britain*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.

Myhre, Jan Eivind. *Historie: en introduksjon til grunnlagsproblemer*. Oslo: Pax forlag, 2014.

Myhre, Jan Eivind. *Norsk historie 1814-1905*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2015.

Norske Selskab 1818-1918. Kristiania: Centraltrykkeriet, 1918.

Norske Selskab: 1992-1993. Oslo: Norske Selskab, 1994.

Norske Selskab: 2002-2003. Oslo: Norske Selskab, 2004.

Norske Selskab: 2008-2009. Oslo: Norske Selskab, 2010.

Norske Selskab 2012-2013. Oslo: Norske Selskab, 2013.

Opsahl, Alf Marius og Nils Anker. «Sigarer, vin, skyting og biljard. 1200 menn og ingen kvinner». *Dagens Næringsliv*. 03.04.2020.

Rokstad, Tone. «Sprekk i herreklubben». *Tidens Krav*. 19.10.1994.

Rydne, Jon H. «Herreklubben i disse lokalene vokter tradisjonene. Bli med inn i Norges skjulte kulturpalass». *VG*. 08.10.2011.

Sandli, Espen. «Straffedømte slipper ikke inn i herreklubben. Men for Røkke gjorde Selskabet et unntak ...». *VG*. 09.03.2008.

Schultz, Jakob. «Betent kvinnesak ikke på agendaen». *Dagens Næringsliv*. 31.08.2020.

Schultz, Jakob. «Den tidligere formannen utløste epost-storm og kvinnebråk i Norske Selskab». *Dagens Næringsliv*. 24.04.2020.

Schultz, Jakob. «Godseier ville kaste Ringnes og Schiøtz ut av Norske Selskab». *Dagens Næringsliv*. 18.04.2020.

Schultz, Jakob. «Melder seg ut av Norske Selskab». *Dagens Næringsliv*. 28.04.2020

Schultz, Jakob. «Skjønner ikke herreklubbprotester, mens nettverk for damer er greit».

Dagens Næringsliv. 12.09.2020.

Schultz, Jakob. «Trekker seg fra verv etter kun én uke». *Dagens Næringsliv*. 08.09.2020.

Schultz, Jakob. «Vurderer å gå ut av Norske Selskab-ledelsen». *Dagens Næringsliv*.

09.09.2020.

Simonsen, Marie. «Farvel, greie gutter». *Dagbladet*. 10.01.2020.

Smith, Carsten. «Ønsk dem velkommen». *Dagens Næringsliv*. 09.09.2020.

Solberg, Cecilie L. «Diskrimineres og gjemmes bort». *Dagbladet*. 24.02.2013.

Steinfeld, Torill. «Fra salmeoversettelser til det borgerlige familiedrama». I *Norsk*

Kvinnelitteraturhistorie. Bind 1 1600-1900, redigert av Irene Engelstad, Jorunn Hareide, Irene Iversen, Torill, Steinfeld og Janneken Øverland, 28-40. Oslo: Pax forlag, 1988.

Stenersen, Johan Christopher. «I 2020 er kjønnsdiskriminering faktisk ikke lenger innenfor».

Dagens Næringsliv. 09.09.2020.

Stugu, Ola Svein. *Norsk historie etter 1905. Vegen mot velstandslandet*. Oslo: Det Norske

Samlaget, 2012.

Thorvaldsen, Lars og Kjetil Magne Sørenes. «Herrekrangel etter Norske Selskab-exit».

Dagbladet. 17.02.2013.

Thorvaldsen, Morten. «Her skjer det fint lite, og det er hele poenget». *Dagens Næringsliv*.

02.10.2020.

Tjeldflaat, Birk og Jakob Schultz. «Foreslått til ledelsen av Norske Selskab». *Dagens*

Næringsliv. 01.09.2020.

Tjeldflaat, Birk og Jakob Schultz. «Norske Selskab: -Ønsker ikke å endre klubbens form». *Dagens Næringsliv*. 02.09.2020.

Traaseth, Anita Krohn. «Hva er herreklubbens plass i 2020?». *Aftenposten*. 18.01.2020.

Tønnesson, Kåre. *Madame de Staël: en høyst uvanlig kvinne*. Oslo: Aschehoug, 2007.

Westlie, Bjørn. «Herrenes hemmeligheter». *Dagens Næringsliv Magasinet*. 20.11.2004.

Winsnes, Andreas Hofgaard. *Det Norske Selskab 1772-1812*. Oslo: Aschehoug, 1924.

Woxholth, Geir. «'Kun for menn' neppe lovstridig». *Dagens Næringsliv*. 16.09.2020.

Ørvik, Caroline, Bjørn S. Kristiansen, Anne Marte Blindheim og Kjetil Magne Sørenes. «Nektet adgang fordi hun er kvinne». *Dagbladet*. 14.02.2013.